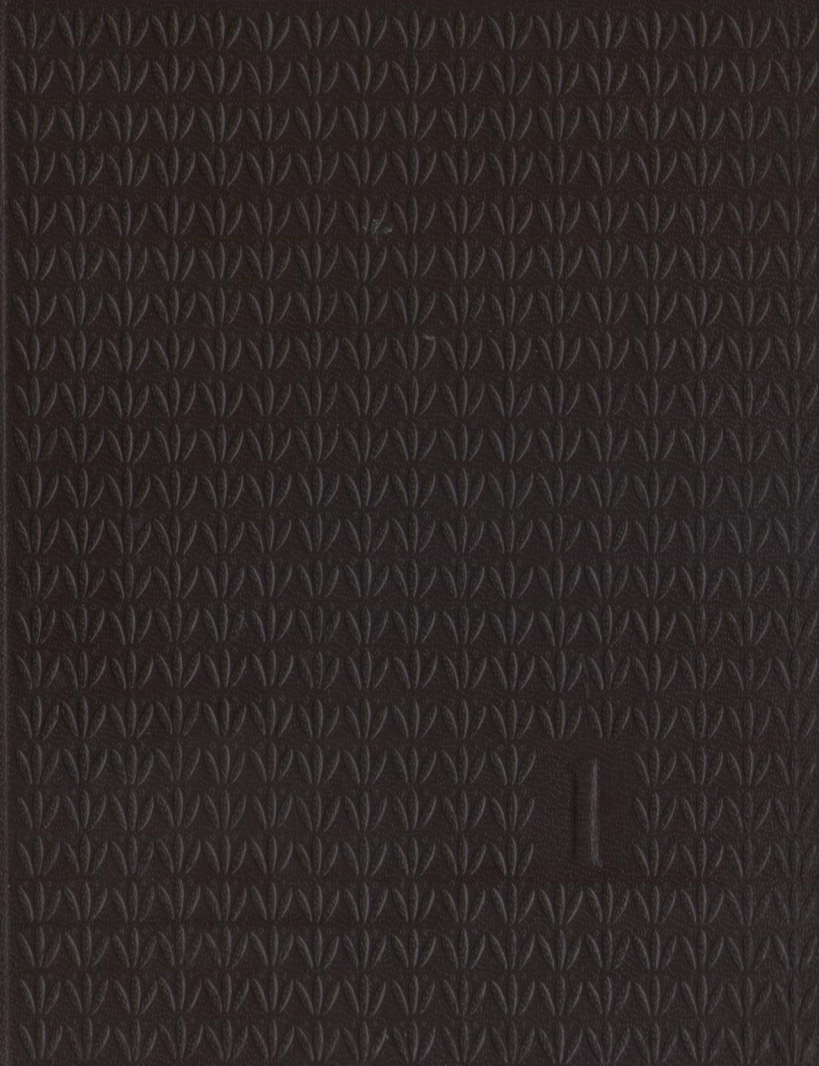

Василь ШВЕЦЬ

Василь ШВЕЦЬ

ВИБРАНІ
ТВОРИ

Василь ШВЕЦЬ

❁❁❁ ВИБРАНІ ТВОРИ ❁❁❁

ТОМ 1

ПОЕЗІЇ

КИЇВ

ВИДАВНИЦТВО
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
«ДНІПРО»

1987

84Ук7-5
Ш35

В первый том
двухтомного издания
произведений известного
украинского советского поэта
вошли его лучшие
лирические стихи,
песни и баллады,
созданные им на протяжении
нескольких десятилетий
творческой деятельности.

Передмова *В. Базилювського*

Ш 4702590200—118
М205(04)—87 118.87

© Склад, передмова,
художнє оформлення.
Видавництво «Дніпро», 1987.

ПОРА ЛІТОЗБОРУ

Шляхи поезії несповідимі, як і долі поетів. Думка не нова, але вимагає підтвердження. У цьому плані творчість Василя Швеця — вдячний матеріал...

Озираючись подумки на історію вітчизняної поезії, не раз зауважуєш про себе: більшість поетів, які починали складно, врешті-решт приходили до простоти. Певна річ, не до простоти примітиву, пласкої спрощеності, а до тієї високої простоти, коли найскладніші поняття, найтонші духовні і душевні поруки знаходять вияв у напрочуд виразній невимушеності словника, у стилістичній довершеній природності.

Закономірність такого розвитку очевидна: це не примха, а веління таланту, що прагне позбутися усього зайвого, другорядного, аби скоротити відстань між словом і тим, в ім'я чого те слово пишеться. Прагнення простоти — органічна потреба душі, яка вступає у якісно нову фазу розвитку.

Парадокс полягає в тому, що В. Швець з роками ускладнює свою поетику, і це дає підстави говорити ледь не про нищяток з правила, якщо розглядати його твори в контексті творчості ровесників чи й усієї сучасної української поезії. В чому тут справа? Ускладнюється досвід — ускладнюється стиль? Але ж в інших якраз навпаки...

Таємниця криється у природі обдаровання поета. У тій сумі складових, про частину з яких ми можемо тільки здогадуватися.

Багато важать і факти біографії, які проливають світло не тільки на витoki творчості, а й формування митця як особистості.

Народився Василь Степанович Швець в с. Іванкові Бориспільського району на Київщині. Батьківська хата стояла край села, звідсіля відкривалися мальовничі краєвиди на поля, луки та ліси. Там, понад річкою Ільтицею, і досі височать стародавні могили, пов'язані в народній пам'яті з іменами князів та витязів Київської Русі.

Майбутній поет змолоду прислухався до розповідей старих людей про далекі часи та події, переймався любов'ю до драматичної історії рідного краю. Втім, коли б я й не сказав про це, уважний читач і сам запримітив би землю-годувальницю поета, наскільки рельєфно відбилися в його творчості враження дитинства і юності.

Після закінчення семирічки В. Швець навчався в Харківському політехнічному технікумі. Закінчив літературний факультет Київського педагогічного інституту і прямо з студентської лави потрапив у пекло Великої Вітчизняної. Війна, яку поет пройшов від Москви до Відня, зіграла у його творчій долі роль виняткову, та про це пізніше.

...Існує закономірність авторського поступу, і говорити про перевагу тієї чи іншої тенденції з відривом від конкретної постаті просто не випадає. Більшість читацьких симпатій на боці пізнього Заболоцького, та є й такі читачі, які віддають перевагу його творчості періоду «Столбцов». Не кажу вже про Тичину, до якого В. Швець тягнувся не тільки духовно, а й, сказати б, чисто по-людськи, про що він сам розповів у книжці спогадів «Листи в окопи» (1985). Кому віддати перевагу — Тичині ранньому чи пізньому — тут, гадаю, істинний шанувальник поезії не сумнівається. І коли, пишучи про цього майстра, перелічують усі можливі високі епітети, то, при всій незаперечності пізніших здобутків, мають на увазі передусім його ранню, можливо, й досі як слід не прочитану творчість. Втім, виняткові явища людського духу завжди будуть оповиті серпанком таємниці.

Але чи так уже й змінився В. Швець, щоб озиратися на відомі взірці? Означену тенденцію легше простежити у розлогіх епічних полотнах.

*Злегка бере за рукав,
каже й не вимовить слово:
— Ти мене, певно, шукав?
Ні, ти знайшов випадково...
Ні, це не наша вина...
Я помарніла сильно?..—
Як посміхнулась вона!
Як подивилася пильно!
Те, що згубив я в бою,
серцю ніскільки не жалко.
Вкрадену юність твою
ми ще повернемо, Галько!*

Це уривок з поеми «Галька», написаної 1945 року. Ні, не вгадується в ній Швець, якого знаємо нині.

А ось початок «Ярослави Троян» (1954):

*В моїй руці — оковний зшиток —
скупий історії відбиток:
окремі враження, слівця.
Ані початку, ні кінця.
А як це дорого для мене:
писання це — життя щоденне
тих, з ким дружив, хто мало жив,
хто вічну пам'ять заслужив...*

Та ж довірлива інтонація продовжиться, і, читаючи цю поему, яку є всі підстави назвати романом у віршах, не раз вгадаєш добру класичну традицію, коли автор ніколи не спинався на котурни, де у всьому дивовижна невимушеність, міра, доцільність, де колоритно виписані живі характери, а пластика художньої деталі тішить зір і живить уяву.

Я зовсім не маю наміру давати якусь однозначну оцінку цьому великому за обсягом твору, як і драматичній поемі «Восілля на війні». В ній уже на початку, в епізоді зустрічі-прощання закоханих бентежить ота життєва просвітленість,

яка відразу лягає на душу і змушує перегорнути наступну сторінку — що далі?

*Де подіти радощі й досади?
Бачу фото, наче крізь туман,
а на тому фото два солдати —
Швець Василь і Богодай Іван.*

*.
Швець притиснув до грудей гвинтівку,
мов боїться, щоб не впала в грязь.
Богодай зачитує листівку —
народився в нього син Михась...*

Поема «Багнет — у землю!» написана у 1959 році, але й вона не прояснює того, що нас цікавить. Втім, зізнаюсь, для зручності я один раз порушив принцип хронологічної послідовності: цій поемі передувала «Сповідь». А в ній уже вловлюються ті особливості почерку, що остаточно закріпляться в «Поемі юності»:

*Чи буй-тура, чи зубра
присмерк вигнав з-за обрію?
Мерхнуть смолки чи хутра
попід хащею мокрою?
Хто там? Що там? Постою.
Звірів з'юрмилиль тисячі.
Хлищуть синь водопою.
Чи не виводки лисячі?
Ні, то присмерк так збурих
квітно-килимні настили,
стирлувавши буй-турів:
Княжий луг захарастили.*

Це Швець, це його робітня. Тут у всьому рука майстра, що натужно, в поті чола теше камінь. Нам відчутні ці зусилля, ми мовби переймаємось напругою м'язів, відчуваємо

ппертий опір матеріалу. «...Підобручив би кадуби»,— так міг сказати тільки Швець і ніхто інший. Тут немає гладкопису раних його поем, де лексика наче рубана з моноліту в не дуже зграбній послідовності, відсутні сліди полірування. Ця оманлива незграбність, зовнішня дисгармонійність і творить мікроклімат своєрідності. Напруга чуття ще більше увиразнює оригінальність поеми, в якій авторське «я» несе правду народного характеру, символізує всемогутнє «ми»:

*Буде час, я засну
в едельвейсах на сні,
це коли вже війну
доконаю в Берліні.*

Поет вкотре повертається до свого, заповітного:

*Як потрібне мені
слово, битвою куте!*

Це, куте битвою слово, читати — трудитися.

Всі, хто більш-менш обізнаний з поезією В. Швеця, на диво одностайно твердять про його самобутність. Про це ж саме буває вряди-годи обмовиться й критика, не обтяжуючи себе, щоправда, зусиллями пояснити — в чому ж полягає ота самобутність. Та і в публікаціях, і, що частіше, — в розмовах поряд із визнанням цього факту незмінно виникає епітет недооцінений. Вдумаймося, що означає це поняття. Недооцінений — отже, оцінений, але не так, як на те заслуговує. Якщо на це скаржиться критика, то, мабуть, попа має на увазі читача. Якщо нарікають поети, то логічно припустити, що це, передусім, закид критиці. Як тут не згадати одвічні суперечки про традиції і новаторство. Цілком очевидно, що поезія схильна до експерименту, до самооновлення, незважаючи на імпульсивні спалахи інтересу до неї, ніколи не матиме прихильності загалом. У цьому плані Пушкін і Хлебников, Шевченко і Семенко — явища полярні. Справа

тут не тільки в незіставних рівнях обдарованості. Експеримент потрібен літературі, як необхідна передумова омолодження. Літературі, а не широкій читацькій аудиторії. Побожуюсь, що в зв'язку з цими міркуваннями може скластися враження, ніби поезія В. Швеця — архіваторська, елітарна. В тому й суть, що ні. В. Швець пише про те, що для всіх зрозуміле. Не схильний він і до літературного гурманства, хоч і вміє інколи з блиском продемонструвати складну риму, бездоганий звукопис, чисто технічні новації. Але це вже не що інше, як майстерність. Складність цього поета — у складності синтаксису, у тяживні до рідко вживаних у сучасній поезії розмірів, у його численних словотворах, про що скажемо не раз. Однак вони не самоціль. Це складність досвіду, який не бажає топтатися на місці і шукає нових виражальних можливостей.

Швець — конкретний поет. Його фронтowa лірика — і та, що писалася по слідах подій, учасником яких він був, і та, що створена по війні — цінний набуток нашого слова, завдячуючи саме опій конкретиці, майже документальній точності. Це ставить її в один ряд з найпомітнішими здобутками поетів-фронтовиків. Не кажу вже про якості чисто поетичні — ліризм і непосредність.

*Полустанки, зупинки, вокзали,
переходи глухих роздоріж
з-за снігів напливають у вірш.
Іхні назви згадати б скоріш!
Наче пам'ять мені зав'язали
полустанки, зупинки, вокзали...*

Багато з того, про що йдеться у віршах фронтowej пори, прояснене автором у прозовій книжці «Листи в окопи». Це — пряме свідчення, що В. Швець належить до тих поетів, чий мисль і чуття здатні пробудитися тільки від поштовху факту чи події. У нього немає роздумів, що ґрунтуються на примхливій грі асоціацій, чуже йому і жонґлювання по-

в'яттями, позірною філософічністю, нахил до умовності, скажімо, гротеску чи гіперболи. Навіть у ретроспекціях своїх поет уникає загальників. Думка його завжди підкріплена деталями реальними, тільки ним знайомими і пережитими.

*Світе мій! Приснився шум Хрещатика,
провесна — розчинене вікно,
кафедра, Жовтобрюх і граматики.
Як давно... давно...*

(«Я про тебе вдень
не передумаю»)

*Хто розкаже, як живе Шевчила?
Хто старій про сина розповість?
Тільки вітер з фронту піде стиха
та й затарабанить в раму — гість...*

(«Хто розкаже...»)

За силою внутрішньої зосередженості, глибиною і розмаїттям чуттів, вигядливістю інтонаційною, строфічною, за виразністю письма — фронтова лірика В. Швеця — найсильніше в його доробку.

*А ворон падає на праж
і розгинає груди.
Горить залізо по горбах,
горять в залізі люди.*

*Іскриться ранішня блакить.
Ні холодно. Ні жарко.
А в нього в роті ще димить
скривавлена цигарка...*

(«Посивілий вітер»)

Трагедія факту, побаченого на власні очі, закріплена у багатьох рядках:

*І лежить, мов жива, розпустивши волосся.
Очі склеплено міцно. Не гляне.
Не шуми, не гуди, не хвилюйся, колосся!
Що я бачу? Мар'яно, Мар'яно!*

(«Край дороги упала
в пескошене жито»)

*О сльози дівчинки сліпої,
о жито виспїле, незжате!*

(«Жниця»)

Ось чотири рядки, але які... Вони — як моментальний знімок, гравюра, естамп. Їм передує лаконічна назва «Над Варшавою»:

*Ніч і смерть над переправою.
Може, не діждуся дня.
Жах дивитись — над Варшавою
сушить крила вороння.*

Скільки трагізму у словах, що ніби мимоволі зірвалися з губ: «Може, не діждуся дня...»

*...І скрізь, біля кожних воріт,
незграбно вмуровані доти,
жорства, і череп'я, і дріт.
І все тут важке до нудоти:
і небо, і ці генерали,
що ми до полону забрали.*

(«За пагорами — болота»)

Враження, які відбилися в солдатській пам'яті на дорогах Австрії і Пруссії, Польщі і Чехії виписані так, що інколи виникає ілюзія твоєї там присутності:

*Гранітний стовп — очам пересторога:
австрійська починається земля.*

*Біля стовпа кінчається дорога.
А ген за нею — герцогські поля.*

*Сумув сокір. Шелестять обніжки.
Надувся чорний ворон, мов заслаб.
Білявий хлопчик, взявши в руки віжки,
бреде за плугом, поганяє шкaп.*

(«Гранітний стовп...»)

І все ж людина на війні не була б людиною, коли б думала тільки про війну, коли б не переймалася тим, чим жила все своє свідоме життя. Переймалася гостріше, ніж у мирні дні, бо, силою обставин поставлена на фатальній межі, мусила переживати все те вдруге, і навіть милий дріб'язок життя, що за інших умов, можливо б, вивітрився з пам'яті назавжди, відтепер набрав цінності неперebutньої. Війна війною, і все ж:

*Хіба не ви рукою феї
мені вручали аспірин?
Сіяли залами траншеї
на мене з чотирьох сторін!*

*А ким нагадана сторінка
закону прадідів мені,
що українцю українка
миліша пісні в чужині.*

Якось не повертається язик назвати ці рядки інтимною лірикою. Мабуть, цьому заважає нагадування про траншею, знаття того, що були ще й «нічні окопи, і з долини прощальний запах бугили». Вірш «І що за чудо — руки?» починається так:

*Кого ви після мене пригортали,
від кого тріпотіли, наче птах,
ви, руки, що мені подарували
Міцкевича в Мазурських болотах?*

Здавалось би, йдеться про дуже особисте. Але нагадування про Мазурські болота, з якими пов'язані трагічні події, переносить почування зовсім в іншу площину. Або чудовий вірш «Негадане» з його негаданим закінченням. Від поезії вимагають синтезу, так воно й має бути, а тут остання строфа завершується побутовою деталлю: «А мати затопила піч». І крізь цю деталь, мовби крізь збільшувальне скло, бачимо всю картину, принагідно віддаючи належне авторській метафорі: «Сузір'я вишита вуздечка дрижить над гривами вітрів». Та навіть після цього не полишають нас, скористаємось висловом автора, «думки походів невеселі».

...Перепади в літературі такі ж природні, як біологічний цикл організму чи календарні ритми живої природи в її споконвічній потребі оновлення. Творчість поета не завжди розвивається по висхідній. Тут можливі й застій, і самоповтори, і прикрі провали після значних здобутків. Щось подібне трапилося і з поезією В. Швеця.

Від часу виходу книжки «Схід сонця» (1950) пауза затягнулась не на один рік. Поет ніби опинився на роздоріжжі: втративши сувору напругу рядка фронтової пори, він ще не знайшов того, що стало характерним для його почерку останніх літ. Якийсь незвичний легкопис, необов'язковість слів, строф, цілих віршів — таке враження виносим від прочитання книжок «Повінь» (1953), «Гірські потоки» (1955). Я зовсім не хочу сказати, що все тут беззастережно невдале. Але немає відчуття, що писане воно саме В. Швецем. Ніби від часу виходу «Лірики» (1949) обірвалася артерія, що жила поезію воєнних і повоєнних літ. Описовість, надокучливе багатослів'я, холодок тверезості, навіть байдужість — такі невластиві раніше для цього голосу — раптом виступають на передній план. Навіть у книжці «Неспокійне літо» (1959) поет ще відчутно долає ці вади. Були для цього й об'єктивні причини, що засвідчує загальний спад поезії тих літ. Та все ж окремі вірші В. Швеця тієї пори і зараз на часі: «Меліоратори! Благаю вас: Ільтиця зникла, Альту пощадіте! Тут плескотався крижень, жив карась. А зараз навіть і напиться

віде». Щоправда, благання поета не допомогло. Екологічна проблема стала однією з найпекучіших проблем віку.

Нелегко торуючи шлях до самого себе, В. Швець ніби заново навчався розкутості, вільного поводження зі словом. Не завжди ця розкутість на користь:

*І ось, коли верби були запташинені,
стось тило узявся за клямку.*

«Запташинені верби» — образ виразно зримий, але з точки зору естетичної навряд чи він здатен задовольнити розвинений смак. До слова сказати, В. Швець відчутно зловживав цим прийомом. У дуже «швецівському» вірші «Василино Іванівно — мамол!» надмірна зтягнутість улюбленого розміру теж явно не на користь поезії. Але і в цьому творі, і в інтонаційно розмаїтих «Слідах» бачимо вже поета, нами знаного, своєрідного. У шевченківському циклі є вірш «Розкута мелодія»:

*Слухаю шум найрідніших мотивів.
Колеться камінь, тріщить осередком:
з тріщини вітер мелодію вивів —
зброю нащадків, заховану предком.*

Сильне закінчення. І оте «тріщить осередком» — це його, Швеця, непереборний потяг до прози в поетичному тексті. Не кожен з поетів зважився б вжити щось подібне.

У 1975 році В. Швець видав книжку «Віднайдений зошит». Історія її незвичайна. Надамо слово самому поету: «Якось осіннього вечора мені подзвонили з вокзалу й повідомили про передачу з Австрії. Голос був жіночий і, як видно, вже немолодий. Поїзд ще стоятиме 27 хвилин. Якщо я не встигну, то пакунок зберігатиметься в першій касі. Треба б устигнути!

Жінка їхала лікуватися. Коли поїзд рушив, я схилився на стовп надколійного ліхтаря, розмотав синю стрічку з пакунка й побачив свій давно загублений і давно вже забутий зошит. Порошив сніжок, а в уяві постали дуже далекі і дуже гарячі сніги 1945 року — війна в Альпах...»

До загублених і дивом віднайдених віршів були долучені поезії нові — так склалася книжка.

*Весна ще не встигла плато розмерезити,
і я ще завидна прийшов навмання...*

Пізній Швець з його тяжінням до дактилічної рими? Але ж під віршем стоїть дата — 1945. І завершується він свіжо і сильно: «і в мене від щастя побільшало болю».

У другому розділі «Віднайденого зошита» є вірш «Світлі тіні трави». Він ніби розхитування, руйнування устояного, звичного, замах на стереотип форми:

*Слід подивитися на дерева,
як приходите ви
з-за далекого Ржева —
світлі тіні трави,
очі сплющую — шепіт.
Снились в окопах вокзали —
тамбури, схлипи, сміх.
Жаль, ви так і не взнали
ні поезій моїх,
ні моєї Марини.*

У цій книзі багато такого, що бентежить душу: «Сонет жалю», «Жиневра», «Джерела», «Вечірній хміль».

*...Тут я не був ні торік, ні позаторік.
Хтозна, чи зараз під гамір качок
механізатори механізаторок
водять купатися в наш Синячок?*

Вільний плив цієї мелодії, як і усміхненість двох останніх рядків, навряд чи здатні ввести в оману щодо тональності цієї книжки. Тут часто домінує суворий настрій напруги, аж до трагізму, особливо, коли йдеться про війну. Саме в цій книжці поет скаже слова: «Поезіє — моя жорстока поше, час визначатиме твоє суття».

Строфічний лад поезії В. Швеця — строкатий і винахідливий. Часто читачеві пропонується рядок на повну довжину видиху, інколи поет затуляє його мовби навмисно, і коли намагаєшся повторити цей рядок вголос, то останній склад губиться — бракує повітря. Процес читання, як роботи, владно нагадує про себе: «Дивовижно сіяв з гірки хрест Володимирів. Я стояв і стояв, доки шлях свій не виміряв». Інколи це дратує — відчуваєш інерцію форми, механічності прийому. Замість того, щоб своєчасно зупинитися, поет знову і знову посиляє знеможений дух вперед, змушує трудитися його на останній грані виснаження. Але енергія давно вичерпана, вірш рухається тільки за рахунок вольового зусилля.

Одна з поетових новацій — це коли всім відомі, а чи й позабуті слова шикуються в такий ряд, що це справляє враження свіжості, незвичності.

Пісні В. Швеця, переважно давні, тяжіють до фольклорних джерел. В них поет прочитується рідко. Є й відверті стилізації. Інша річ балади: «Козацька балада», «Святослав», «Київська балада». Вони суттєво доповнюють наші уявлення про доробок поета.

Останньою книжкою поезій «Сподівання» (1984) В. Швець ще раз підтвердив свою репутацію як одного з найоригінальніших наших майстрів. Поєднання в його слові знання одвічного народного укладу життя з культурною обізнаністю, із сучасним способом мислення, також визначають те, що називають своєрідністю художника. У «Сподіванні» час не має звичних трьох вимірів. Він спресований в одну не підвладну законам плинності реальність, де ліричний герой існує мовби в одночасі — у дні вчорашньому і сьогоднішньому. Дуже віддалено це нагадує космогонію В. Хлебникова з його зухвалим замахом на Евклідову геометрію, хоч там, ясна річ, інший підхід, осяжність матеріалу і розмах думки. Мав цілковиту рацію В. Єршов, коли в рецензії на «Сподівання» зауважив, що «...прикметне для автора — не ділити себе на „сьогоднішнього“ і „давнього“, не судити юність

свого покоління з вершин досвіду пройдених десятиліть, а повноцінно жити в тій юності». І далі: «Автор досягає такої органічної системи метафори, яка забезпечує єдність двох ракурсів — Швеція юного і Швеція сьгоднішнього». Підмічено точно. Хоч і напрошується поправка — органіка та впливає із самого ладу світосприймання поета:

*Ніколи не вподібню птахам
ключі залізних кораблів.
Космічний вирій — інший спів.
Мій шлях — Земля, і я цим шляхом
і душі, й вірш на подвиг вів.*

Усталене поняття «відлуння війни» стосовно поезії В. Швеція доводиться переглядати. Досить прочитати такі вірші як «Братки», «Прощальний портрет» чи сильний латвійський цикл, аби переконатися, що спогад і яв тут нероздільні. Закільцьовані словом, вони доносять живе дихання почуття. Поет, здається, свідомий своєї здатності «визволяти спогадом»:

*Образ до ночі замулиться хвилию.
Визволю спогадом — сам себе вилаю.*

*Спогад відмовиться: пошуки згубні.
З кимось купалась, полишила ступні.*

*Ступні наповнено
пухом верби.
Начеб намовлено:
любиш — терпи.*

*Вітер — у вікна, тож матиму сон.
Матиму сон озеленених зон.*

Це — молодий поет. Молодий за енергією рядка, а ще — за здатністю органічно засвоювати те, що найбільш при-

Йняття для нього в поезії молодших сучасників. Можна звинувачувати цього автора в багатьох гріхах, одного немає в Швеція — зужитих фраз. Це поет, якого обов'язково треба читати поетам. Писати «під Швеція» важко хоча б тому, що не кожен здатен працювати на такому подовженому рядкові. Та й подробиці його завжди справляють враження тільки ним пережитого. У «Сподіванні» майже відсутня описовість. Більше того — автор часто починає з непроясненого рядка, він мовби забуває про читача і не раз змушує його повернутися з кінця вірша до початку. Це затемнює текст. Інколи здається, що та чи інша строфа аж надто закручена у своїй прозаїчній стихії. В тому немає авторської сваволі. Складність цього письма, наближеного і водночас віддаленого від прози, не виключає голографічності зображення:

*Мріють вежі блакитної пасіки.
Там Долудини — золото в ятері.
— Ти, Василечку, знов по карасики? —
Ласка й докір у голосі матері.*

*Як я золото часу розтринькую!
Проклинаю своє неприкаяще.
Мати стала давно материнкою.
Боже мій, вічний докір... Блукає ще.*

Жорстока ноша поезії, але вона обертається милосердям, коли стає хлібом насущним для спраглого добра і краси людського серця.

Володимир БАЗИЛЕВСЬКИЙ

❁❁❁ П О Е З І Ї ❁❁❁

ІЗ РАННІХ ПОЕЗІЙ

* *
*

Знову ми зустрілися на кручі.
Подивися, дівчино, сюди,
як цвітуть акації пахучі,
нахиливши віття до води.

Ти сама сюди виходиш часто
і стоїш під кручею внизу.
Сині очі, повні туги й щастя,
тут зронили не одну сльозу.

Знаю — досі ти шукаєш брата,
хоч знайти немає вже надій.
Полягло їх, дівчино, багато,
як за Київ був останній бій.

Тільки спомин вічний про героїв,
що тоді, до Києва йдучи,
чистили на цьому схилі зброю
і громили ворога вночі.

Ми готові нашу землю й небо
у боях відстояти завжди.
Щоб ніколи ворог, Дніпре, з тебе
не напився чистої води!

1937

Над Альтою в вечірній час
пливли ліниво сині тучі.
А я, хлопчисько, гуси пас,
полохав коників співучих.

Все сутенілося, коли
ішли дівчата над водою.
Йдучи співали і взяли
мене купатися з собою.

Я вперше бачив, як блищить
під місяцем дівоче тіло.
Я щось подумав — і в ту мить
моє дитинство відлетіло.

1938

ЛИСТ ДО МОЄЇ ВЧИТЕЛЬКИ

Над озером присмерк і пісня тополі.
На жаль, це вже інша тополя росте.
Я згадую свято — прощання у школі.
Було таке свято — насправді святе.

Прощання з дитинством. І смутно, і радо
покинути парту, де ріс і мужнів,
розпушені віти весняного саду,
на березі човен, політ голубів.

Простелеться нам не гладенька, не рівна
дорога в життя. От і вечір погас.

Вже й руки потисла Людмила Петрівна...
Людмило Петрівно, це слово про вас.

В моїх спогаданнях навек збереглося,
ввижається, сниться мені по ночах
засивлене злегка на скронях волосся,
похилені плечі, задума в очах.

Задума в очах. І вогонь непокою.
Розвішані карти по стінах, і ви
обкреслюєте обережно рукою
для нас невідомі, чужі острови.

— З вас будуть геологи і мореплавці,
ви знати повинні планету свою!..—
З нас кожен, як бачите, запам'ятав це:
все знати й любити в своєму краю.

Шлях видався надто крутим і жорстоким,
звивався і в пебі, і в морі, і там,
де навіть не снилось. І те, що уроком
здавалось недавно,— ставало життям.

Людмило Петрівно, можливо, й незручно,
та я вам від щирого серця скажу:
учіть і учіть географії учнів,
щоб землю пізнали — свою і чужу.

1940

Як давно це було! —
Я покинув село,
світлий вітер у жовтому полі,
понад озером білі тополі.

Наче сон, пізнаю
ранню юність мою,
що ходила цим шляхом знайомим,
що дружила і з вітром, і з громом.

І мужніла й росла.
І черешня цвіла
біля самої білої хати.
Зараз — вечір. Дорога. І мати.

У воротях стоїть,
дивовижу таїть:
чи настала оманна хвилина,
чи насправді побачила сина!?

Я для неї — дитя,
я для неї — життя,
я для неї — і щастя, і сила.
На руках би мене поносила.

Та я зовсім не той.
О, куди там — герой,
охмелілий обривом розлуки:
матір, матір узяти б на руки.

1939

Всю леваду, всю отаву
замело вербове листя.
Хто б це, хто б це біля ставу
загубив разок намиста?

Грім ударив, дощ закрапав,
на ставу прокахкав селех.
І невже я знов потрапив
до твоїх стежок веселих?

Ані смутку, ані жалю,
бо нема до того діла,
з ким ти після фестивалю
тут, під вербами, сиділа?

Грім на верби променисто
кидав полиски червоні,
чи не з хмари тряс намисто,
щоб мені пекло долоні?

1939

В РІДНІЙ СТОРОНІ

Йдеш дорогою прямо
у привілля долин,
між крутими ярами
пахне м'ята, полин.

Злегка тріснула гілка
під ногами суха.

Затужила сопілка —
підожду пастуха.

Він корови додому
з пасовиська жене.
Щось знайоме-знайоме
схвилювало мене.

Проголо, прошуміло —
і тривога росте.
Він підходить несміло:
— Закурити дасте?

Я цигарку виймаю.
Я свічу сірника.
І від чого, не знаю,
так здригнулась рука.

Сам (забути не можу
ту недавню весну)
переймав тут прохожих
і просив тютюну.

Я незлічені версти
з того часу пробрів...
Запах поту і шерсті,
ремигання корів.

Осока біля броду,
гречки пам'ятний дух...
І здається — я зроду
в цьому краї пастух.

1939

* *
*

Річка котиться між нами,
між крутими берегами.
Недалекі береги,
а живем, як вороги.

Досі з лівого на правий
не знаходим переправи.

Як мені переплисти,
жар любові донести
до тієї молодії,
що співає над водою?

Перекину я вербу
через річку голубу.
По вербі, немов по мості,
я піду до неї в гості.

Я скажу: твої пісні
світ стуманили мені.

Я твій голос чую завше
і, за білу руку взявши,
переведу на цей бік
на хвилинку чи на вік.

1940

* *
*

Не подумай, що так легко й просто
все погасло у моїх очах.
Хочу знову йти кленовим мостом
і боюся: небезпечний шлях.

Чую там щоночі над водою
мов сторожі тихий перегук.
Стрілися не ми, а інші двоє
на мосту побачень і розлук.

1940

І з книжки
«ДОБРИЙ РАНОК, УКРАЇНО!»

* *
*

Прощай, мій Дніпре!
Ще не раз
я зупинюсь перед тобою,
зустрівши сонце в ранній час,
твоею вмиюся водою.

Прощай!..
А може, тільки сон?
А може, марево безкрає?
Та наш останній батальйон
похмурий берег залишає.

Далекі відблиски пожеж...
В передчутті, що ворог близько,
ти і зітхаєш, і ревеш,
здіймаючи вогненні бризки.

1941

БИЙ У СПИНУ, БИЙ У ЛОБ!

Крізь неспокій і тривогу —
у лісах і на дорогах,
у яругах, на левадах —
де угледити німця-гада,
де те гиддя не було б —
бий у спину, бий у лоб!

На привіллях України
смертю кожного зустрінем
офіцера і солдата:
не втече душа проклята!
яке гиддя не було б —
бий у спину, бий у лоб!

За стражданя і пожари
більше кари, більше кари!
Хай руїна й попелище
стане німцю кладовищем.
Яке гиддя не було б —
бий у спину, бий у лоб!

1941

ІДУ

Іду, іду на смертний бій.
Горю і гасну в тьмі сирій.
Іду. Горджуся і боюсь,
що я, можливо, не вернусь
до наймиліших берегів,
де я родився і мужнів,
до шелестіння білих трав,
де я когось не докохав.

І, може, через сотні літ,
натрапивши забутий слід,
нащадок прийде й пом'яне
мене, далекого мене.
Мені не треба ні хвали,
ні слави більшої, коли
нащадок скаже: — Він за нас,
не розгорівшись, погас.

1942

Я про тебе вдень не передумаю,
а вночі ніяк не пересню.
Де тебе шукати, молоду мою,
чи твою рідню?

По якій дорозі ти поїхала,
недолюблена моя любов?
Над моїм окопом свище віхола
з вимерлих дібров.

Світе мій! Приснився шум Хрещатика,
провесна — розчинене вікно,
кафедра, Жовтобрюх і граматика.
Як давно... давно...

Тільки щастя не павіки втрачено:
кафедру, і молодість свою,
і Дніпро, і в Києві побачення
кров'ю відстою.

1942

БІЛА СТАНЦІЯ

Полустанки, зупинки, вокзали,
переходи глухих роздоріж
з-за снігів напливають у вірш.
Їхні назви згадати б скоріш!
Наче пам'ять мені зав'язали
полустанки, зупинки, вокзали.

Біла станція — світло зелене
раптом блиснуло з помахом рук,

зринув яр, з яру — гук і не гук,
чи не шепіт засніжених лук?
Загадковою стала для мене
Біла станція — світло зелене.

Луки й луки. Де ж станція Біла?
Може, марно час вигаяв я?
Може, має вже інше ім'я?
Може, подруга юна моя
з часом іншого вже полюбила?
Луки й луки. Де ж станція Біла?

— Нашу станцію Білою звали! —
Вчувся голос, а чий? — не збагну.
Серед лук обірвав далину
яр, який мене вів на війну.
Понад яром — уламки, обвали...
Нашу станцію Білою звали.

1942

* *
*

Росіянку, моя росіянку,
не співай українські пісні,
бо па серці так важко, так п'янку.
Що з цим серцем робити мені?

Сам я бачу, що сонце низенько,
сам я тільки що коні розпиріг.
Сам я мучусь, як той Морозенко,
на безмежжі кривавих доріг...

Росіянку! — Душа солов'їна!
Я тривоги в собі не зборов.
На далекій моїй Україні
ворог викрав у мене любов.

Я тебе покохав би сьогодні,
всьому світу сказавши про це.
Але бачу в туманній безодні
наймиліше змарніле лице.

Бачу горем натруджені руки
і скорботу опущених вій.
Чим я можу полегшити муки
їй, сердешній, навіки моїй?

В дих березових хащах Росії,
на високій приволзькій горі,
я для ворога вітер посию,
і він бурю пожне на Дніпрі.

Росіянку — душа солов'їна,
бій гримить! Ти співаєш мені.
Скоро знов на моїй Україні
оживуть українські пісні.

1942, станція Косминине

* *
*

Васильки цвітуть на Васильківщині.
Згадую і думаю про те,
хто тепер тобі, далека дівчино,
їх в русяві коси заплете?

Уявилося, як це понад Стугною
вишпорив напасник-людолов,
доки ніч йому не стала згубною:
партизан багнетом проколов.

Ще заплачемо від щастя щедрого:
Васильківщина, повита в дим,
блекотою поросла для недруга,
а для нас — розмаєм голубим.

Хай попід житами самосійними
квітнуть і волошки, й васильки.
Хай сплітаються, порваті війнами,
голубої юності вінки.

1942, Ленінградське шосе

* *
*

Лежу серед лугу в зеленій траві,
читаю Грабовського вголос.
І спогади встали, як вічність, живі,
і серце немов розколось.

О серце, чого ти щеміш?
Невже не обридло боліти?
Невже ти не чуєш, як шепче комиш,
як в росах золотиться літо?

А вітер, доносячи запах сінця,
гортає сторінку в тремтінні,
де щедро оплакана доля співця,
вигнаного з України.

Пісні проміняє бездомний поет
на вітер батьківського краю.
Мене ж доведе додому багнет,
якого в руках я тримаю.

1942, Костромське шосе

* *
*

Хто розкаже, як живе Шевчиха?
Хто старій про сина розповість?
Тільки вітер з фронту піде стиха
та й затарабанить в раму — гість.

І в таку годину холоднечі
потривожить невеселі сні.
Молодість пройшла. Літа старечі
зупинились на мосту війни.

Привидом між звуками якимись
їй вчувається моє ім'я.
Чи не спить на тому ліжку німець,
на якому народився я?

Тільки знаю, з голосом гармати
дійде голосу мого потік.
Посміхнеться серед ночі мати —
ворог не прокинеться повік.

1942

ЖНИЦЯ

Вгорі снаряди просвистіли
і над житами розкололись.
І боляче стебло зчорніле
ламає під собою колос.

Іде з війною рання осінь,
іде, сумуючи, ліниво.
Дівча з серпом, простоволосе,
прийшло до виспілої ниви.

Несміло кволими руками
стебло намацає і зріже.
— Чого, — питаю, — ти без мами?
Жнива закінчили б скоріше.

На мене глянули з докором
не оченята — плями білі.
— Ти забарився. Позавчора
мою матусю німці вбили...

Я онімів... І супокою
мені довіку не діждати.
О сльози дівчинки сліпої,
о жито виспіле, незжате...

1942, Княжі Гори

* *
*

Києве мій! Ти не вимер.
Бачу за тисячу верст,
як над Дніпром Володимир
в ніч піднімає хрест.

Що це — видіння? Не знаю.
Тільки не білий туман.
Київ — любов мого краю,
гордість і слава слов'ян.

Чую — в Хорватії гомін.
В Чехії — постріл-удар.
Хлюпають хвилі знайомі,
блискавки падають з хмар.

В одсвіті — кігті тирана.
Гляньте — схилились хрести.
Лаври Печерської рана
кличе до помсти, брати.

Десь над Подолом схрестились
нашої правди мечі.
Там наші предки молились,
волю святили вночі.

Рід наш великий не вимер.
Чути за тисячі верст —
кличе на бій Володимир,
з болем стискаючи хрест.

1942, бліндаж над Осугою

* *
*

Три ночі брали висоту.
Не думалось, що після бою
зійду, немовби на святу,
іменуватиму Святою.

Два кулеметники лежить,
очей заплющити не в силі.
І санітарка не біжить.
Ніщо не зрушиться на схилі.

Тут світ неначе в забутті.
Не ворухнеться навіть хмара.
Гримить салют на висоті —
ховають хлопці комісара.

І я зійшов на висоту.
Зійшов не першим, не останнім
і відчуваю, що расту,
і не вдоволений зростанням.

Оглянься! Вимірй і зваж,
який збереш врожай поезій?
Якщо порожній патронташ,
йдучи на бій, не підперезуй.

1942, біля Ржева

ВІТЕР

Вітер знову подув з України...
По квилінню, по запаху трав,
наче друга, на ржевській рівнині
я його після бою пізнав.

Серце мліє... Таїти несила
заповіданих мрій і думок.
Я спитав, чи жива моя мила?..
Вітер важко зітхнув і замовк.

Я томився. Не спав до півночі.
Я боявся, що вітер засне.
Чи тумани, чи сльози дівочі
напоїли і вмили мене?

В Україні, моїй Україні,
вітер жив стільки днів і ночей.
Він торкався роси неодмінно,
він торкався й дівочих очей.

Певно, доля у мене багата,
що мене до цієї пори
не забули ні ті оченята,
ні співучі дніпровські вітри.

1942

МОСКВИЧКА

Спить москвичка — мила моя Ліда.
Як хотів би я наснитись їй
днем погожим золотого літа
перед тим, коли іти на бій!

А до бою лічені хвилини.
Шелестить це літо золоте.
Дня не видно. З темної долини
завірюха свище і мете.

На московських вулицях замети.
Ліді сниться дивовижний сон:
спалахнула в небесах ракета,
атакує гору батальйон.

Смертоносно куля просвистіла,
на лету вражаючи серця.
І москвичка затулила сміло
лейтенанта Василя Швеця.

Бій клекоче на горі високій.
Де ж це ти, заступнице моя?
Наближається до тебе спокій,
віддаляюся від тебе я.

1942, ніч над Вазузою

* *
*

Край дороги упала в нескошене жито.
Голубенька хустинка на шиї.
І намисто розірвано. Груді розкрито.
Прохолода вечірня їх миє.

І лежить мов жива, розпустивши волосся.
Очі склеплено міцно. Не гляне.
Не шуми, не гуди, не хвилюйся, колосся!
Що я бачу?.. Мар'яно, Мар'яно!

Переяслівка. Ластівка. Вічна студентка.
Болі серця, думок не затьмарте!
Я згадав інститут на бульварі Шевченка,
іскри цих намистин серед парти.

Голубеньку хустинку, янтарне намисто
не могла ти нести на чужину.
В них сіяють вогні найдревнішого міста.
Пізнаю твою честь — пізнаю Україну.

Не шуми, не хвилюйся, столочене жито,
не вставайте, загірні тумани,
щоб мені не забути, де тіло зарито
полонянки, студентки Мар'яни.

1943, с. Забілене

ВОЛГА Й ДНІПРО

Росія, широка Росія.
Обвуглені крони дерев.
За ними в пожежі сивіє
над Волгою Ржев.

Ріку переходили бродом,
з боями — і бродом, і вплав.
За Волгою, за небозводом
Дніпро нас чекав.

Ми поспішали до нього,
ми Ржев штурмували три дні.
Звідти пряма дорога
мені і війні.

Так де ж та підмога, та сила
з іншого материка?
Чого ж це, чого поміліла
могутня ріка?

Невже її ворог випив
чи вицяпав до відра?
Біля усохлої липи
ридає сестра.

Втратила рідного брата,
з полону тікає сама.
Потрібна підмога й порада.
Нічого нема.

Довго вслід нашому полку
буде ридати сестра —
поки сушитиме Волгу
неволя Дніпра.

1943, с. Березівка

* *
*

Серед глухої темноти,
не стукнувши дверима,
в землянку проникаєш ти,
як молодість, незрима.

Роздмухала в пічурці жар,
мою шинелю сушиш,
і полум'я пісєнних чар
мені спалило душу.

Дрижать світанням золотим,
що за війною плине,
дівочі кучері, як дим,
як листя тополине.

І пісєнька мені сама
вві сні розкрила вії.
Прокинувся. Тебе нема.
В пічурці вогник тліє.

Жбурляють на землянку грім
німецькі батареї.
Але не погасити їм
вогонь душі моєї.

1943, берег Дніпра

НА РУІНАХ

Пытливый ум готовит к возрождению
Забывтый гул погибших городов...

О. Блок

Як називалась ваша вулиця?
Зайти б! Страшить скелет споруди.
А дим шорсткий, в очах аж муляться.
Плигає дим котом на груди.

Зайшов — нікого. Кіт під лавкою,
облиплий пір'ям, не муркоче,
все вирячається й не нявкає.
В сича такі бувають очі.

Засикавши не по-котячому,
стрибнув на саме пожарище.
Над ним у присмерку гарячому
насправді сич сичить, аж свище.

Чи не хрестом якогось ордена
тевтон здичавлює тварини,
ту стежку, що віками пройдена,
спрямовує на баговиння?

Зотліє хрест, і дим розмається
перед ударами обуха:
серед румовищ умивається
кіт, насторожуючи вуха.

1943, Ярцеве

Що я тобі напишу,
дівчино синього моря?
Час передсвітньої мряки —
час назрівання атаки.
Бліднуть, ховаються зорі...
Все розказати спішу,
швидко — незграбно пишу.

Рветься німецький метал,
землю шматує на клоччя.
Землю, яку ми рятуєм,
тричі на день атакуєм.
Хвиля зростає, клекоче.
Тільки всього наповал
не убиває метал.

Підуть по світу листи,
дишучи димом і кров'ю...
В морі осяяних років,
чистих і вільних потоків —
перечитають з любов'ю
вицвілі з фронту листи,
як перечитуєш ти...

Думаєш — це заповіт?
Думаєш — наша зірниця
падає теж, догоряє
в хвилях переднього краю?..
Ні, це тобі тільки сниться...

1943, Смоленськ

* *
*

В білій-білій тишині палат
пролунала пісня лебедів.
Лікар довго надягав халат
і на мене в сумніві глядів.

Камфору тримаючи в руці,
раптом він до мене поспішив.
Лягнулись об шибку горобці:
— Жив! Жив!..

1943, шпиталь

* *
*

Безгоміння і смуток шпиталю.
Край вікна посидіти.
Тінь біліє все далі, все далі —
плине бабине літо.

Стану хлопчиком та й поженуся,
буду в пальці ловити,
перепутаю тінь, пов'яжуся
в сонцем виткані ниті.

Знаю — серцю примариться інше,
перестане боліти.
Так прилинь же до мене, прилинь же,
літо, юності літо!

Мимо, мимо пливе. Не вловити.
(Хтось надворі сміється).
Всю палату бинтами повито.
Літо бабиним зветься.

1943, Смоленськ

ПАМ'ЯТІ ВАСИЛЯ РЕЗВОВА

Помню день: мою справляли свадьбу...

В. Резвов

Я не знав щирішого сповіддя:
змішані з бувальщиною сни.
Вечоріло, і тріщало віття
стятої осколками сосни.

Мелодійно-таємничі звуки
в тріскотні вчувалися мені.
І дрижали в нього звично руки,
наче справді грали на струні.

Десь далеко Варя — наречена.
Ні, дружина. Розгорнув листа.
Загадався Вася... Навіжена,
бачила б, як він стискав уста!

Нишком прочитав полеглих списки.
Замість ложки ніс до рота піж.
Ми сьорбали з однієї миски
порохом присмачений куліш.

І коли прощались, чорним кременем
димний морок оповив сосну.
Я не знав, що під смоленським небом
слухаю приречену струну.

Паслись коні. Міни вже не вили.
Слід прощання битва замела.
Важко й глухо на пісок могили
опівночі крапала смола.

Прийде хмара, сльози теж посіє.
Поховали друга без труни.

Збережи в цій далечі, Росіє,
звуки неповторної струни!

Доки люблять нас — не взяти смерті.
От і ця, зубаста, як пила,
кублилась в трикутному конверті,
зрадою намовлена була.

Що ж та Варя? Паморозь на вітті.
Облетить і витане вона.
Жаль, що блиснула в тому сповідді,
де бринить, бринить мені струна.

1943, бліндаж над Вон'ю

ПОСИВІЛИЙ ВІТЕР

Так ось де тиша! Тиша з тиш.
Ні грюкоту, ні писку.
Трава мовчить. І ти мовчиш
серед німого блиску.

А ворон падає на прах
і розтинає груди.
Горить залізо по горбах,
горять в залізі люди.

Іскриться ранішня блакить.
Ні холодно. Ні жарко.
А в нього в роті ще димить
скривавлена цигарка...

Що ж, не судилося йому
останню допалити.

Навпроти нього у диму
розтоплюються плити...

Ось літо бабине з полів,
як хмара, піднялося.
Це, кажуть, вітер посивів:
розгублює волосся.

* *
*

Я не молився перед боєм,
не думав і про смерть — ішов,
де глина пахла прілим гноєм,
де глиною ставала кров.

Вона то рідшала, то гусла...
Серед огнів і темноти
чим глибше ми у неї грузли,
тим легше нам було іти.

У мене лікті і коліна
у глину вмазані руду.
Я так по вулицях Берліна,
не обтрусившись, піду.

Тоді дивись на мене, враже,
дивись, не зводячи очей!
Про що тобі цей запах скаже
і колір глиняний оцей?

1943, с. Телеші

* *
*

Я завтра залишу твою кімнату.
Не затинайся, не марнуй красу:
не варто передчасно сумувати,
тебе не кину, в серці понесу.

На фронт. В окопи. Не боїшся? Згода?
А що ж, як серце куля там проб'є?..
Я так подумав та й жахнувся: шкода,
коли пораниться життя твоє.

1943

* *
*

Марино, я люблю тебе, Марино!
Ясними спогаданнями живу.
Ти пам'ятаєш — Мавзолей, ялини,
Тверський бульвар, затемнену Москву.

Біля трамвая черга на бульварі,
і дівчора спішить по мостовій.
Як і колись... Іду з тобою в парі,
як і колись, як в юності моїй.

Для кого вечір, і трамвай, ще й осінь...
В моєму ж серці подихи весни,
Ти пригорни мене, простоволоса,
і поцілуй, і знову пригорни.

Хай по-весняному шумлять дерева.
Хай білих яблунь піниться прибій.

Як і колись... І розквітінь вишнева,
як і колись, як в юності моїй!

Ще буде час — вона мені присниться.
А зараз — протитанкові рови,
та постріли, та з обрію зірниця
мандрує, ніби згадка, до Москви.

Я заздрю їй! В нічному супокої
світитиме до ранку, зрозумій,
як і колись... До ранку над тобою,
як і колись, як в юності моїй...

Але мені в цю ніч судьба веліла,
і молодість веліла в ніч оцю
іти на Захід впевнено і сміло,
життя протиставляючи свинцю.

Іти на Захід мимо смерті, мимо
колючок дроту в хвилі сніговій...
Як і колись... до тебе я ітиму,
як і колись, як в юності моїй...

Приснись мені! Приснись, моя Марипо!
Од вірша куля піде в рикошет.
Вірш виживе! Ти визнаєш неодмінно,
за що тобі так дякував поет.

1944

Треба вірити, треба ж знати,
що в цю ніч і в моїй стороні
по-святковому прибрані хати
і співаються наші пісні.

Небо кров'ю і димом розшито,
закидає снігами фронти.
Я хотів би прийти в гуртожиток,
до дівчат-першокурсниць прийти.

За столом, по-студентському вбогим,
там сидить поміж ними вона,
не допивши півчарки вина.
Їй здається, хтось прийде з дороги.

Сірі очі замруживши мрійно,
заспіває і важко зітхне.
Чи не тому в душі так спокійно.
Вірю: куля й сьогодні мине.

Треба ж вірити в думи дівочі.
Треба ж знати, що рідні пісні
по шляху новорічної ночі
з гуртожитку йдуть в серце мені.

1944, с. Гусине

* *
*

Снилось — в траншею ти прийшла.
Дихнула — і повіяло теплом.
І танув сніг, і хвилювалась мла.
Вітряк розбитий ворупив крилом.

Під тінню вітряка стояв дозір.
Ти завагалась: він помітить нас.
Дозір сіяв, і тільки ворог-звір
сичав і скалив зуби раз у раз.

Не зрозуміти дикою йому,
як на Смоленщину далеку знов
могла пройти крізь вибухи і тьму
в мою траншею ти, моя любов!

1944, за Дніпром

* *
*

На сонці виграє прибій.
Осяюся в його привіті я.
Десь тут на рині голубій
і я шукав сліди Овідія.

До невідомої землі
не раз вони манили в плавання.
І вже стояли кораблі
на якорях — у ближній гавані.

Але те літо, як на зло,
до берега нещастям схлинуло:

війною море заревло,
всі кораблі на битву кинуло.

Сьогодні далечінь ясна —
ми ворога із міста вибили.
Гуде прибій, і вже весна,
і в гавані — знайомі вимпели.

До сподівання крізь біду
була дорога не легка мені.
Я певен, що тепер знайду
сліди Овідія на камені.

1944

* *
*

На війні може статися все.
Все... і нічого правди таїти.
Дітям провесна свята несе.
Поспішають з торбинками діти.

Тут ще вчора рвав землю снаряд,
пожарини ще не охололи.
Біля школи — убитий солдат.
Дітвора поспішає до школи.

Невідомим лишилось ім'я,
скільки весен прожив — не вгадати.
Та, напевно, він був, як і я,
недолюбленим і нежонатим...

Ти мені за тривогу прости,
причепилась до неї причина:
я шкодую, шкодуєш і ти,
що подумали пізно про сина.

11.III 1944, Мінське шосе

КОЛИ ТВОГО ЯНКА ЗУСТРІНУ

Білоруско, яка ж ти красива!
Станьмо в затінь — хоч раз обійму.
Знаю: коси — пшенична нива —
шелестітимете кому.

Не лякайся щасливої думки:
твого Янка зустріну і там,
на привалі, твої поцілунки
до єдиного — всі! — передам.

А про те, як ми вийшли в затінь,
як мінилось твоє лице,
там не буде ніяких згадань...
І нащо йому знати про це?

Збожеволіти може всякий,
задивившись, коли ти ідеш.
Так що долю свою не розплакуй:
не буває війни без пожеж.

Ти ідеш — розступаються хмари,
на руїнах встають корпуси.
Я скажу: зберегла всі чари,
бо неволя не вбила краси.

1944, с. Королів Стан

СЕСТРА

Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати.

Т. Шевченко

І ніч, і день палають села.
О, де б напитися мені?
Вся Білорусія в огні.
Ідем -- і дим нам очі стеле...

Війна співається і сниться,
і в світі, і в душі війна.
Палас хата сестрина.
Сестра моя — бездомна птиця.

Тремтить береза. Вітер свище,
повиснувши над ворітьми.
Заглянув — там сестра з дітьми
сльозами гасить попелище.

Пече не пити, а сказати,
що плакати не треба нам.
Засиплем очі ворогам
цим попелом твоєї хати.

1944, біля Гродно

ЛИТВА

Смужечки трипіль, вузькі обніжки,
Дивно вас окинути очам.
Від моєї гіркої усмішки
чи не смішно вам?

Як заметушились, наче птиці,
розгубивши будяковий пух.
В ірій летите?.. О ні, в метлиці
на сопілці виграє пастух.

О Литво, Литво, за усміх вибач!
Тут не маємо ніяких див.
Я і сам корову за палигач
по межі водив...

Постріл. Вибух. Відгомін. І тільки
вслід війні замукали воли.
Ми на заклик тужної сопілки
знов прийшли. Ми з волею прийшли.

1944, Калварія

* *
*

Я з Комсомольської вулиці
вийшов на захист околиці.
Чи не від грому зігнулося
місяця коваче колесо?

Дикою і неспокійною
ніч обізвалася мовою.
Ворог б'є далекобійною,
ми — дев'ятидюймовою.

Бачимо — зорі аж коляться.
Зорі понижчали начебто.
Мусить під ними околиця
ще й перемогу побачити.

Вторить всю ніч наша гаубиця
ворогу розпроклятому:
де тільки трапишся,
там і стрілятиму!

1944, Віштітіс

ПІД НЕБОМ ФРАНЦІЇ

Моєму братові Сергію

Убито сина, сповістили вам.
Ще ваші сльози мамо не просохли.
Напевно, треба вірити словам:
далеко в морі потонули щогли.

Я знаю сина: ще давно-давно,
як Гітлер затопив наш край війною,
угрузнув крейсер у піщане дно,
і юнга з нього встав переді мною.

То він, ваш син, прийшов з морського дна.
Матрос на суші — поглумилась доля.
Одна в нас доля. На війні одна
у нашій пісні гнулася тополя.

О поклик моря, серця не порань.
Була Полтава з розвідкою боєм.
Умерла пісня в безгомінну рань,
тополю посадивши над героєм.

Про смерть удруге сповістили вам,
коли ще перші сльози не просохли.
Не всім потрібно вірити словам:
далеко з моря виринули щогли.

На щоглах висне пісня моряка,
і в ній та сама хилиться тополя.
Це сталося, де край материка,
під небом Франції на кораблі де Голля.

1944, Польща

* *
*

Він, похитнувшись в воронці,
на сонце глянув без тривоги.
Вуста розкрилися на сонці,
нам ще бажали перемоги.

Йому проміння чуб колише.
Нам сонця й тиші не збагнути.
Окопи завалила тиша —
несила спину розігнути.

О вічна тишо, вічне сонце,
хвалити вас не перестану
з надією, що в цій воронці
зрости вербі або каштану.

І віриться, що в цю годину
чись маля сміється срібно,
зачувши пісню лебедину...

І в те ще вірити потрібно,
що знов читає хтось Шевченка,
що десь далеко в гуртожитку,
окріп сьорбаючи, студентка
мій вірш записує до зшитку.

1944, Сувалки

І з книжки
«ЛІРИКА»

* *
*

Я не чекаю смерті з темноти,
біля окопу на траві приляжу.
Дивитимусь на зоряні мости,
які сплелися в таємничу пряжу.

Мільйоноліттям виткана вона.
Не я один в цю ніч її угледів.
Можливо, й там десь точиться війна,
і на полях, і в тиші кабінетів...

О всесвіте, який величний ти,
як хочеться все звідати й пізнати!
І просторінь, і час перемогти,
як можна ворога перемагати.

Хто перший з тих, що побувають там,
від нас у вічність перекине кладку?
По ній пройти судилося не нам.
Я заздрю незнайомому нащадку.

Для нього ми — лише проводирі.
Одна Земля — наш світ і батьківщина...
А зараз хтось дивується зорі,
і хтось не спить, турбуючись про сина.

1944

ДОРОГА НА КОРСУНЬ

Чого це борсаються тіні?
Куди це кличе кінь коня?
І чути снігу шелестіння
сухе, колюче, як стерня.

Це, може, встали запорожці
з розораних боями скиб?
Он їхня церква, і в сторожці
гегоче їхній смолоскип.

Із Жовтих Вод, з німого плаву,
з безодні спущених століть
огляньте, предки, нашу славу,
якщо потрібно, похваліть.

Де самопали й домовини,
підбито танки й літаки.
Я над усе люблю хвилини,
в яких стикаються віки.

Дорога стелеться на Корсунь
пвілим сувоем полотна.
Уже нема судом і борсань.
Украї наситилась війна.

По ній, заснулій, проїжджаю,
чорніють копи тут і там,
О мій залізний урожаю,
ти вперше бачишся очам.

Куди не глянь — тебе доволі
розкидано серед снігів.
Ти виріс на чужому полі
і на моєму зіржавів.

Ще й справді прийме хтось за копи
бронемашину чи літак.
А я не тут — в полях Європи
збиратиму плоди атак.

Летять віки в імлі пороші.
Летить зоря. Летить мій шлях.
Не перший раз тіла ворожі
лежать на корсунських полях.

1945

НАД ВАРШАВОЮ

Ніч і смерть над переправою.
Може, й не діждуся дня.
Жах дивитись — над Варшавою
сушить крила вороння.

1944

ПІД ЗОРЯМИ ПОЛЬЩІ

Під зорями Польщі на житній соломі
забудуся, може, й засну.
А завтра — і шлях, і бої невідомі
порушать оцю тишину.

Ти, серце, впивайся тепер тишиною.
Та тільки чия це рука,
як птаха нічна, шарудить наді мною?
Схилилася полька струнка.

Схилилася, шепче, і очі зпайомі
зоріють мені з темноти.
Йй дуже незручно, що сплю на солоні...
А можна б і в хату зайти.

Так мати побачить, та й батько почус,
і встане тривога сестер.
І скаже сусіда — в Анелі ночує
якийсь молодий офіцер.

Ні, я не піду. А вона помовчала
і винесла ковдру мені.
Та вранці в дорогу не проводжала.
Бродила в полях по стерні.

Я знаю, зустрінуться інші оселі
і ліжко, мабуть, не одне.
Але не забуду ніколи Анелі,
що ковдрою вкрила мене.

1944, с. Покомше

НЕГАДАНЕ

Думки походів невеселі:
ніяк не сходить із думок,
що поруч стеляться постелі
і в'ється з комина димок.

І що не крок — важніє втома.
Отак би впасти на снігу
і марити, що ти вже дома
вернув розтрачену снагу.

Сузір'я вишита вуздечка
дрижить над гривами вітрів.
Чи не мене костьол містечка
гучними дзвонами провів?

Чи ти насправді виглядала
мене, чужого, край села,
коли спасителем назвала,
заголосила й обняла?

Від хвилювання в серці колько,
але я в ньому й те зберіг,
як «полькою» мене ти, полько,
перевела через поріг.

Ми в хаті танцювали поспіль
під хрускіт хмизу та паліч.
А потім ти стелила постіль.
А мати затопила піч.

1944, Сейни

* *
*

Кожен день мій шлях стає крутішим.
Я тебе життям обороню,
слово, слово! Камінь переріжемо,
спалахом понижемо броню.

Доки сила піднімати руку,
доти в ній триматися мечу.
Звук почую — і, покірний звуку,
я на нього здалека лечу.

Не боюсь ні смерті, ні напасті,
звук руйнує камінь і броню.
Я спіткнутися боюсь, і впасти,
і вночі згоріти без вогню.

1944, Сейни

ГОРА

Та гора сіяє з-за Дніпра.
А тоді здригалася гора.
І, здавалося, навпіл розколота,
вже не зцілиться гора ніколи та.
Ой гора, гора!

Небо каламутиться дощем.
По обніжках Польщі ми ідем.
Каже люд: — На світ благословилося,
ви хоч би зайшли та обсушилися!..
— Ніколи, ідем...

А на тій горі цвіте ромен.
З дикту змито написи імен.
Та почув недавно у народі я,
там звучить непізнана мелодія.
Музика імен.

Пісня віку!.. Відшумить війна,
для легенд лишивши імена
Бунчука, Ширея... Сотні, тисячі...
Сонце! Ти своїм промінням висічи
їхні імена!

Де ж та бронза? Де міцний граніт,
що відбив з жагою тиші світ
в петлях диму, блискавок і шибениць?
А по тій горі зірки розсипались.
Здивували світ.

1944, с. Покомше

* *
*

Україно моя! (А на серці тривога).
Чую голос — і твій, і не твій?
Що ж позаду? Литовська дорога.
Що ж попереду? Море. Прибій.
Дим над морем — з чужого барлога.

Як ти там — ще не згоїла рану?
Тут — у шанцях ворожі тіла,
хвилі диму на хвилях туману.
А за ними — імперія зла.
І невже не дійду — десь пристану?

В цю годину, коли темнотою
і дзюрчанням чужого дощу
наповняється просторінь бою,
губи шепчуть мої: відомщу!
Україно моя, ти зі мною...

Вже пройшли твої вірні солдати
всі дороги Росії й Литви.
Теплим словом їх згадуй, як мати,
і на подвиги благослови:
у Німеччині зло подолати...

1944, с. Стебеньцизна

МАЗУРСЬКІ БОЛОТА

Болиголов солдатським потом пахне,
промерзлий жаб'яр — лепом череди.
Галяви-плеса — драговини-багна.
Очерети, і знов очерети.

Горіла свічка. Пальчики гортали
Міцкевича і гладили kota.
І пошепки вуста розповідали,
які страшні Мазурські болота.

Там ходять звуки похоронних дзвонів.
Там на світанку під гарматний шквал
втопив російську армію Самсонов —
останній царський добрий генерал.

І шкода, вже не жив тоді Міцкевич:
з його поезій міг би знати світ
історію всіх клетотів та ревиц —
трагічної романтики боліт.

І ми під голови сховали книгу.
Здригнулась гімназистка молода,
коли солдати, розколовши кригу,
пішли через Мазурські болота.

1944, Сувалки

І ЩО ЗА ЧУДО — РУКИ?

Кого ви після мене пригортали,
від кого тріпотіли, наче птах,
ви, руки, що мені подарували
Міцкевича в Мазурських болотах?

Нащо ж ви, руки, берете цю книгу,
шелестите, гортаючи її?
Так ніч у ніч в годину бурну й тиху,
коли вві сні ще гримають бої.

І що за чудо — руки? Як спитати,
чи в неї теж такі тривожні сні?
Чи явір не всихає біля хати,
якого вдвох садили восени?

Усох чи виріс? Тільки той не заїде,
кого вела крізь ніч на болота.
Ви з України, руки, не чекайте
в Мазурщину ні гостя, ні листа.

Але частіше ви беріть цю книгу
і шелестіть, гортаючи її.
Так ніч у ніч в годину бурну й тиху,
щоб уві сні не гримали бої.

1944, Сувалки

ДЗЕРКАЛЬНІ ЗАЛИ

Раптовий спогад — це ужалок,
жалючіший від кропиви.
Десь на околицях Сувалок
мене поцілували ви.

Нічні окопи, і з долини
прощальний запах бугили
ще й зараз інколи долине.
Хіба ви в Польщі не були?

Хіба не ви рукою феї
мені вручали аспірин?
Сіяли залами траншеї
на мене з чотирьох сторін!

А ким нагадана сторінка
закону прадідів мені,
що українцю українка
миліша пісні в чужині.

О, то були дзеркальні зали!
І я у них не відніму
того, що ви не доказали,
мабуть, мені не одному.

Із інших уст любовний трунок
не випито за всі літа,
бо той проклятий поцілунок
так довго зцілював уста.

1944, с. Віжайни

* *
*

Я прийшов, як додому, в цей двір.
Це скрипіння зубчатої хвіртки,
ця стежина, порожець, одвірки
не вітали мене з давніх пір.

Тут немає у мене рідні.
Тут живе не сестра, не кохана.
Метушиться старесенька пані,
відчиняючи двері мені.

— Добривечір, віщун-говорун!
Де барився? Чому не заходив?
Довгі ночі в окопах проводив?
Я не чула давно твоїх струн!

Наче мати, за руку веде.
Наче мати, саджає до столу.
І воркоче: — Ходити б у школу,
Ні, в окопи... Таке ж молоде...

Що я вчительці-польці скажу?
Я — школяр: я сиджу обережно.
І люблю, і шаную безмежно
клопітливу, привітну, чужу.

Забриніла холодна струна.
І здригнулося втомлене тіло.
На похилих плечах затремтіли
торочки золотого руна.

О, чолом тобі, юність, чолом!
Хай пізніше колись договорим
про твої перемоги над горем,
над вогнем, над журбою, над злом.

Дуже добре, що я молодим
йду по світу від хати до хати,
що умію серця хвилювати.
Я лишуся до смерті таким.

Ніч і день із двора до двора
буду щастя розносити людям.
Буду гнівним, настирливим, лютим
там, де зло не пускає добра.

1945, с. Віжайни

ПРУССІЯ

Ген за білою далеччю
та під чорною галиччю
Пруссія?..
Пруссія!..
Чи довго ще буду в русі я?

Замахала з горба
українська верба.
От і зустріч з ріднею
серед сніжних чужих краєвидів.
Перезувся під нею.
Посидів.
Знов готовий до битов.

Пруссія?
Пруссія!
В русі я.

1944, с. Віжайни

За пагорбами — болота,
немов на полотнищах близна.
Над ними — то сніг, то сльота.
Вже тиждень, як сонце не блисне.
З болота війне бугилою,
як димом чи цвіллю гнилою.

Не спиться вже тиждень мені,
в палатах маєтку не спиться.
Будівель ряди кам'яні,
покрівель руда черепиця
застигла в німому безсиллі
струпами замерзлої хвилі.

І скрізь, біля кожних воріт,
незграбно вмуровані доти,
жорства, і череп'я, і дріт.
І все тут важке до нудоти:
і небо, і ці генерали,
що ми до полону забрали.

Я знаю: мій праведний гнів
сильніший від всякої злоби.
На ганку барон скам'янів,
скосившись у небо спідлоба:
він молить побожно
пощади.
Ні, всього не можна
прощати.

1944, с. Віжайни

СНІЖИНКИ

Перший сніг!
Він, певно, випав
і у нас на Україні,
на шляху запис воронки
і сліди чобіт німецьких.

Де усохла з горя-лиха
стрункостанна тополина,

мовчки дивиться Шевчиха,
наша мати Василина.

Про синів згадавши, стиха
по найменшому затужить,
що іде війною-боєм
зараз прусськими полями.

А селом ідуть солдатки
та про нього розмовляють.
І почула мати голос
нареченої мосї:

— Не цураймося, дівчата,
до старої завітати! —
І сніжиночка хрещата
з ними пурхнула до хати.

Пораділи онучата,
нумо в пригорщі ловити.
В хаті стало біло-біло,
а старій на серці тепло.

А мені чужа сніжинка
в цю хвилину мулить око.
Я за рідною скучаю
і в бою стаю лютішим.

1944, Сувалки

ГОЛЬДАП

Чужі міста, чужі могили —
життя мого новий етап.
О, тільки б голос не ослаб:
сьогодні в Пруссію вступили.
Чи день, чи ніч? Горить Гольдап.

Вже ніч: у кам'яниці темно.
Ліхтарчик блимає сяк-так.
На вулиці — виття собак.
Вони гвалтують недаремно:
вогонь тяжкий — немов заклад.

Бинтую спанієлю лапу.
Скавчить — болить. Надвір іде.
Кров запеклася на льоду:
ще вдень під ратушню Гольдапу
мій друг потрапив у біду.

Не довіряючи порадам,
що снайпери помітять нас,
побіг — і постріл смерть розтряс.
Упав з трофейним апаратом
фотограф Петя Петрокас.

Отут щенились, виростали,
крім спанієлів, кудлаї —
страшні барони-палії...
Гримить війна, горять квартали.
Ідуть ровесники мої.

Чужі міста, чужі могили —
життя мого новий етап.
О, тільки б голос не ослаб:
сьогодні в Пруссію вступили,
а ніч ясна — горить Гольдап.

1944, с. Гарбассен

Спочивайте, хлопці, покурить, помарте.
Спочивайте, хлопці. Я вам тишу дам.
Сном обгороджу вас. Буду сам на варті
забуття короткого. На світанні вам
йти вперед з ударами. Тільки так ударте,
щоб сніги палали, щоб зачули там.

Там, при сході сонця, в нашій Україні
(зараз там — світання, тут — глибока ніч).
Там, де ще колишуться наших марень тіні.
Марення — для слави... Слава — для сторіч.
Відтвори художнику, вічність на картині.
Тільки нашу славу ти не покаліч.

Не лілуйся в праці, не хибуй в натхненні.
Фарб не вистачає — вийди на майдан.
Там вогні блакитні, і сліди зелені,
і червона паморозь охололих ран.
Там пожежа в танку, і нога в стремені,
і ворожі очі застелив туман...

Вітер піднімає мерзлу плац-палатку.
Сплять бійці. Дивлюся пильно навкруги.
Ні, не їм, художнику, залиши на згадку
ці несамовиті вихрення пурги.
Хай же буде пам'ятно кожному нащадку,
як безславно гинули наші вороги.

1945, Бенкхайм

ГАЛАГАН

Катерино з нашого села,
по якій дорозі ти пішла?

Може, це привиділось мені?
Може, це вогонь образ та гнівань?
Тут, далеко, на чужій стіні
я рушник уздрів — на ньому півень...

Півень!.. Той, що в вашому дворі
не давав просвітку дітворі.
Ой, не сам з іванківських тинів
галаган сюди перелетів!

Навіть мудрим знати не дано
всіх окрас і звуків таємницю...
Ти взяла звичайне полотно
та й перенесла на нього птицю.

Де той, де той прусський войовник,
що украв тебе і твій рушник?

1945, Растенбург

Балтійське море сіре
лягло до самих ніг.
Високі водоміри
забризкав чорний сніг.

Злітає вал за валом,
а кулі й бризки — в лоб.

Та ми вогонь запалим,
хай що там не було б!

Віддаючи пошану
цим сутінкам, однак
ми на косу піщану
поставили маяк.

Підводники, пілоти
в негоду будь-яку
звірятимуть широти
і нас по маяку.

1945, Кандігген

* *
*

І треба ж так: поет поета
частує смертю раз у раз,
коли заснула вся планета
і молодик у морі згас.

Сюди крізь павутиння дроту
летять то звуки, то слова.
Не перерву тяжку роботу:
нехай донижеться строфа.

Не дмуть на берег вітровії,
дожеврів моретрав'я шовк.
Принишк і ворог. Пише? Мріє?
Ні, ненадовго він замовк.

Не покидаючи траншею,
повзе під гнітом темноти,

уривком вірша поміж нею
знов переплутує дроти.

А я прицілом око мулю,
від несподіванки промок.
Не можу випустити кулю
ще в недовершений рядок!

І я хотів, хотів би, звісно,
щоб море піснею пливло.
Але роастрілюють і пісню,
якщо та пісня чинить зло.

Востаннє — хто кого поборе?
Чий вірш постане звідсіля?
За ним позаду — ніч і море,
за мною — ранок і земля.

1945, Ландсберг

* *
*

Можливо, смерть не пересилю —
занурюся в морську траву.
Та все ж, підкорюючи хвилю,
затокою Фріш-Гаф пливу.

За нею — камінь, білий камінь —
жаданий відпочинок мій.
Ще звечора над островами
спустився дощ — і вигас бій.

Спочило море. Глянеш — навіть
яснів вибілене дно.
Сьогодні море нас ласкавить.
Що ж, упокорене й воно.

1945, Гайлігенбайль

ШЛЯХ НА КЕНІГСБЕРГ

Під зітхання моря й суші
шлях усипали зірниці.
Кажуть, це померлих душі
йдуть до пруської столиці.

Ні, це іншої пожежі
замигтіло сотні вічок —
тануть Кенігсберга вежі
в тьмі недогарками свічок.

На могилі офіцера
крапля місячного пругу
встала свічкою, химера,
і скотилася в яругу.

Смуток свіжої могили...
Чим загою серця рану?
Ми пішли й не посадили
ні барвінку, ні катрану.

Може статися й зі мною —
упаду в чужому краї
десь на захід головою:
ані пекла, ані раю.

Вітер каже: будь сміливим!
Хвиля шепче: будеш славним!
І кінця немає зливам,
і не видно краю плавням.

1945, Гайлігенбайль

З ПОЛОНУ — ДОДОМУ

Гурти — з полону. Скільки їх?
Позаду тягнеться малеча.
Тут плакати б, а в мене — сміх:
достоту вивільга щебече.
Яка бадьора!
— Звідки ти?
— З Іванівки. Мабуть, не чули?
— Та чути чув. Далеко йти.
— Хіба далеко?.. Ви забули,
що наша хата край села.
— Тоді не так уже й далеко.

В гурті згубилася мала.
О рідна хато — вічна Мекко!

1945, замок Гут-Геллінген

ГУТ-ГЕЛЛІНГЕН

Гут-Геллінген — це замок, у потічок
опетлений, подібно до вужа.
Спадає спалах папірців та свічок,
і під ногами стугонить соша.

Йдуть з каторги. Здається, їх мільйони
в собі замкнув цей замок прущини.
Їм — шлях і воля. А йому — прокльони.
Ще ширше — навстіж! — брами розчини.

І не дивуйся, не питай, не вгадуй,
їх кинуто сюди з яких країн.
Ти краще сходом сонця їх порадує,
прийми від них, врятованих, уклін.

Ось мати. На руках дитина плаче.
Ось блиснув ободом велосипед.
За ним — запряжена у грамар кляча
везе безногого. І все — вперед.

Спішить, як зопалу, мізерне збіжжя,
мов найцінніші скарби, несучи.
О серце, велелюдні роздоріжжя
запам'ятай, навіки озвучи.

З усіх земель — цивільні і військові.
Про що і як розмову завести?
Всі відгукнуться, на якій би мові
не обізвався ти.

Словенко-сестро, греку-побратиме,
оці камінні написи імен —
свою ганьбу — нащадкам берегтимо
Гут-Геллінген.

1945, Пруссія

Зелений Гай, тут Гайнріх Гайне
розшукував у тінях віт
своїй коханій незвичайне —
таємний папоротин цвіт.

Але не цвіт, а білий саван
йому натрапився вночі —
для тебе ткали з давніх-давен
твої, Німеччино, ткачі.

Поет зрадів такому вбранню,
забувши марення та сни,
зрадів ще більше, ніж коханню,
ніж дивній квітці таїни.

Чи не такого покривала
він сам давно тобі хотів?
Ткачів ти в злидні зодягала,
а в золото багатіїв.

Жила ти прókлята і мила
в його надіях і піснях.
Ти їх палила — не спалила,
не в силі обернути в прах.

Я знав, твої бібліотеки
за ними в тузі — десять літ.
Мене завів отак далеко —
в цей гай не папоротин цвіт.

В зелений гай, на плеса плавень
дим розпросторили бої.
Чи не визнають у ньому саван
ткачі, Німеччино, твої?

1945, Сілезія

У горах Чехії твоєї
пролежав день поранений боєць.
Над ним ласкаво бавився вітрець,
але не пахнув рідною землею.

Не снилась ні кохана, ні сестра,
і навіть не привиділася мати.
Нелегко у самотності вмирати,
де тільки листя та земля сира.

Що ж, мабуть, не судилось юнакові
на цій горі зустріти сонця схід,
щасливим людям принести привіт
в цей день, коли цвітуть гаї бузкові.

Склепились очі, може, й назавжди
в гірському смутку Чехії твоєї.
Передсвітом хіба не ти зорею
криваві опромінила сліди?

Ні шелесту, ні подиху, ні слова.
Долоня доторкнулася чола.
З-під вій сльоза на вії потекла.
На груди впала хусточка тернова.

Але засвідчили старезні буки
досвітнім гомоном зелених віт,
як хлопець, простягнувши кволі руки,
в твоїх очах побачив сонця схід.

1945, Прага

Судети, Судети,
вас видно здаля.
Господарю, де ти?
Чия це земля?

Господар виходить
з сім'єю надвір,
очима поводить
над пасмами гір.

— Повік зветься чеським
цей край наш увесь,
не буде німецьким
ні завтра, ні днесь.

Було — колоністи
німецькі прийшли.
Ні пити, ні їсти
ми їм не дали.

Не буде і згадки
про їхнє буття.
Не буде їм спадки *
повік вороття.

Гуляйте, солдати,
кінчилась війна.
Заходьте до хати,
попийте вина.

* С п а д к и — пазад (чеськ.).

Судети, Судети —
слов'янська земля.
Судети, Судети,
вас видно здаля.

1945, Яблунець

9 ТРАВНЯ

Немов тягар, здавав нагана
з набоями і з кобурою.
Так ось вона, пора жадана
беззастережного спокою!

На гору не шукаю стежки,
не спотикаюся, швіроку.
Кого це кличе голос чешки
на той бік пінного потоку?

І що там — німці чи безодні?
Зустрів калину — сам калинюсь.
Я понад прірвою сьогодні
до чехів мостом перекинусь.

Я — іноземець? Ні, слов'янку.
Я — слов'янин, розкриль обійми.
Калина пахне п'янку-п'янку.
Любов калиною папіймо!

Цвіте калина — давня, давня.
У ній — і ми, і перемога.
Коли було Дев'яте травня
днем хвилювання отакого?

1945, Залізний Брід

А В С Т Р І Я

* *
*

Гранітний стовп — очам пересторога:
австрійська починається земля.
Біла стовпа кінчається дорога.
А ген за нею — герцогські поля.

Сумує сокір. Шелестять обніжки.
Надувся чорний ворон, мов заслаб.
Білявий хлопчик, взявши в руки віжки,
бреде за плугом, поганяє шкап.

Торішні стерні, грудочки колючі
шпигають в ноги, як побите скло.
Впадять дощами ви, альпійські тучі,
щоб легше батракові йти було.

Та, задрімавши, тучі кучеряві
не впливли з ущелини гори.
І з болем дивиться хлопча біляве,
де герцогські гуркочуть трактори.

Я розумію ці сердечні болі,
хоча і виріс в іншому краю.
Я тільки зараз на чужому полі
гірку батрацьку долю пізнаю.

1945, Штокерау

Не вперше в Альпах очі плющу,
не вперше мариться мені
пригладити стерню колючу,
зустріти жінку на стерні.

Вклоняюся далеким селам,
квилінню придорожніх верб,
де понад колосом дебелим
іскриться райдугою серп.

Там, наче визволена птиця,
щебече рідна далина,
там, наче тепла паляниця,
парує нива наливна.

Мені зуспіти б на обжинки
з гіркою спрагою туди,
щоб саме в отієї жінки
попити з глечика води.

Допомогти їй скласти копи
і ще в чомусь допомогти.
І знати, що в усій Європі
такого поля не знайти.

1945, Відень

НА МОГИЛІ БЕТХОВЕНА

Білий камінь і напис: Бетховен.
Хмарко, голосу не затіняй!
Вчувся, наче з потаємних сховин,
голос: «Їхав козак за Дунай» *.

О, Бетховен! З твоїми громами
я здружився в моїй стороні,
хоч до тебе кордони, як брами,
розчинилися вперше мені.

Серед парку — затишшя і запуст,
я не думав, що стежка вузька
за платаном укаже цей напис.
Не прийшов би сюди без вінка.

Хочу вірити — ніжний барвінок,
над яким у задумі стою,—
подарунок дівчат-українок
розпускатиме квітку й мою.

Рідне зілля, і взимку зелене,
цвітом неба могилу пов'є.
Знову прийде цей голос до мене
і розбудить натхнення моє.

Через роки — в тривозі безсонній
загримить, заридає орган
та й наблизить у звуках симфоній
цю могилу, барвінок, платан.

* Очевидно, не всім відомо, що музику цієї пародної пісні обробив Бетховен.

Скільки серцю ще треба радити,
стільки й має громів зберегти:
їх полишив Бетховен у світі
не для страху, а для доброти.

1946, Відень

ЗАМОК У ШТИРЦІ

Тут веселились і тужили...
А зараз на глухий поріг,
на білі мармурові брили
колючий приморозок ліг.

Як слід суворої стихії,
в прогонах вікон та дверей
чорніє сажа, ніби вії
в сліпця над більмами очей.

Погойдують мовчання грізне
кощаві крила кажана.
А пугач свисне — камінь трісне.
І — тишина. І — тишина.

І тільки місяця уламок
невпинно струшує іржу
на цвинтар, на пустельний замок.
І я, буває, задрижу.

Отут чи там бряжчання шибок
мені котилося вдогонь?
Отам чи тут хтось очі випік,
хтось похилився на вогонь?

Якщо не знав цього, не згадуї,
від чого місяць поржавів
і чому поруч давніх статуй
стоїть солдат і наших днів.

Стоїть упевнено, як витязь,
із автоматом серед пік.
І мусив герцог поступитись
мечем і славою набік.

Даремно розіп'яв кольчугу.
Даремно здіблюється кінь.
Не скраде світ моєму другу
ні постать герцога, ні тинь.

Хмарніє слава, і в нестямку
під автоматом гнеться лук.
Я слухаю в руїнах замку
віків сварливий перегук.

1947, Грац

В ЗАДУНАЙСЬКОМУ ЛІСІ

З радістю чи з тугою
в цьому лісі вперше
станеш над яругою,
бука підоперши.

Думаєш, кого мені
суджено зустріти
тут, де сонця промені
не сягнуть кризь віти?

Де нічною казкою
здався шум чинари,
де теплом і ласкою
віють вітру чари...

Ще хвилинка. Пауза.
Велено мовчати.
На алею Штрауса
вибігли зайчата.

Вусиком до вусика
поставали в пари.
Полилася музика...
Не шуми, чинаро!

Там за перевалами
рідні перевали.
Тут перемагали ми,
тут ми й помирали.

Буде вічно милою
лісова яруга,
зірка над могилою
дорогого друга.

1946, Відень

* * *

*

Я снівся тобі дуже часто забитим —
лежав серед поля в чужій стороні,
і серце моє, проростаючи житом,
землі гомоніло: ми будемо жити!
І ми живемо наяву — не вві сні.

1946

АЛЬПИ

М. Стельмаху

Люблю осінні мовчазливі Альпи,
ночей непередбачену грозу.
Тут розгубити і літа не жаль би,
щоб тільки був хтось рідний поблизу.

Але, на жаль, немає в цій країні
отих людей, з якими я дружив,
отих стежок, де поклики чайні
ведуть на стерні, на привілля жнив.

Моїм очам відкрилось пів-Європи
з найвищої гранітної гори.
Дивлюся і приймаю за окопи
ущелини та кам'яні шари.

То камінь точать краплі, наче кулі,
то змушує пригнутися луна,
то в клетоті орла, в гірському гулі
вчуваються полеглих імена.

Мені б іти з косою серед лугу,
мені б орати вічний переліг,
лише б забути Альп осінню тугу,
туман ущелин, куряву доріг...

1946

ЕЛЬЗА

Мучусь, мов закутий Прометей:
сліпнуть без вогню, без хліба діти.
Австріє, мені не зрозуміти —
і нащо псуєш своїх дітей?

Хліб і світло ти одним дала,
а від інших зовсім одвернулась:
жебракують серед пишних вулиць —
в них нема ні світла, ні житла.

Мерехтять сніжинки за вікном,
ніби конфетти на маскараді.
Ельза посміхнулась: мрія радо
розлилася по душі вином.

Уявились пари молоді,
золото дзеркальної підлоги.
Тільки стань — самі танцюють ноги,
і пливеш, як лебідь по воді.

Музика — хіба не чує бог
ритму черевичків та чобіток?
Тож для Ельзи — боже! — заробіток:
скільки там протопчеться панчох!..

З досвіта сидить біля вікна
на глухій затишній Бібірштрассе.
Хто б не зупинився там, ні разу
не погляне крізь шибки вона.

Часто бачу кучері і лоб,
губи — вишні, вії — чорні крила.
Хоч би раз їх підняла, розкрила,
може, легше на душі було б.

Я забуду, де вона живе.
Не посмію в це вікно дивитись.
Не іскристі очі — працьовитість
при нагоді в пам'яті спливе.

Те запам'ятовується вмить,
що становить вічності відбиток.
Серед рам'я, в павутинні ниток
Ельза нахилилась і мовчить.

Ледь помітний усміх на лиці.
Він тривоги не видасть, не розкаже.
Не крутись в сукруватні, пряже!
Не колися, голочко, в руці!

Чи від болю кривляться вуста?
Чи не остогидло церувати?
Маскарад!.. Кортить потанцювати.
Тільки Ельза — кругла сирота.

Як, за що купити їй квиток?
І нема святкових черевиків.
Так піти, щоб кожен пальцем тикав,
станеш посміховищем жінок.

Совість не дозволить, прожене,
виведе з осяяної зали.
Думи-нитки вузол зав'язали
на душі — ой, щось плетуть страшне.

Пристрасті, бажання! Цілий світ
вами зараз можна затопити!
Як не танцювати, не любити
дівчині у вісімнадцять літ?..

В Ельзи с ровесниця, яка
ні турбот, ні злигоднів не знала,—
Герта Когель. Що б не розірвала,
зацірує Ельзина рука.

От і ці панчохи...— зацеруй:
може, саме в них десь до знемоги
закружляє в танці Герта Когель.
Ти ж і не гадай, і не міркуй!

Там для кого прибрані столи?
На столах — і яблука, і вина.
Ельзі побувати з півгодини
біля них чи прийдеться коли?

Все б вона, здається, віддала,
тільки б глянути хоча крізь двері,
як американські офіцери
припровадять Герту до стола...

Голову похнюпивши, вона
губи закусила і зітхнула.
Що згадала, Ельзо? Що збагнула?
Геть роботу!.. От і новина.

Все чуже: і нитка, і шиття.
«Все чуже»,— подумала сердешна.
Обірвалась нитка безконечна,
може, так обірветься й життя.

Хвилями покрилося чоло.
Дівчина ще марить маскарадом.
Тільки щось наперекір відрадам
злегка дратувати почало.

Падає сльозина в темноту.
Ось на церувальній печериці
вдарилась, подібно до зірниці
блиснула та й згасла на лету.

Хтозна, що в собі таїв той лет,
чи не з нього вивержено думу —
регіт притягає не без глуму
до віконня Гертин силует?

У кімнаті — маскарад чи цирк?
Жужмами летять панчохи, нитки.
Певно, клоуна взяли б завидки:
гамір, бешкет... Мить — і нічирк.

Пазуху розірвано. Движать
груди важко, важко, як ніколи.
Вже ніщо не томить і не коле.
Тільки сльози на щоках дрижать.

Схаменулась: у вікні — зима.
Стала пальці хукати, ламати,
полонена холодом кімнати.
Затопити б грубу — дров нема.

А на стінах виступає сніг.
Страшно: в час такої холоднечі
розірнуться горбиками плечі,
корчі переселяться до ніг.

Ну, а пальці... Як поворухнуть
ніжні пальці голкою цією?
Щоки пожовтіють — грудки клею.
Над очима спнетесь каламуть.

Герта!.. Бачся, Гертині батьки —
фабриканти... Герта без турботи
носить шубу ще й модерні боти.
Ельза має тільки дві руки.

Ось вони під стелею за гак
узялись, посіпали, упали,
знову піднялися, намотали
щось круг нього та й застигли так.

Не знайти в цьому житті відрад!
Хто сьогодні заговорить з нею?
Білу шию здавлено петлею:
скинув маску з себе маскарад.

Світ мені померх — від пустоти:
не змахнуться вії — чорні крила.
Їх жадливо дівчина розкрила,
сплющились — тепер не розвести.

О, життя знедоленого нить,
як могла триматися ще й досі?
Панно Герто, на чий ланчосі
(придивися!) дівчина висить?

Ти стоїш у дверях, бачиш — труп,
ще здригаються — не вії — жили.
Гвалт кричати? Нестачає сили.
Тільки трусяться куточки губ.

І не зрозуміти, звідкіля
обступили гнані та голодні!..
Як же танцюватимеш сьогодні:
із-під ніг летить земля.

1947, Відень

ПРОЩАННЯ

Завтра я покину Австрію,
нею маритиму в поїзді.
Та цього не виллю настрою
ні у вірші, ні у повісті.

Туга з радістю боролися,
примирила їх тривога.
Щось від серця відколосся,
щось прибавилось до нього.

Серце, не забудь нікого ти,
від зерна відсій одвійок.
Збережи найкращі спогади
про австрійців та австрійок.

Завтра я покину Австрію,
нею маритиму в поїзді.
Та цього не виллю настрою
ні у вірші, ні у повісті.

1948

ПОПІЛ

Я не упав, не осліп
в день безпощадної січі,
в ніч, коли полум'я сніп
попелом бив мені в вічі.

Ні, не втекли палії,
не обминули пожежу.
Ось вона! Бачу її,
нею осяяний, стежу.

Стежу і чую в цей час,
чеху і ти, югославе,
звернене слово до нас:
— Вам, визволителі, слава!

Кине мільйонів сто
грізних прокльонів Європа
всім тим, оплакує хто
Герінга чи Роббентропа!..

Землю ми кров'ю, слізьми
в битвах не марно кропили.
Попелом стали самі
ті, що її попелили.

1946

ЛИСТИ

От я змирився і притих,
не гніваюсь, не гримаю.
Листи... Ніколи вже таких
від тебе не отримаю.

Я навіть знати не хотів,
що ти навіки втрачена.
Живуть же люди без листів,
живуть і без побачення.

Живуть же люди без листів,
і я не вимагатиму.
Але тебе від ворогів
завжди оберігатиму.

В моєму хвилюванні ти
живеш незмінно й досі та,
яка писала ці листи
і ввечері, і вдосвіта.

Що з того, що мочив їх сніг,
що вогневій висушував,
що смерть мене валяла з ніг, —
я падав і видужував.

Вони, як найдорожчий скарб,
омиті кров'ю воїна...
За Прип'яттю стоїть ескарп,
в його стіні — пробоїна.

Можливо, будеш ті місця
і ти колись проходити.
Уламки синього свинця
ти будеш там знаходити.

Очей від щастя не заплющ,
милуючись сосонкою,
та привітай рокити кущ
над чорною воронкою.

В отій воронці три доби
я щулився під мінами.
Земля вставала на диби,
але були незмінними

думки, що треба йти вперед,
що ти за мною скучила...
А на четверту ніч в планшет
проклята міна влучила.

Ти не дивилась з висоти
в погожий день по сніданні,

як в травах я збирав листи,
розірвані, розкидані.

Твоє ім'я не оскверню.
Листів, що перечитую,
ніколи не віддам вогню
рукою нарочитою.

У тебе, кажуть, є жених.
Та ці листи — не сироти.
Я не змирився, не притих.
Душі не втихомирити.

На мене ти з далеких нив
любов'ю будеш віяти.
Так хто ж мені заборонив
про тебе вічно мріяти?

1945

ВУЛИЦЯ КОХАННЯ

Безсонням замутившись, бреду
в снігу по вулиці мого кохання.
Не думав, що за хвірткою в саду
почую паморочливе зітхання.

А ще ж був сміх... Але волосожар
грайливо-кучерявого волосся
не мерехтить огнями давніх чар.
Нащо ж воно до пам'яті вплелось?

Там стіл стояв. А тут висів гамак.
Тут колихалась насолода пестень.

Барвінок цвів. Невже забула, як
тобі до пальця примірявся перстень?

А де він зараз? Де його знайти?
Скотився — загубився між барвінком.
Мені не жаль прикраси. Жаль, що ти
сміялася в ту ніч занадто дзвінко.

За перснем прокотилися літа.
Все так було б, аби не вийшла заміж...
Ех, вулиця! Тепер і та й не та.
Кого на ній чекати — сам не тямиш.

Безсонням замутившись, бреду
по тихій вулиці мого кохання
в далекий сміх: тим сміхом у саду
над хврткою розіп'ято зітхання.

1946

* *
*

Колос виспів.
Перший сніп
чи не ти зв'язала,
на колишній мій окіп
гузирем поклала?

Вже не лишне до зерна
димна позолота...

Дівчино!
Ішла війна
он з того болота.

Плуг заглибивши, воли
втали в поле бою.
А ще й ніч була, коли,
дівчино, з тобою
ми під клетотом рудим
пробирались полем.

Чи не ти
з окопу дим
звіяла подолом?

Довго буде він жалі
в душах ворушити:
зотлівало на стеблі
переспіле жито.

Висло тисячі кадил
в смороді чужому.
Прямо в душу тхнув тротил
перегноєм жому.

Я збагнув, коли прочах
віджеврілий попіл:
вижити в твоїх очах —
вижити в окопі.

Ти не зводила очей
з мене дорозвидна.

Розгорнімо сніп оцей —
постіль незавидна.

Перша постіль по війні
колосом хвилястим
і насправді, й уві спі
нас упоїть щастям.

1947

ЕШЕЛОН ІДЕ НА ЛЕНІНГРАД

Людей — що й стати ніде.
Шумить, гуде перон.
Ще півгодини — й піде
на північ ешелон.

Ще вдосвіта дівчата
з-за гаю, з-за ріки
приходили квітчати
цей поїзд у вінки.

Цей колосок дорпливий,
жоржин та маків жар —
любов моїх артилей,
землі та праці дар.

На паровозі віти,
рясні плодами — сад.
Йде ешелон, як літо.
Іде на Ленінград.

Несе з Дніпров'я вісті,
видзвонює зерном.
Як брата, машиніста
цілує агроном.

В суворі дні блокади,
як рядовий солдат,
він був під Ленінградом,
він знає Ленінград.

І серцю не забути
задимлених ночей,
коли голодні люди
з будинків і траншей

сміливо йшли в атаки,
боролися, жили,
щоб ці червоні маки
у полі зацвіли.

Щоб край наш веселішав,
не знаючи блокад.
І вистояв, і вижив
любимий Ленінград!

Привіт героям міста,
уклін від наших нив.
Скажи їм, машиністе —
хліб добрий уродив.

Ростив його з любов'ю
з нас кожен так, як міг.
Скажи їм, що Дніпров'я
чекає в гості їх.

Повитий квітом-шумом
йде ешелон, як сад.
І щирі наші думи
з ним линуць в Ленінград.

1948, Ірпінь

ТИША

Тиша. Тиша.
Вітер жито колише.

Заплелося в колосся
мовчазне стоголосся.

Юні — поза війною —
розмовляють зі мною
друзі в житі
ожиті.

Тиша. Тиша.
Вітер жито колише.

1948

І з книжки
«СХІД СОНЦЯ»

* *
*

Йдучи своєю Україною,
вітаю мирні небеса.
Хай медом зерниться роса.
Солодка в'язь — веселка з інею.

Це в ній душа моя кородиться:
тут помирає дід, а там
без муки жінка не розродиться.
Стою між смертю і життям.

Це вам, незнаним друзям, подругам,
словами з пращурових гнізд
руйную мур, будую міст
між першим і останнім подихом.

Чи відповідь на ваші випити
мій вірш з цієї далнини?
Як сходить сонце? Чому випито
не мед, а сиві полини?

Ми, поки світу й сонця, будемо
тут помирати і рости.
Не мури, ковані мости
між поколіннями спорудимо.

1949

І чого не спиться?
Не змикаю віч.
Думаю, гадаю:
незвичайна річ.

Все кругом спочило.
Спить село давно.
А чого ж не гасне
й досі те вікно?

Може, забарився
в дівчини жених?
Підійшов і чую
шелестіння книг.

Над столом виблискують
іскорки наміст.
І конверт розірвано —
то від мене лист.

Що в очах засвітиться:
усміх чи журба,
ласка чи зневага?
Все — моя судьба.

1948

Закрутився вітрець
від ревіння овець.
І навіщо вівчар
їх загнав до кошар?
Бродить берегом сам
і кричить небесам:
— Доще, доще,
лийся довше!

А дощу то й нема,
тільки хмара німа.

Людям сняться дощі:
агроном у плащі
поглядає на степ.
Садівник біля щеп
у накидці іде,
стиха пісню веде:
— Доще, доще,
лийся довше!

А дощу все нема...
Тільки хмара німа.

1949

ШЕПІТ

З Борисполя дорога вкрита пилом,
спливає, тоне в клетоті машин.
А ген цвітуть жоржини — то могила,

в якій лежать пліч-о-пліч
батько й син.

Дорога тільки марила світанком,
як пагор завулканило в пітьмі:
дорога вивела віч-на-віч з танком.
Підбили танк і полягли самі.

Коли обкошує жоржини жатка,
щось нам уста посіпує тоді.
— Ми, — шепчуть старші, —
зробимо за батька.
— А ми за сина, — шепчуть молоді.

1949

* *
*

Серцем вірив: куля не зачепить,
пройде мимо вуха:
поруч ти шуміла, біла лебідь,
а не завірюха.

Зуцинила крилами своїми
смерть переді мною.
В тому й щастя, що були тоді ми
вдвох на полі бою.

І коли пілот, згорівши в небі,
впав на землю пилом,
я подумав, може, й він — за тебе,
і вклонивсь могилам.

Все забуто, все пройшло, неначе
й не було ніколи.
А почую, гайвороння кряче —
спогад серце коле.

1949

ШОСЕ

Встає у тиші ранків
нових мостів бетон.
Іде через Іванків
автобус — яв чи сон?..

Шосе... І жито, жито...
Обабіч поросло.
І чим ти знамените
було, моє село?

Черствим окрайцем хліба?
Вибоями доріг?
Було це вчора ніби.
Я все в душі зберіг.

Зберіг і пам'ятаю,
як на моїх очах
оце шосе безкрає
покрило давній шлях.

Дзвенить у тиші ранків
нових мостів бетон.
Іде через Іванків
автобус — яв чи сон?

1949

Із книжки
«ПОВІНЬ»

ЯБЛУНЬКА

Семену Стефанику

Ця яблунька жовкла і в'яла
на сірому схилі одна.
Не знаю, на кого чекала,
кого виглядала вона.

Але хтось розчистив алеї
і хтось виноград посадив.
І він потягнувся до неї,
стан яблуньки міцно обвив.

Під небом карпатського літа
на ній зарясніли плоди.
І дівчина хлопця зустріти
виходила часто сюди.

І, може, вони догадались,
коли гомонів листопад,
про що між собою шептались
ця яблунька, цей виноград.

Повіяла осінь над схилом.
В чеканні нової весни
блаженно, як дівчина з милим,
заснули в обіймах вони.

1952, Дрогобич

Ще довго-довго по війні
не смів сказати я,
що тут не мислиться мені
любов без солов'я.

Не пережив бузок війну,
поріс травою став,
і соловей твою весну
ні разу не вітав.

А я перекопав траву,
і виносив пісок,
щоб на колишньому ставу
розквітнувся бузок.

Крізь давній розмир вздовж алей
ми не пройшли б удвох,
аби з вечір'я соловей
не кинув перше «тьох».

Він кидав регіт, кидав схлип.
То справжній був екстаз.
Від нього соловей охрип,
охрип заради нас.

Тоді, задовго по війні,
посмів сказати я,
що тут не мислиться мені
любов без солов'я.

1951

ДІВЧИНКА СКЛИКАЄ ГОЛУБІВ

На верхів'ї гір заголубів
ранішній серпанок.
Дівчинка скликає голубів
гречкою — на ганок.

Волошково квітнуть рукава
білої сорочки,
а з пашнею сиплються слова:
— Гулі, голубочки!..

Тихо спурхує за птахом птах
їй на плечі з даху.
Дівчинка у сизих голубах
вся — подібна птаху.

Білий голуб крилами шумить.
Що ж на шийці в нього —
стрічка голубіє чи блакить
неба вікового?

1951

ШЕВЧЕНКО

Ішов на Запоріжжя пароплав.
У пасмах круч уже снувався вечір,
та заходом осяяний стояв
Тарас Шевченко на горі Чернечій.

Веселий гул над палубою вщух,
як тільки порівнялись ми з горою.
Старий казах скидає капелюх
і тихо каже воїну-герою:

— Тарас!.. Ти бачиш? Хоч не вір очам,
що не живий спинився на кургані.
Тарас відомий скрізь. Його ім'ям
сад названо в моєму Казахстані.

Солдат відповідає: — Не збрешу
про танк «Шевченко»: мав таку відвагу,
що всяку нечисть — потрух, слизь, іржу —
він з бельбухами витряс геть з рейхстагу.

Ішов на Запоріжжя пароплав.
У пасмах круч уже снувався вечір,
та заходом осяяний стояв
Тарас Шевченко — на горі Чернечій.

1952

ПОВІНЬ

Коли остання гасне зірка
і голубіє рання вись,
із Володимирської гірки
на лівий берег подивись.

Не роси на рівнині мокрій,
не синь гаїв, не сіра мла.
Дніпро нахлюпнувся на обрій.
І звідки ця вода прийшла?

З болітця тихого на диво,
де верби хиляться кругом,
струмок розсипався грайливо
і називається Дніпром.

Він то глибіє, то ширіє
та все бурхливішим стає.
У той струмок земля Росії
джерельні води віддає.

А потім соком Білорусі
його напоюють ліси.
Тече в нестримливому русі
він, переповнений краси.

А потім — доли України.
Прорізавши за схилом схил,
яри, потоки, луговини —
все додає Славуті сил.

І ось його щедротний вияв —
морським прибоєм повільно б'є.
І задивився в неї Київ,
своє обличчя пізнає.

1952

ПОЛОТНО

Під шум снігів Нового року
Зібрались друзі до стола.
Ти спізнювалась, та, нівроку,
розмова лагідно пливла.

Цвіла узором скатерть біла,
неначеб інеєм зима,
тому про тебе й гомоніли:
ти скатерть виткала сама.

Коли ж вернулась ти з роботи,
хтось першим, а не я побіг,
обмів ще в коридорі боти,
роздмухав з капелюшка сніг.

Обвіялось павколо стану,
мабуть, найтонше полотно,
бо говір стих — чи не з туману
сьогодні виткане воно!?

Твоє ім'я дзвеніло в тості.
Я охмелів не од вина.
Повік не знав такої млості.
Я впився духом полотна.

1952

ПІСНЯ НАД ХВИЛЯМИ

З турецького берега хвилі,
як сестри на отчий поріг,
всім людям покірні та милі,
упали грузинці до ніг.

В потаємній ширій надії
спокійно зайшли до відра.
І пісня над ними радіє,
і тужить, як старша сестра.

Родилася в серці поета
за морем, в чужому краю.
Це пісня Назима Хікмета.
Я голос його пізнаю.

Її неможливо убити,
закути в темниці тяжкій
так само, як заборонити
родитися хвилі морській.

І віриться: рано чи пізно
з-над моря комусь і мені
турчанка співатиме пісню,
цю пісню в своїй стороні.

1952, Туансе

ПЕРШИЙ ГІСТЬ

Літо плавилось на плаї.
Чуло море, чув Кавказ
таємничий голос Найї:
— Ти не їдь, побудь у нас.
Не відкинь мою пораду,
інших помислів нема:
після збору винограду
проведу тебе сама.

Я хвалю твою пораду,
кращих помислів нема:
після збору винограду
проведеш мене сама.

Осінь плакала на плаї.
Чуло море, чув Кавказ
найщиріший голос Найї:
— Ти не їдь, побудь у нас.
Почекай-но до неділі,
не огудь за добру вість —

вип'єш в мене на весіллі
першу чарку — перший гість.

Я чекав би до неділі,
так лякає новина,
знаю — в тебе на весіллі
оп'янію й без вина.

1952, Туансе

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

ПІСНІ І КВІТИ

І де були почуті мною
і ці слова, і цей мотив?
Грузинки голос молоді
неждано серце полонив.

Слова й мотив для мене звісні.
І їх не вимовити гріх.
Слова із «Лісової пісні»
я змалку в пам'яті беріг.

На кипарисову алею
співачка вийшла із пільми.
Я назирці спішу за нею.
І раптом зупинились ми.

Блакитне озеро барвінку
захвилювалося внизу.
З-за скелі грім ударив дзвінко,
на нього кинувши грозу.

Лапатий дощ біжить по хвилях,
біжить і стелиться, як дим.
Барвінок не одцвів, не виляг,
розлився небом голубим.

Він піднімається, тріпоче,
щоб ще буйніше зацвісти.
А серце б'ється і не хоче
очей від нього одвести.

Привмно серцю, мій барвінку,
в таку годину, на дощі,
згадати Лесю Українку:
вона садила ці кущі.

Її нема... А ти розріся,
покривши камінь і шпорип.
І від узлісся до узлісся
блакитним озером шумиш.

Серед садів, серед граніту
живуть і квіти, і пісні.
Я попрощаюся, поїду,
і будуть снитися мені

високі скелі, і співачка,
що вийшла вдосвіта сюди,
і дорога моя землячка,
що тут полишила сліди.

Хто не хотів би залишити
пісні, і квіти, і жалі
і з ними жити, вічно жити
на братній сонячній землі?

ЧИНАРА

На скелі — ні трави, ні квітів.
Стоїть одна чинара.
Її щоночі, я помітив,
оповиває хмара.

Зволожує гаряче листя,
коріння напуває.
Коли минає піч імлиста,
хмарина відлітає.

Весь день оспівує розлуку
чинара понад низом.
І заздрісно старому буку
і юним кипарисам.

Вона пісні дарує світу
то журні, то веселі.
Їм не зійти ї не гомоніти
так високо на скелі.

Моя чинаро-поетесо,
хіба не так же само
ти наші доли й піднебесся
наповнюєш післями?

БАЖАННЯ

Шкода, що я не дійшов до Сурамі.
Десь воно там, за крутими горами.

Кажуть, його, те містечко, завжди
кутають білим цвітінням сади.

Кажуть, що й досі стоїть той будинок,
де ти знайшла і привіт, і спочинок.

Рідними стали грузини тобі.
Їх ти пізнала в житті й боротьбі.

Всі намагались яктихше ходити —
видно, боялись тебе розбудити.

Ждали, аж доки в твоєму вікні
не спалахнули досвітні вогні.

Пошепки, пошепки люди говорять.
Отже, ти нині за працею — поряд.

Я через те і надію таю:
нам би зустрітися в цьому краю.

Нам би зустрітися над Алазанню.
Тісно у грудях моєму бажанню.

Тільки б скоріше в Сурамі прийти,
мову хоч з тінню твоєю вести.

В спадщину голос дістати від тебе.
Іншого щастя, здається, не треба.

ДЖЕРЕЛО

Мішок за плечима. І посох.
Над кручами в'ється мій шлях.
Увесь він у травах та росах,
увесь у дрібних камінцях.

І вітер загірний, і спека.
Долину туман заволик.
У горах оцих, недалеко,
тече невичерпний потік.

Скоріше б кінчалась дорога,
прийти б до того джерела.
Розказують люди, із нього
ти силу натхнення пила.

І ось розступилися гори,
і вітру затихло виття.
Виходжу на берег, і море —
твоє джерело, це — життя.

1952

І з книжки
«ГІРСЬКІ ПОТОКИ»

* *
*

Сьогодні тут відбудеться вистава —
тужитиме з Одаркою Карась.
Я знаю — будуть люди Борислава
дивитися виставу перший раз.

І я тебе не втішу, не розраю,
почувши пісню «Ідьмо в рідний край!»,
ти розгорюєшся, бо з цього краю
поїхало багато за Дунай.

Були в нас полководці і герої.
Були в них славні подвиги й діла.
Але завжди на двоє чи натрое
країна розкордонена була.

І не комусь, лише тобі, поете,
свій голос повіряє рідний край.
Всіх українців, що на цій планеті,
де б не жили, додому погукай!

1953, Борислав

ВИРІЙ

Як в дитинстві, лежу горілиць
на пожовклому лузі.
Проводжаю до вирію птиць.
До побачення, друзі!..

Чую ваше прощання в імлі —
вечорами й ночами
журавлі, журавлі, журавлі
пролітають ключами.

Білий півень кричить спорану
біля ферми над шляхом:
пророкує неначеб весну
всім збентеженим птахам.

Та ніхто не повірить ніяк
баламутному півню,
коли навіть приручений шпак
покидає шпаківню.

І про ластівку думав сад,
про шляхи невеселі,
по яких повела пташенят
за моря, за пустелі.

Уклоняюся рідній землі,
на якій народились
ластівки, солов'ї, журавлі...
Не зітерти б їм крилець!

В них і в мене вітчизна одна —
це привілля озерне.
Чи мені їх поверне весна?
Всіх, мабуть, не поверне.

1953

ТРИ МОГИЛИ

Ось три могили, три сестри
постали перед нами.
Це з них повіяли вітри
легендами, казками.

На першій серпень розіслав
терпкий янтар ожини.
Її насипав Ярослав
для руської дружини.

Легенда крізь віки й туман
вас поведе й покаже
і степ, і шлях, де половчан
громило військо княже.

А друга, що дрімоту й сон
видмухує у поле,
взяла навіки у полон
розбещеність монгола.

Ще прилітає крук сюди,
почама вовк завіє,
та не розбудить крик орди
могутнього Батия.

А третя, де сивіє мла
і звечора, і зрана,
на груди шляхті налягла,
як булава Богдана.

Летять віки, шумлять вітри,
цвітуть і сохнуть трави.
А три могили, три сестри
стоять, як велич слави.

1954

ЗЕМЛЯ

Земле моя, всеплодющая мати...

І. Франко

Із листям попрощалося гілля.
Нагнуло павутиння материнку.
За літо натрудилася земля,
притихла, зажадала відпочинку.

І що їй сниться — весни, чи бої,
чи та пора, навіки серцю мила,
як вперше революція її
для всіх людей привільною зробила?

З тих днів земля світлішою стає
в буянні квіту, сніжної пороші.
З тих днів її ніхто не продає
і не купує, як товар, за гроші.

У закутах не точаться ножі.
Ніхто не йде по росяному сліду,
щоб за межу на тій-таки межі
помститися нахабному сусіду.

Дивлюсь і згадую — чи тут, чи там,
за тим переліском, де сохне м'ята,
була тісною нива двом братам,
за клопоть ниви брат застрелив брата.

Перелісок, де хлопець кров'ю стік,
вказала світу Ольга Кобилянська.
Не знала і не знатиме повік
такого злочину земля радянська.

1953

Вибіг олень із-за бескиду.
А з рушниці хтось палив.
У кишині страху й плескоту
олень річку переплив.

Гнаний течією бистрою,
стиха рикнув і замовк.
Хтось прицілився та й вистрелив...
Покотився в річку вовк.

Маю перше задоволення
від рушниці: я б хотів
кожну стежечку для оленя
вслати шкурами вовків.

1953

РОЗДУМ

Г. С. Богданову

Що шумить — чи деревце,
чи вода потоку?
Ні, прислухайтеся, це
гул Нового року.

Закипає долина
у солодкій млості.
Ніч. Стою біля вікна:
скоро прийдуть гості.

Поки дійдуть до воріт,
я в одну хвилину
рідну землю, цілий світ
думкою облину.

Хтось у далеч серце зве.
Як воно простежить,
хто сьогодні чим живе,
що кого бентежить?

З почі випливла нова
біля мосту хата.
Там з родиною вдова
зустрічає свято.

Вина, страви на столі —
знак добра і миру,
дар плодющої землі
за роботу щиру.

Земле, людям ти дала
щастя нероздільне.
Тільки чому край стола
місце батька вільне?

Мати стала перед ним
і рушник прослала,
потім з видихом німим
ложку й хліб поклала.

— Може, заїде Дід Мороз,
треба чемно стріти.
Бійтеся його погроз...—
І сміються діти.

А сама кладе пиріг,
думає про Одер:

може, справді з тих доріг
вернеться господар?

Скільки їх поглинув чад
вražої навали —
хлопців тих, які дівчат
не доцілювали?

Сніг мете. Вітри гудуть.
Вся планета в русі.
Серцю легше: гості йдуть.
З Новим роком, друзі!

1953

ГАРМОНІЯ

Чорні брови, чорний чуб.
Гармоніст, дівчатолюб,
де подівся? Нам без нього нудно.
Він з дівчатами всіма
крадькома та жартома
вмів переморгнутися прилюдно.

А любив — одну любив.
Йй намиста накупив,
та не смів його подарувати.
Як він сміло грати йшов,
де була його любов, —
на весілля, гулянку чи свято.

І коли її, струнку,
бачив з іншим у танку,
не томився, не болів душею,

не сміявся, не моргав,
опустивши очі, грав,
нібито й не стежачи за нею.

То співали солов'ї,
обсипаючи її
срібним дзвоном ніжної любові.
І ні ревності, ні жаль,
ні тривога, ні печаль
не терзали серця юнакові.

Тільки сталась повинна:
на весілля зве вона.
Він попіс їй самоцвіти-перла.
Грав би й грав би, та, на гріх,
ненароком лопнув міх...
З того дня гармонія завмерла.

І тепер вона лежить.
І тепер вона мовчить
у години і весілля, й свята.
Не питають матері,
чому пізно до зорі
не заснуть, зітхаючи, дівчата.

1953

* *
*

Чого це розмлостилось тіло?
Пройти похід лісом у жито
ніколи ще так не кортіло.
Там — пам'ять: товариша вбито.

Столочена лосем галява.
Тридуб'я. І стежка та сама.
А то — не чуприна русява?
Ні. Спурхнула сонячна пляма.

Таємне, як шепіт солдатів,
почулося дихання лося,
коли я зіпнувся й погладив
над горбиком спіле колосся.

1953

ДІВЧАТА

Хоча б дощу не випало, хоча б
За обрієм якдовше пробарився.
Без диму під вогнями сап
згорає то вівсюг, то бриця.

Від солодощів пахнуть буряки
під тінню полудневого міражу.
Снуються, в'ються в далечінь рядки,
не схожі ні на яку пряжу.

З них сонце тче зелене полотно.
Дівчатам сонце щедро посмуглило
всю плоть розцвічену, важку від сили,
і вибілило хусточки воно.

Над головою сонце. Всі пішли
до табору, що височить за просом,
і з пригорщ обливатись почали
на глум усім ледачим водовозам.

Від реготу розбрякнули уста.
У вигуках — благання та погрози.
Як мурашня, тече роса густа
на круглі шиї, на присмаглі коси.

Одні тікають, інші нашвидку
викручують хустинки та спідниці.
Обід. І сон. У тиші, в холодку
притихнули, спочили трудівниці.

А водовозу треба до ріки.
Він жадібно проводить гострим оком
по грудях, по устах, налитих соком,
солодким і тугим, як буряки.

Шмагнув щосили батою коня.
Протести шерсть вибрижують на шиї.
Вминається двоколкою стерня.
В душі неспокій, в бочці вітер виє.

Тепер збагнулося — не я один
тут збаламутив душу, а не воду,
пізнавши найсвятішу насолоду
карпатських невечершних луговин.

1954, Дрогобич

ДИТИНА ЙДЕ ДО ШКОЛИ ПЕРШИЙ РАЗ

Дитина йде до школи перший раз.
Що ж, день як день. Але в родині свято.
Знов перевірено, що взято, що не взято.
Портфелік. Айстри. Ще б! Чого? Прикрас!

Крилом спадає чубчик на чоло.
І квітнуть очі, сонячнобезодні.
Малому невтямки, що від сьогодні
його життя мужніти почало.

Ті люди, що раніше тут жили,
вимощували вулицю для нього,
щоб не спіткалися непевні ноги,
не ковзались тепер чи будь-коли.

Ті люди, що народяться колись,
не скажуть — ні! — про нього щось погане.
Змужніє він — сам будувати стане,
щоб сили поколінь в одне злились.

Дитина йде до школи перший раз.
І, певно, завтра з букваря узнає:
були пани, були раби у нас.
Тепер немає.

Але за далеччу морів і хмар
ще є пани, ще є раби на світі,
є прадіди, є матері, є діти,
які не знають, що таке буквар.

Та знають світ, померхлий від образ.
І в нього вже націлюється атом.
Ах, досить: день не буде святом!
Дитина йде до школи перший раз.

1954

І з книжки
«НЕСПОКІЙНЕ ЛІТО»

СЛОВО

Тихо — ні звуку, ні шуму.
Сонях цвіте на межі.
Спіє колосся, і думи
спіють у мене в душі.

Дума — це колос, а слово —
це віковичне зерно.
Страшно, коли випадково
вродиться плюсклим воно.

Люди це сприймуть як злочин.
Навіть подумати гріх —
від плюскоти й червоточин
слово своє не вберіг.

Не сподівайтесь, брехнею
я не бруднитиму вуст!
Краще вже згинути з нею.
Краще вже втратити глузд.

Слово, народжене в силі,
душу пече, як вогонь...
Серцю від того і милі
роздуми в ночі безсонь.

1955

ПРИЛІТ СОЛОВ'Я

Остану Вишні

Чули? Соловей прилинув
з вирію, з чужих лісів.
Коло хати на калину
непомітно сів.
Крильцями не ворухне,
видно, не пізнав мене.

І чого він зажурився?
Чи стомила висота?
Чи того, де народився,
не знайшов гнізда?
Те гніздечко, де він зріс,
дикий буревій запис.

Соловейку, може, в небі
ти під час грози оглух?
Соловейку, ось для тебе
лебединий пух.
Палац вимуруй собі
на калині чи вербі.

Я не встиг ще розпитати,
соловейко: тьох-тьох-тьох.
Вийшли з хати батько, мати,
вийшли сестри вдвох.
Полонили нас п'ятьох
переливи — тьох-тьох-тьох.

Зупинив шофер машину.
Кинув заступа сусід.
Яблуні в одну хвилину

розпустили цвіт.
Вітер стих, мотор заглох.
Тільки й чути: тьох-тьох-тьох.

1956

ВІРА

Щовечора липаєш хату,
коли засне прийомний син,
і невідомому солдату
приносиш маків чи жоржин.

Не передасть мені берізка
твоїх потаємних думок,
коли в підніжжя обеліска
кладеш зарошений вінок.

Ти будеш вірити довіку,
що так, сама не знаєш де,
хтось і твоєму чоловіку
вінки з поклонами кладе.

1955

ТЕРЕН

За селом у яру виріс терен колючий.
Там я вперше любив у безсонній журбі.
Ти з моєї душі таємниць не вимучуй.
Я купив черевички, але не тобі...
Через те ми обоє в журбі.

Виріс терен, де ти розгубила намисто.
А були ж там обійми й гарячі слова.
В першу ніч щебетав соловей урочисто,
а в останню нестямно кричала сова...
Не дзвеніли там більше слова!

Ми в нікуди ішли над покосами вики.
Коли місяць зійшов, жартувала не в жарт,
що промокнули в тебе пові черевики,
що, мабуть, зустрінатися більше не варт...
Хто ж це вирок приймає за жарт?

Я тебе не чекав після того, не кликав,
не виходив у яр, не стояв на мосту.
Так підбори новеньких твоїх черевиків
притоптали любов — ту найпершу, святу.
Не розшукуй її на мосту!

А сьогодні я знову на стежечках тих же.
Роздивляюся терен, в смеркання йдучи.
Серце в ятері спогадів б'ється все тихше...
Мовчи.

1955

ОСТАННЄ ПОБАЧЕННЯ

Мрії та спомини душу скололи.
Милі хвилини солодкого болю.
Скільки живу, ще ніколи-ніколи
я так не думав, не марив тобою.

Цілу весну зустрічались таємно,
наче боялись повірити в щастя.

Клятви давали. І все це даремно.
Я зрозумів це, коли попросився.

Чи не тому далечінь краєвидів
манить і кличе мене мандрувати?
Чи не тому я сьогодні відвідав
цю найбільшу за озером хату?

Тільки наблизився, наче на подив,
маки схилилися біля порога.
Наче навмисне, щоб я не заходив,
маки мені заступили дорогу.

Я обережно розвів їх руками.
В хату зайшов, попрохавши напиться,
погляд не міг одірвати од рами —
я твій портрет захотів роздивитись.

Блиснула мати бентежно очима.
Певно, мій погляд здавався підозрілим.
Знаю, нам суджено бути чужими,
щастя родинного ми не розділим.

Не доспівав я тобі на світанні,
не дочекався ні вдруге, ні втретє.
От і прийшов подивитись востаннє,
вгледіти ще раз хоча б на портреті.

От і п'янію від запахів маків.
Наче сторожа стою біля хати...
Той, хто ні разу від щастя не плакав,
просто не вмів життя шанувати.

1955

РОМАННА

Мов листок дубовий, вищерблений місяць
мерехтить самотньо над пожовклим лісом.
Хочеться заснути в пахощах узлісець.
Я сюди не їздив, певно, років з вісім.

Дуже закортіло бачити Романну,
ту, що серцю досі не дає спочину.
Був би я сміливий, мав би за кохану.
Був би нежонатий — мав би за дружину.

Хоч любов не знає, кажуть, перепони,
та й не продасться ж, як товар, за гроші.
Совість і непевність, люди і закони
скелею між нами стали на сторожі.

Та й чи може бути в нас якесь кохання,
як вона не в силі іншого забути?
Про свої тривоги, про своє зітхання
я не смів сказати, навіть натякнути.

Все ж, коли проходив мимо цього двору,
припадав до щілини в білому паркані.
Од вікна подовгу не відводив зору,
тихо «на добраніч» говорив Романні.

Знає в небі місяць, край воріт вербичка,
як Романні щастя й зараз я бажаяю.
Все це — тільки дружба, все це — тільки звичка.
Просто я Романну дуже поважаяю.

В хаті — телевізор. Ближче до екрана
пропонують сісти нашому півколу.
Хто ж це на екрані?.. Це — моя Романна.
З Києва говорить щось вона про школу.

Ах, ця рання осінь, присмерки холодні,
як забута пісня, викинута з вулиць.
Ми, Романно Львівно, бачте, і сьогодні,
через вісім років, знову розминулись.

1958

ОКСАМИТІВКА

За Борисполем житом виспілим
хоч які замилуються очі.
Житом виспілим за Борисполем
серце знов хвилюватися хоче.

Хоче знов комусь щось порадити.
В тих полях ви, напевно, бували.
Не даремно їх наші прадіди
Оksamитівкою називали.

Ну, попробуй щось краще видумай,
щоб і внуки могли пам'ятати.
Оksamите мій, оксамите мій,—
срібна ворса холодної м'яти.

Вперше з казкою і легендою
там зустрітись мені довелося.
Чи не я ото зараз плентаю,
рученнями гладжу колосся?

Мати жито жне. Я бувальщину
вислуховую з вуст материних
про гетьманщину, та про панщину,
та про скарби, заховані в скринях.

Вислуховую і розмотую
жмут березки, що вітер привіяв.
А праворуч геп під кіннотою
увігнулась дорога на Київ.

Не дрижіть, жита Оксамитівки,
не хиліться, налякані криком!
Вас не вибити, вас не витовкти
ні підковам, ні кулям, ні пікам.

Хтось над гривами прапор викинув,
як жоржини — зірчастий, червоний.
Страшно в Києві псу Денікіну:
за Борисполем б'ється Будьонний.

Чую постріли ніби зараз ті.
Випадково, буває, побачу
у будьоннівця давні зарості —
одвернуся й від щастя заплачу.

Чи не в тих полях ночі тихої
за доспілим нескошеним житом
той будьоннівець рану вигоїв
дорогим степовим оксамитом?

І тепер, коли над левадою
молодик вигинає щербину,
часто матері це нагадує
серп, що в юності вигорбив спину.

Серп, що піснею був прославлений,
в тих полях під вагою комбайна
вгрузнув глибоко, заіржавлений,
з ним історія, бачте, звичайна.

А мені, мені Оксамитівки
не забути: за все найдоржча —

перші враження, перші витівки,
перша вижата з матір'ю площа.

За Борисполем житом виспілим
хоч які замилуються очі.
Житом виспілим за Борисполем
серце знов хвилюватися хоче.

1957

ЧИМ ЖИВЕ НОЧАМИ СТЕП?

Серед степу два горби —
мій Ельбрус і мій Казбек,
шлях і затінок верби
з віковим гніздом лелек.

Започуємо в степу.
Чим живе почами степ?
На шляху — тупу-тупу.
Під вербою — гуп та клеп.

В небі сяйво чи вода
не дає зімкнути віч.
Як до шлюбу молода,
занаmistилася ніч.

Ніч у нашому степу —
що за ніч у пору жнив!
Хтось мантачкою сапу
з побрехеньками точив.

Хтось почмихав та й обтер
ніж, лискучий від луски.

Хтось куняв, а комбайнер
гнівом сточував паски.

Ремінь ляскотанням бив
інженера МТС,
і завод, що їх робив,
і якихось неотес.

Бився біль в душі моїй,
бився жаль на тих осіб
за безладдя, за простій,
за товариша, за хліб.

Степ не любить нестелеп.
Тож дивуюся: невже
перегук і переклеп
їм на пам'ять збереже?

Степ узимку й повесні
їм павіє жнивний дух,
шум навіс, що вві сні
не виходитиме з вух.

Припасу для тих осіб
і наврочення, й жалі:
хай у них щоденно хліб
зацвітає на столі...

Недалеко йду — не клич.
Ти сиди й картоплю чисть,
більше пісеньок мугич:
буде кухарю користь.

Білогранні янтари
ніч губитиме в яру.
Я для тебе на зорі
повен кошик наберу.

Затремтіла мовчазна
ніч, немовби від пожеж.
Хлопці біля казана
чаклували мовчки теж.

Засмутився твій мотив
свистом пугача з могил.
Степ над вогнищем згустив
ще не видиханий пил.

Тільки хлопці до притик
причепили казана,
як у нього молодик
раптом кинув сазана.

Через те, що в казані
рибно й місячно було,
ти облишила пісні,
ти нахмурила чоло.

Кухар готував сюрприз —
у невтаєній журбі
кожне слово перегриз,
доки прошептав тобі:

— Як вам сипати куліш? —
Ти сказала: — Сип на двох! —
Над усе нам був миліш
кухарів переполох.

Столик юшкою залив,
обкачав у попіл хліб,
жар для чогось посолив,
ополоником пригріб.

Так що не один жниввар
тут від реготу знеміг.

Степ не любить свар і чвар,
та несе в охоті сміх.

Глухувато, мов з відра,
бовкнув перепел: ха-вав,
спати, спати вам пора! —
наказав чи попрохав.

Тут і сторож — дзень-дзелень! —
упустив якісь ключі:
не доспав сердега вдень,
захропів на тягачі.

Ти сказала — хай хропе,
доки місяць не приліг:
світло сяйно-голубе
нас посторожує всіх.

Сон розварює, мов спирт:
ноги вимивши в росі,
охмелілі духом скирт,
ми спимо... спимо не всі.

Он янтар засипав яр...
Хто це вештається там?
Повизбирував янтар.
Підемо — щось буде й нам...

Так живе ночами степ.

1956

МОЇМ ЗЕМЛЯКАМ

В кожному краю гарні села є —
ті, що славляться житом, пшеницею.
Я ж закоханий у село своє,
у луги та в поля над Ільтицею.

Доля хай мене хоч куди веде,
я свого не забуду Іванкова.
Так ніде-ніде, тільки в нас гуде
жайворонками далеч серпанкова.

Там ще змалечку диводійний світ
прямо в обрій вправся левадами.
Я не знав тоді, що з розтоки літ
він у сон і тепер напливатиме.

Як із вирію журавлі летять,
так на свята з'їжджаються вузівці.
А скажіть мені, ну про що шумлять
зараз верби на рідній Гусівці?

Про любов мою?.. Ні, любов моя
не діждалась — давно уже замужем.
Зустрічаюся дуже часто я
в снах і мріях з Андрійком Ламашем.

От же хлопець був: крізь вогонь і дим
на ворожу дивізію танкову
він бійців підняв... Як же, як таким
не пишатись моєму Іванкову?

В нашому селі навіть матері
злого ворога били кочергами.
В нашому селі в кожному дворі
був герой — через те і зверху ми.

Я стурбований і, мабуть, не в жарт:
риба в озері знов переводиться —
обміліло геть. Той зневаги варт,
хто не чистить у себе колодязя.

Хай розкинуться у новій красі
чисті-чисті, поглиблені заводі,
де із року в рік будуть карасі
нереститись і вільно плавати.

Хвилювати нас голубій воді!
Всі джерела до озера звернемо.
Виросли в труді Хобти молоді,
стали інші на зміну Озерному.

В хаті — радіо, ніби добрий сват,
ніби щира невістка — електрика.
Недарма діди у години свят
їй співають веселого щедрика.

Є електрика, школа й клуб у них,
і худоба, і сіно, й солома є.
Тільки надто жаль, що пісень нових
не співає чомусь село моє.

І не раз мені говорили там:
ти, мовляв, придивись, придивись, кого
для пісень везти... Розумію сам —
запрохаю Максима Рильського.

В нього що не рік — на пісні врожай.
Може втнути весільну весняночку.
З нею смійся, плач, та люби, кохай,
та виспівуй до самого раночку.

Над Іванковом журавлі летять.
По містах роз'їжджаються вузівці.
І зовуть мене, і шумлять, шумлять
тихі верби на рідній Гусівці.

1957

РІДНИЙ БЕРЕГ

Як час іде! Минуло двадцять літ.
Не я, хтось інший тут пасе корови.
Кулик показує дитинства слід,
привів мене по ньому до діброви.

Ільтиця висохла, місток протрух.
Ні тупоту, ні вигуку, ні скрипу.
Розгублено вдивляюся навкруг:
чи тут, чи там ловили з братом рибу?

Меліоратори! Благаю вас:
Ільтиця зникла, Альту пощадіте!
Тут плескотався крижень, жив карась.
А зараз навіть і папитись ніде.

Горить огнем тривога в голові,
піт пробивається наверх сорочки.
Добридень вам, дзвіночки лісові!
Чого ж так зашарілись ви, дзвіночки?

Не бійтеся: тепер вас не зірву.
Моя корова теж сюди не ввійде.
Я перед вами ляжу на траву.
Дзвеніть мені, дзвеніть і голубійте!

Ось куцт ожини пагінки протят
і в мене обкрутив їх на мізинці,
мов хоче цим затримати в гостях,
поклавши в руку ягоди-гостинці.

Утіпуть мріями! Якби я міг
вернути вроду знов моїй Ільтиці,
тоді ожив би мій дитячий сміх
у сплесках риби, в перегуках птиці.

Я знов би хлопцем тут корови пас,
але їх зараз напоїти ніде...
Меліоратори! Благаю вас:
Ільтиця зникла, Альту пощадіте!

1955

АНДРІЮ ГОЛОВКУ

В селі моєму якось ви були.
Моя сестра вам, певно, говорила
про Василя Левковича Журила,
про вчителя мого...

Давно, коли
я ще до школи навіть не ходив,—
але в душі не мав на це досади,
бо вже умів читати і писати,—
тоді ж і сталося те диво з див.

Я йшов над озером. Воно, яспе,
від сонця мліло в тиші непорочній.
Отам, де верби, на горі Молочній
стояв учитель і гукав мене.

З кишені вийняв і мені простяг
він книжечку в блакитних палітурках,
а потім показав, як в срібних жмурках
тремтіло плесо і тремтів ситняг.

Подякувавши, я потупотів
городами на край села додому.
Там серед зелені, в раю земному,
я все забув: і матір, і братів.

Дарма сестра гукала на обід
чи йти трусити ятери в Ільтиці.
Я не почув, як сполошилися птиці,
коли піймав сорокопуда кіт.

Не знаю, може, сльози впали з вій,
а може, бризнула росою личка,
коли читав уголос про Пилипка
зозулям, сонцю, тиші польовій.

З Пилипком в душу входила гроза...
«У нього очі, як волошки в житі...»
А чуб — не чуб, то колоски наліті
пробилися на лоб з-під картуза.

Хотілось подвигів, а не забав:
то я гонив корову па узлісся.
То я конем крізь темряву пронісся.
То я в житах поранений упав...

І незабаром ті дитячі спи
життям постали, як дощем тумани.
Учитель мій пішов у партизани,
а я в солдати — по шляхах війни.

Розповідають, що не раз, не два
десь між Борисполем і Броварами

лунали партизанськими борами
із книжечки блакитної слова.

Учитель їх по пам'яті читав:
— «У нього очі, як волошки в житі...» —
Вслухались воїни, гіллям прикриті.
А після того — вибухне состав.

Або злетить десь гребля шкереберть...
О, слово правди — невичерпна сила!
Не знаю, де учителя могила,
а вірю, він зустрів достойно смерть.

Знайшли бійці записку ось таку
в тій книжечці: «Хай ворог наш лютує.
Малий Пилипко виріс і воює.
Скажіть про це Андрію Головку».

Не побороти і в буремний час
нас — Василів, Пилипків і Давидів,—
хто ворога ще змалку зненавидів.
А як багато, як багато нас!

Ну, от моему віршеві й кінець.
І я живу життям Пилипка знову.
Спасибі вам за вашу добру мову,
що робить сльози іскрами сердець.

1957

НЕМОВЛЯ

Вітер небо від хмарин розчистив.
Задрімала стомлена земля.
Принесла до будки трактористів
молоденька мати немовля.

Три волошки, молоко і соску
поруч з ним поклала на рушник.
Жовтий місяць, викапаний з воску,
це побачив і за гаєм зник.

В тиші поля зникла й молодиця.
І були, лишившись з малим,
батьком — вітер, матір'ю — пшениця,
при зорі шепталися над ним.

У годину ранішніх туманів,
крик почувши, вийшов з нас один,
вніс дитину, пильно всіх оглянув:
— Признавайтесь, хлопці, чий це син?..

Четверо здивовані, а п'ятий,
приховавши на вустах смішок,
каже: — Духом, братику, не надай:
будеш трактористом з пелюшок...

І тоді найстарший, чорновусий,
той, що має жінку й двох синів,
гнівно жарти обірвати мусив,
і від гніву сам пополотнів.

Обережно взяв маля на руки,
і повів його жіночий слід
берегами на зелені луки,
до села туманного — на схід.

1957

ЧИТАЮЧИ КАТУЛЛА

І чого я здригнувся, коли прочитав у Катулла,
що Сілон обдурив його, граючи в карти:
не віддав йому десять монеток. Подія минула,
у віки відійшла, навіть згадки не варта.

Ні, так треба ж події такої повторитися зараз:
честь товариш продав теж за кілька монеток.
Е, голубчику, видно, ти справді нахаба і скнара,
із яких кепкував ще далекий наш предок.

Це історія колесо, може, назад повернула,
нам явивши сілонів — нових посіпаків?
Ні, були вони й будуть.
Дурили ж самого Катулла.
Я утішився цим і ледь-ледь не заплакав.

1957

* *
*

Мій предок не сідлав коня Батию,
не напував із лугових криниць,
не підставляв турецьким ярмам шию
і перед шляхтою не падав ниць.

Тому й нема кінця моїй гордині
за пращурів, за прадідів своїх.
Вони живуть, живуть вони понині.
На тій широкій степовій рівнині
я так виразно зараз бачу їх.

Той до сохи схилився, той — до рала.
Там блиснув меч над помахом списа.
Тут буйна воля квітла і вмирала, —
засвідчують могили й небеса.

Судилося в тривозі жити зроду,
бо заспокоїтись — великий гріх,
завжди були готові до походу:
тягло вогнем то з Заходу,
то з Сходу
до княжих теремів,
до хлопських стріх.

Князі, гетьмани в чварах міжусобиць
збувались влади, скарбів і земель.
А предок мій — неумирущий хлопець —
лише на свитку змінював шинель.

О степове «гей-гей» із далечіні,
із вічності до мене ти дійшло.
Не марево — далеких предків тіні
пливуть, пливуть по нашій Україні,
і хмуриться чомусь моє чоло.

Вони дають снагу для цього вірша.
Моя країно, сонце ти моє,
повік ніяка батьківщина інша
снаги такої в душу не ввіллє!

Це ж ти, подібно перекотиполю,
то хижим вітром зламана була,
то здобувала іншим хліб і волю,
співала пісню, чарівну до болю,
не падала, боролася, жила.

То з ханського, то з царського веління
твій широчезний, багатючий степ

ставав за бойовище поколінням
на сучі віків — людських судеб.

Коли ж настане той кінець двобою,
не стане між руїнами калік?
Невже і ми не винищимо зброю?
Невже не буде віком супокою
і двадцять перший вік?

1957

ПРОХАННЯ

Тихо-тихо у двері постукала.
Увійшла, не сказавши слівця.
Довго пальці ламала і хукала,
сидячи на краєчку стільця.

Потім витерла щоки поморщені,
ледь промовила: — Вибач, прости:
мого сина забито в Угорщині...
Як би тіло його привезти?

Я дивлюся на матір і згадую
ту країну, де воїн згорів.
Звідси бачу завітчану статую
серед милих чужих матерів.

1956

СОНЦЕ

Я закоханий в землю, а в сонце ще більше.
Що без нього і небо, і наша земля?
Ти налийся промінням, світися, мій вірше,
і дзвени в колоскових полях.

Сонце! Сонце — в усьому: в зіницях дружини,
в колоску, і в залізі, і в цвіті шипшини.

А буває червоний, червоний весь захід.
Я дивлюся на нього і сонце хвалю:
це воно там навішало ягід,
їхнім соком упившись, дрімає в хмелю.

А сьогодні, як буря завила,
з голуб'ятника випала жердь
і мале пташеня задавила...
Ну, навіщо хтось вигадав смерть?

Може так щось упасти й на мене —
вража куля, недуга чи інший тягар.
І без мене шумітиме поле зелене.
І без мене світитиме сонце з-над хмар.

На могилу ходитиме двійко
поливати барвінок або верболіз —
мій маленький Тарас і манюній Андрійко,
той, що в сад на колінцях поліз.

І світитиме сонце над ними й під ними,
а в моїй домовині лежатиме тьма.
І ніхто вже ніколи звідтіль не підніме,
бо до сонця звідтіль повороту нема.

Ну, а як же поезія, роздуми, діти?
Я ж родив їх!.. А пахощі трав,

чистий вітер із поля, той вітер,
що я з сонцем в легені вбивав?

Це навіки в мені й пташеняті лишилось,
і квилитиме з травами вітер про нас.
Будь безсмертним усе,
що на світ народилось,
що побачило сонце хоч раз.

1957

ЖУРАВЛІ

Що ж це ви замовкли, журавлі?
Певно, летите без відпочинку!
Сколихнули крилами хмаринку,
і вона розтанула в імлі.

Ви за Нілом зимували десь,
у дорозі голос розгубили.
Відпочиньте — і пісень, і сили
у мого Дніпра наберетесь.

1955

ПОЦІЛУНОК

Ті машиною, ті коляскою
на прогулянку діток везуть.
Я ж несу тебе, та обласкую,
та допитуюсь, як тебе звуть.

Ти не знавш ні роду, ні імені,
світ для тебе ще темний, як ліс.
І від того такі дорогі мені
оченята з туманами сліз.

Ми із тисяч імен зараз виберем
найславетніше в світі ім'я..
Назову я тебе Володимиром,
кучерява надіє моя.

Дружби нашої стала порукою
перша зустріч в оцій тишині.
Мерзнуть пальчики?.. Дай похукаю.
Поклади їх на груди мені.

Звідки ніжність раптово нахлинула?
Навіть важко розкрити уста.
Ти безбатченко. Мати кинула.
Тобто круглий, як є, сирота.

За вокзалом на голому камені
я на тебе сьогодні набрів.
Довго чутиму розпачі мамині
у тривожних гудках поїздів.

Що ж робити без роду, без матері?
Видно, глумиться доля сама
і готує тебе в поводитарі.
Тільки ж лірників зараз нема.

Ти не бійся: ні торбі, ні палиці
не душити плеча сироти.
Побудуємо кращі палади
для сиріток таких, як ти.

Бачиш, там, за долиною мокрою,
в сході сонця золотиться дах:

випливають палати з-за обр'ю.
Буде наша земля в садах.

Вся ояблунена, вся окленена.
Вирвем геть все колюче й тупе!
Це такі заповіти Леніна.
В пам'ять їх я цілую тебе.

1957

ПЕРЕДЧУТТЯ

Я сьогодні пісню
заспівав про літо.
Задрижали слізно
тополинні віти.

Тільки їм відлига
не поверне листя.
Не втекти від лиха:
суне ніч імлиста.

Сніжку мій лапатій,
голубий, казковий,
інесем не падай,
гілочок не сковуй!

Ех, якби я пісню
не співав про літо,
не дрижали б слізно
тополинні віти.

1957

ЕТЮД

До весни затихнули в байраці
і струмок, і голос журавля.
Після Дня врожаю, після праці
все спочило: люди і земля.

Сад рябіє від слідів і тіней.
Дітвора гуляє в дударя.
В снігурах зачервонівся іней,
наче кров розбризкала зоря.

Краю мій, відчуло серце знову,
що від тебе кращого нема:
на твої переліски й діброви
рушники розвішала зима.

А можливо, це твої дівчата
на світанку почіпляли їх
та й пішли весілля зустрічати,
а сліди замів за ними сніг.

1956

СІВАЛКА

Роздивляюсь — і до болю жалко
цього ящика і цих коліс.
Чи не скажеш ти мені, сівалко,
хто тебе зтяг сюди під ліс?

Хто тебе покинув при дорозі?
Ти ж пушила землю дорогу
день у день, а зараз на морозі
сошники розчісують пургу.

Кажуть, стільки жита і пшениці
ти розсіяла за двадцять літ,
що якби спекти з них паляниці,
можна б рік прогодувати світ...

Біля тебе — снігу кучугура,
де недавно зеленів шпориш.
Ти стоїш то лагідна й похмура,
то, неначе в гніві, вся дрижиш.

Ніч у ніч поскрипують колеса,
все когось гукають з далини.
Та не чує той головогеса,
що тебе затяг увосени.

Ну, якщо не чує, то й не треба.
Чим же я тобі допоможу?
Про твого хазяїна, про тебе
я Остапу Вишні розкажу.

1955

ЖАЙВОРОНОК

Сьогодні при долині
на зміну хуртовині
у тиші польовій
найперший на світанку
почав свою веснянку
ти, жайворонку мій.

Як рано ти з'явився:
в гніздечку, де родився,
ще нудиться зима.
Чи скоро звідси піде?

І відпочити ніде,
і затишку нема.

Присядеш на хвилину
знайти скупу зернину,
де всохлий деревій.
А потім знову дзвониш,
із поля зиму гониш,
о жайворонку мій.

Це ж ти назустріч полю,
мов пущений на волю
з лабетного сильця,
так пурхнув з-за повітки,
що прийняли сусідки
тебе за горобця.

Куди там горобцеві!
Той в ранки березневі
під стріхою тремтить.
Він теж маленький, сірий,
та з вирію у вирій
ніколи не летить.

За нивою цією,
розлучений із нею,
ти бідкався давно.
Йому байдужа нива.
Була б лише пожива:
де жити — все одно.

Від тебе понад шляхом
нема життя комахам,
як літо настає.
Він, хитрий ледацюга,
обкраде навіть друга,
ще й соняшники п'є.

Співати пісню поля —
така у тебе доля.
У мене теж така.
Одного побажаю:
щоб сила урожаю
шуміла, як ріка.

1955

* *
*

Минає високосний рік...
Відповідай, поете,
із ким на день або й навік
не попрощався де ти?

Додому всі прийшли давно.
Де ж трос тих сміливих,
що правди сіяли зерно
по хатах і по нивах?

Де ті, кому були чужі
і чванство, і погорда,—
порадники, товариші:
Довженко?.. Вишня?.. Шпорта?..

Вінки приноситимеш двом
в метелицю і спеку:
могили їхні — за Дніпром.
А третього — далеко...

Ах, осінь! В чім твоє буття?
Хіба не дика сила,
що враз на стовбурі життя
три пагінки скосила?

1956

І з книжки
«ЗЕЛЕНА РУТА»

ПІСНЯ ПРО ЧАПЛЮ

Ю. М.

Вона летіла високо-високо
у теплий вирій, у чужі краї.
Тому кмітливого мисливця око,
мабуть, за крижня прийняло її.

Вогонь зметнувся — і простерлась чапля
у нього, у мисливця, біля ніг.
Роздроблена зоря — червона крапля —
на стекла вишар, на черствий обліг.

Заплямував осінню позолоту
липкий потік із-під німих повік.
Та очі й мертві прагнули польоту,
нового простору, ще ширших рік.

Без неї птахів привітає вирій,
без неї сум спливе по течії.
Коли убив, то вже й могилу вирій,
не обертай в опудало її.

Не скрасити життя печаллю мумій!
І так багато на землі відраз.
Ти все-таки, стріляючи, подумай:
на світі все живе єдиний раз.

1958

ЗАПОВІТ МАТЕРІ

Я народився на війні —
повік спокою не діждати!
Ще над колискою мені
в піснях заповідала мати:

носити зброю й мозолі,
щоб хижий ворог не загарбав
на дорогій моїй землі
священних найцінніших скарбів.

Трьох скарбів: хату, силу рук,
а найжальніше — рідну мову,
де кожне слово, кожен звук
народу скріплює основу.

Точився бій, не перший бій.
Та вперше я помстився кату
в далекій стороні чужій
за білу спопелену хату.

Не забруднила рук ганьба:
чужому-злому їхня сила,
як поневолена раба,
не догоджала, не служила.

А мова рідна!.. Та якби
її хтось раптом очужинив,
слова сполонивши в раби,
то я б загинув.

Без неї доля нас яка
води́ла б рідною землею?
Позбутись краще язика,
ніж мови матері своєї!..

1959

ПЕРЕКОНАННЯ

Дуже важко було із росинок
нав'язати разок намистинок.

Тільки ж серце веліло для тебе
навіть зірку позичити в неба.
Я радів, найяснішу знайшовши,
придивлявся до неї найдовше.

Так для чого ж вона показала
той байрак, де ти з іншим гуляла?

Я б зорі не повірив ніколи,
щоб твої не побачив приполи.

А були ж ті приполи барвисті
по коліна в такому намисті.

1958

* *
*

Жив колись великий геній
в стороні моїй зеленій.
Він співучому народу
слово дав таке безсмертне
про вербу й дівочу вроду,
що століттями не меркне.

«Що в городі верба рясна,
там стояла дівка красна».
Не в городі — край діброви,
і не дівка — а дівчисько,

соромливе, чорноброве,
не показується близько.

То сховається між листям,
то милується намистом,
то ламає ніжну клечінь
та виспіває, аж блідне.
Кличе й кличе другий вечір
щось тривожне й необхідне.

Знаю, дівчипко, зарання:
кличеш ти своє кохання.
По дорозі в повноліття
отаких пройшло тут сотні.
Переламаного віття
ми не злічимо сьогодні.

Знай, твоя бабуся й мати
починали тут співати.
Ще такого не бувало,
щоб ця пісня обдурила,
не знайшла, кого шукала,
не дала любові крила.

Клич! — і з'явиться кохання:
ти не перша, не остання.
В стороні моїй зеленій
до любові крізь тривогу
добра пісня, як і геній,
всім показує дорогу.

1958

ГУСІВКА

Гусака гусар украв
і, зашнувши у рукав,
з ним пішов на весілля,
наче з музикою.
Тож і вулиця моя
зветься Гусівкою.

Це було давно-давно.
Я дивлюся у вікно.
Крізь віддалення і час
лину спогадами.
Військо прислав до нас
цар за податями.

Над ворітьми грає дріт.
Від засніжених воріт
йде гусак, немов гусар,
та обтрушується.
Крила — дим, а лапи — жар,
очі — жужелиця.

Рідна вулиця моя,
ти — вітчизна і сім'я,
з білим полум'ям крила —
із електрикою.
Здавна щирою була,
а не ледаркою.

Де розгулював гусар,
скоро ляже тротуар.
Вічно, вулице моя,
звися Гусівкою,
бо мені твоє ім'я
стало музикою.

Ні гусара, ні царя!
Тільки дівчина-зоря,
приміряючи пальто,
в пісні жалується,
що до неї та й ніхто
ще не сватається.

1958

ТРУБАЙЛО

Річки зникають... На планеті,
що не сторіччя, менше їх.
На древню карту глянув: де ті
джерела пращурів моїх?

Ще видно тут змагання Саги
із Ільтою: кого скоріш,
минувши вимиви-зигзаги,
спіткає князь річок — Трубіж.

Зникає Ільта. Славна Альта
вже не колише комиші.
Колишні русла, не печальте
рудими пісками душі.

Ввижається: тополі й верби
з дубами й кленами зійшлись.
От обсадити нам тепер би
всі ріки, висохлі колись.

Річища, кинуті недбало,
заграли б тисячами плес.
Тоді б і мій Трубіж-Трубайло
з річками-сестрами воскрес.

1958

КОРНІЙ КОСОГОН

І де це було: чи в моєму Іванкові,
чи в Любарцях, чи в Рогозові?
Всі хати раділи ясному світанкові,
зеленій, веселій обнові.

І тільки халупу на самому вигоні,
здавалось, не кидає смуток.
Тулилися верби, весною колихані,
до трухлих одвірків і луток.

В халупі ночами не спалося матері,
синів із походу чекала.
Душа у тривозі, як риба у ятері,
то билася, то завмирала.

І от, коли верби гули запташинені,
хтось тихо узявся за клямку.
Побачивши матір, крізь двері прочинені
говорить їй — Доброго ранку!

Застиг, мов боїться пташинок сполохати,
якийсь невідомий прохожий.
В засмучену душу навіює спогади:
на старшого сина він схожий.

Кремезний, плечистий,
і дивно, що родимку
під вією видно так само.
Але ще дивніше — говорить із потемку:
— Ви як поживаєте, мамо?

І від сивини, як від справжнього інею,
напевно, аж холодно скроням.
Ввійшов, пригорнув і чомусь героїнею
назвав, а себе — Косогоном.

А потім оглянув покрівлю полатану.
Питався про дочок, про вників.
Сиділи на призьбі. Він шкрябав трухлятину,
об дощечку пальцями стукав.

Минуло півроку. Із міста возилося
і дерево, й цегла докупи.
І виріс будинок. Три вишні з'явилося
на місці тієї халуши.

Це, певно, було і в моєму Іванкові,
і в Любарцях, і в Рогозові.
Радіє будинок ясному світанкові,
зеленій, веселій обнові.

Нам жити й радіти. Не каркати крукові.
Не рватися кулі з патрона!
З любов'ю бабуся маленькому внукові
розкажує про Косогона.

1958

* *
*

Рано-рано з Максимом Рильським
ми поїхали на стави,
де, можливо, давно, ще хлопчиськом,
закидали вудочку й ви.

По дорозі вели розмову:
— Там плотвички руками бери.
— Там лини кілограмів по три.
— Не вертався ніхто без улову.

Хтось упевнено, хоч і тихенько,
вихваляв Солонецький став,
де на спінінг Іван Гончаренко
двопудового сома спіймав.

На ставу ми зустріли хлопчину.
Він поради путящі дає:
де поставити краще машину,
де краснопір, де короп клює.

І злетів поплавок, мов лебідь,
на блакитне дзеркальне скло.
І завмер... А хоч би що-небудь
стиха клюнуло чи повело.

Десь опівдні геть духом упали,
спека гнала у тінь під вербу.
Всі мовчали, коли сьорбали
із базарної риби щербу.

Раптом: — Клюнуло! —
крикнув хлопчина.
Відгукнулась йому далина.
Порадіти знайшлася причина:
хлопчик витяг на берег липа.

Очі в нього зелено-червоні,
біля губ золоті волоски,
він просвічував наші долоні
зірочками своєї луски.

Ніби справді закинутий з неба,
з невідомих далеких планет.
— Жаль, їй-богу... Ні, брати не треба.—
Шепотів посивілий поет.

Хлопчик рибу зняв з вудки своєї:
— Хай живе, не візьму й на показ! —
Лин, запливши під квітку лілеї,
довго-довго дивився на нас.

Поверталися ми безтурботні.
Всю дорогу старий гомонів:
як-не-як, ми природу сьогодні
збагатили мільйоном линів.

1960

ЗЕЛЕНА РУТА

Жито колосилось,
просо наливалось.
На межі під житом
двоє розлучалось.

Біля того жита,
біля того проса
проводжала з дому
дівчина матроса.

Думала-гадала,
що подарувати:
чи хустину білу,
чи пучечок м'яти.

І вона з листками
запашної руті
приколола колос
хлопцеві на груди.

Буде за морями,
у чужому краї,
милу Україну
хай не забуває.

Пахнутиме рута
рідною землею,
колос нагадає,
де стояв із нею.

Просо наливалось,
жито колосилось.
На межі між ними
двоє розлучилось.

Вже нема там жита,
вже нема там проса,
де вона востаннє
бачила матроса.

Вже давно минули
і жнива, й обжинки.
На пустельне поле
падають сніжинки.

Ця межа і взимку
нею не забута:
на межі з-під снігу
зеленіє рута.

1958

Ти соромишся руки свої показати,
що вони в мозолях, у краплинах вапна.
Я на них задивився — і ти із досади
їх сховала за спину і стала сумна.

Не ховай, не сумуй. Я ішов би край світу
за такими руками, щоб тільки хоч раз
їм нарвати в лугах пайніжнішого цвіту,
доторкнутися їм, як прикраси прикрас.

І не знати ніколи з тобою розлуки.
Десь у тиші вечірній одній повісти,
що дістала і брови, і голос, і руки
від покійної доброї матері ти.

Все уміють робити: і шують, і полють,
і фарбують підлогу, і тешуть граніт,
і саджають у землю жоржину та жолудь,—
де б чого не торкнулись,— прикрашують світ.

Я не знаю, життя оцчасливиш кому ти.
Що б не сталося, але ти мені не чужа.
Пригорнутися б раз — і повік не забути,
як в обіймах цих рук завмирає душа.

Я і сам не цураюсь ніколи роботи:
пилка, заступ, сокира — всього наймиліш.
От, як бач, і для мене зробила добро ти:
прикрашавш руками цей вірш.

1958

ВОРОН-МОГИЛА

Та легенда летіла по світу жар-птицею.
Близком райдужних крил не манила кого вона
аж до Ворон-могили в поля над Ільтицею,
де була багатюща скарбниця захована?

Тут як будеш, мій друже,
побачиш насиправді ти,
як високу могилу порито, поколото:
голубими ночами колись наші прадіди
таємниче трудилися, шукаючи золото.

А знаходили що? Спис, та лук заіржавлений,
та шолом, на якому хрещата пробоїна,
та зазубрений меч, у походах прославлений,
та бунчук полководця — хороброго воїна.

І схилилися предки над Ворон-могилою,
і побожно вони перед тим вибачалися,
хто відстоював волю незнапою силою,
не чіпати священних могил заклиналися.

Дуже добре, могило, що ти не розорана,
що легенда про скарб на вітрах не розвіяна,
що подібно до крил посивілого ворона,
буйна тирса шумить, ще при скіфах посіяна.

Біля тебе гриміла орда Чингісханова,
серед поля могилок немало насипала.
І потрібно ж було те побачити заново:
тут фашистську орду розгромити нам випало.

Ти — поживкла сторінка живої історії.
Як з найкращої книги, я з тебе вичитую
всі подробиці битви, тяжкої, суворой,
і горжуся тобою, отут пережитою.

І з книжки
«БАГНЕТ — У ЗЕМЛЮ!»

КУЗНЯ

Ти полум'ям дихаєш, кузне.
Час пам'яті сажею гусне,
коломазю липне до губ.
Невтомний коваль-огнелюб:
гуп-гуп.

Цей шлях, що водив до Сибіру,
набрид ковалеві не в міру:
юрба за юрбою тяглась,
місила кайданами грязь:
брязь-брязь.

Брели на Сибір каторжани.
Один, розірвавши кайдани,
тікав у пшениці густій.
Пішла стрілянина по ній:
стій-стій!

Жандарм наказав ковалеві
зробити кайдани сталеві.
Коваль у пориві натхнень
виковував кільця весь день:
дзень-дзень.

Скувавши ті пута, ті ярма,
надів силоміць на жандарма,
від власного поту промок,
повісив на двері замок:
цок-цок.

Він ключик закинув у річку.
А в кузні жандарм цілу нічку
судомився, вив на сполох,
упав на ковадло і здох:
ох-ох.

Померли в снігах каторжани.
Давно зіржавіли кайдани.
Та й з кузні мій прадід-коваль
на шлях не подивиться в даль.
Жаль-жаль.

В снігах довелось якутам
його поховати закутим...
Асфальтом виблискує брук.
У кузні невтомний онук:
стук-стук.

1958

ЕЛЕКТРИЧКА

Де чорний дріт на вербах висне,
поміркувати маю звичку,
в тривожних роздумах навмисне
спізнитися на електричку.

Де ж коні? Сподіватись годі:
ні «гей», ні «но» в степу не чути.
Мабуть, ніколи на підводі
уже не прийдеться заснути.

Відремигали круторогі.
Відкопотіли буйногриві.

Далеко, де кінець дороги,
іржуть останні на обриві.

Зажурена верба шепоче
дротам про ярма та занози.
А їй дроти дзвенять охоче
про атоми й електровози.

Тепер електрика струмиться
по найглухішому провулку.
Під хатою зросла пшениця,
а я несу із міста булку.

Є в цьому справді щось химерне.
Та іншим журиться вербичка:
порозганяла й не поверне
волів та коней електричка.

1959

ВЕСІЛЬНА ПІСНЯ

Мете дорогу сніжне помело.
І переповнює бентежжя груди.
Не пам'ятаю ще такої скрути,
щоб виходу із неї не було.

Спокійно, серце! В мене ти одне.
Ти нероздільне в радості й печалі.
Дві дівчини, дві подруги, дві Галі
на весілля запрошують мене.

Пообіцявся бути там і там,
обом придане з тостами готовив.

До кого ж я пішов? Кому відмовив?
Як розділити серце пополам?

Спокійно, серце: ти не перший раз
так б'єшся перед хвилиєю докорів.
Скажу: бродив у полі — та й захворів.
Отож нема причини для образ.

Нащо брехати? Вийшовши надвір,
я чув, як бубон там і там сміється.
Я повернувся. В тиші ночі лється
моя весільна пісня на папір.

І, може, завтра, ніби хліб і сіль,
вона для когось у пригоді стане.
Весела пісне, ти — моє придане
для всіх заручених, для всіх весіль.

1959

ПОКЛИК

Жде сусідка сина-воїна...
Кажуть, мамо, ніби й ти
так була занепокоєна
в день, коли я мав прийти.

Син і сниться, і ввижається.
Хто там?.. Явір заскрипів.
Під Борисполем знижається
сиза хмарка голубів.

В небі коршаки та соколи
вже не роблять віражі:

розлетілися. Відцокали
бистрі коні по соші.

Це на тій соші по-заячи
бігла армія чужа,
в канонаді шкутильгаючи.
А тепер німа соша.

Спить під крилами пташиними,
Поряд неї магістраль,
як струна, дзвенить машинами
в степову безмежну даль.

Простяглася мимо озера,
що замулилось давно.
На черпалку, на бульдозера
сподівається воно.

Стануть води в ньому чистими,
не сколотить їх війна.
Хто боровся із фашистами,
не злякається багна.

1959

ПРАЦЯ

М и н у л е

Людським трудом прикрашена планета.
Схиляєм голову побожно ми
перед глибоким помислом поета
і перед вами, палаци й храми,
де потом предків пахне давнина,
очам і сердцю дорога вона.

Старі фортеці й пишні саркофаги,
нетлінний час, напевно, вам звелів
стояти вічно свідками відваги
і свідками кривавих мозолів
там, де калічив пращурів моїх
у битві меч, за працею — батіг.

Не розшукати їхньої могили,
даремно кряче посивілий крук.
Але ще й досі мармурові брили
висвічують любов умілих рук:
створили наші прадіди-раби
собі безсмертя, а царям — гроби.

Воно, як сонце, встало серед мумій,
усіх монархів обернуло в тлінь.
Мій друже вірний, ти про це подумай
і не забудь майбутніх поколінь:
яким повинні ми зробити світ,
щоб легко їм жилось
мільйони літ.

С у ч а с н е

І що мене раптово зупинило —
відлуння музики чи блиски ф'ар?
Я глянув і побачив: об зубило
останній раз ударив каменяр.
Живих іскринок бризнуло зерно,
і на граніті згаснуло воно.

Цікаві люди стали оглядати
стіну, яку лупав каменотес,
обрамлені красиво числа-дати —
коли і як споруджували ГЕС.
Ніхто не думав, що в одній красі
своє безсмертя прочитали всі.

Хіба не ми, забувши про спочинок,
ішли сюди в негоду будь-яку,
в черстовому хлібі чули хруст піщинок
і гіркуватий присмак лозняка,
тут напинали з віття та хусток
для себе затишок і холодок?

Тоді здавалось, вистачить роботи
і нам, і нашим правнукам навік.
Комбінезони, рукавиці, боти
не одному вогонь вапна пропік.
Але зросли фундаменти споруд,
і став красою робітничий труд.

М а й б у т н е

Той каменяр на числа довго хукав,
дрібні пилінки здувши, геть пішов.
Чи знає він, що внуки наших внуків
до нього збережуть свою любов?
З його ж любов'ю світло і тепло
назустріч їм сьогодні попливло.

Отак зорі далекої проміння,
яка погасла вже давним-давно,
до нас іде крізь вічне безгоміння
і довго-довго світить нам воно.
Зорею станьмо для людей отих,
яких на світі ще нема живих.

Стою на бруці, думаючи думу,
як може труд у вічність перейти.
Шумлять турбіни, від напруги струму
під зорями колишуться дроти.
Над ними ген тремтить Волосожар,
червоний Марс поблимує з-за хмар.

Коли проглянеш — так далеко блиски
непізнаних сузір'їв і зірок.
Коли подумаєш — так близько-близько,
і зроблено уже не перший крок,
щоб інший світ прикрасити людьми.
...І це нащадки зроблять, як не ми.

1959

НАСТРІЙ

І посестер, і побратимів
очима чесними оглянь:
кому не слав і не отримав
чиїх сьогодні привітань.

О, незбагнений світ поета;
набігла мить — руйнує все:
через окопи Лисавета
котушку з кабелем несе.

В єдину мить вона розтане,
полишивши не слід, а тінь,
і не збагне того, що стане
зв'язківницею поколінь.

Чи не з окопів та землянок
до вікон притулився дим,
щоб я в цей новорічний ранок
побув і світлим і сумним?

1959

І з книжки
«ДВОБІЙ»

* *
*

На добраніч, люди!.. Впала зірка:
Хтось народиться? Ні, хтось помре.
Це повір'я, хай воно старе,
по душі розпростується гірко.
Спить моя планета в супокої.
Серце ж — у постійному двобої.

Чому не дано моєму духу
зупинити зірку на лету
і когось у вічну темноту
не пустити світові на скруху?
Дух слабкий. Нема снаги такої.
Серце ж — у постійному двобої.

Добрий ранок, люди!.. Зливам, спекам
у полях не знищити наш хліб.
Не діліть його, хто не осліп,
із Тартюфом, Плюшкіним, Гобсеком.
Серед нас живуть такі герої.
Серце ж — у постійному двобої.

1964

СПАДОК

Волохатий прапращур нудився в печері.
Як він їсти хотів! І злетіла стріла.
За віками віки розчиняли їй двері.
Та стріла все ішла і до мене дійшла.

Розшукала окоп. Розкололася міною.
І поповз я прапращуром — на чотирьох.
Я ще й досі вогонь із очей випромінюю.
І гудуть мої ночі під страхом тривоги:

і невже та стріла стала атомною?

1964

ЄДИНА

Тебе, єдину, з хмарними очима
і з кучерями, взятими у сонця,
незнану ягоду, з усього найсолодшу
і найспілішу на моїй планеті,
чи я спроможу випити й збагнути
за мить коротку — за своє життя,
чи навіть надивитися не встигну?
Скажи мені, скажи мені,
єдина!

Чого ж мені не суджено прожити
хоч стільки літ, як променю зорі,
яка давним-давно вже схолодніла,
а промінь той ми бачимо і зараз?
Чого ж мені судилося горіти
побіля тебе метеором почі,

слабкішим полиску твоєї вроди?
Скажи мені, скажи мені,
єдина!

Якби мені зустрівся Мефістофель,
я без вагання молодість купив би,
можливо, пайдорожчою ціною,
щоб довше цілувати круглі плечі,
і в чубі відчувати дотик пальців,
і пломеніти електричним струмом
від подиху твого в твоїх обіймах.
Ні, це не зло! Ні, це добро,
єдина!

Що ти безсмертна, я переконався:
твій подих покликом у всесвіт плине,
колише трави на усіх планетах
і звідти повертається до мене,
засріблений безсмертником сузір'їв.
Твої слова, що зараз вимовляєш,
ідуть з кімнати, й через безліч років
хтось їх зустріне й вигукне:
— Єдина!

Ти відгукнись, то буде поклик серця
з цієї далечі, з цього куточка,
де сходяться тривоги всього світу,
де звідано і божевільну пристрасть,
і незбагненні радощі та смутки,
і присмерк горя, і світанок щастя,
і сльози, й пестощі — усе впереміш.
Це так було. Так буде ще,
єдина!

1964

СЛІДИ

I. На снігу

Я нарешті набрів на сліди!
Завірюхо, тривога не буди.
Нещастя не наврочуй.
Душі не пригнічуй.
Слід жіночий!
І слід... чоловічий...

А під лісом які ж кучугури —
білокамінні мури.
Раптом глибшає слід чоловічий.
Зник жіночий.
Завірюхо, засвідчуй,
та не запаморочуй.

II. На траві

Розгортаю траву полід липою:
стежка.
І надібую...
Що це?
Сережка!
Як підбором удавлена!
Заіржавлена.

Полонений колишньою приятню,
буду чистити, поки не виясню.
А пече. Аж зробилося боязко.
Мила!
Де ступала — там проліски, проліски.
І чого ти весь світ не сходила?
Хай би стала планета блакитною!

1961

Ти заридала від моєї пісні,
пізнавши в ній себе, принижену.
Любов і зло у серці не сумісні.
Любов умре, а зло навіки вижену.

Хай буде знов через моє сумління
безжально серце опорожнене.
Я над усе боюся оніміння,
і ти хоч іноді тривож мене.

1961

ПРИЗНАННЯ

До Марса на мріях підносьмось,
бо крила не певні ще.
Мабуть, занесуть і в космос
люди з любов'ю ревності.

Такі, як у тебе, коси
ще не відомі всесвіту.
Вірші диктують і досі
мені, твоєму деспоту.

В гаю лоскотали щоку
стрічечкою шовковою.
Щороку, щороку, щороку
той день відсвятковую.

З іншим загублена стрічка
там, під знайомим явором.

Щороку, щороку та нічка
на душу лягає трауром.

Линяючи, трепетала
стрічка між ожиною.
Як добре, що ти не стала
моєю дружиною.

Я перший заніс би в космос,
як пошесть, любов і ревності.
Ніколи, ніколи не сходьмось,
хоч крила й не певні ще.

1960

ВЕНЕРА

Під хлюпінт машин і троллейбусів
у тишу незнаних світів
цей грім, що на плечі десь небу сів,
мелодію Баха повів.

Можливо, аж понад Венерою
розкинув тривоги земні,
а звідти космічну матерію
в заміну посипав мені.

Які ж то піщинки зацокали
об вицвілий мармур колон?
Для чого ж то яструби-соколи
захоплюють птаха в полон?

Над віконню висне дрімотою
галактики мокрий димок.

Дивлюся і з громом обмотую
Венеру спіраллю думок.

Можливо, мелодію виведу
і з кимсь на Венеру пущу...
І раптом, подібно до привида,
пливе парасоля з дощу.

З-під неї стрибнуло по-заячи
блискуче проміння навскіс,
відкрилось обличчя, палаючи
розпатланим полум'ям кіс.

Венеро! Це ти парасолею
злетіла з віддалених сфер —
моєю тривожною долею,
щоб стати земною тепер.

За ким же гонилися яструби?
Кому присягається грім,
що сам Тіціан щиро заздрих би
і грудям, і косам твоїм?

І от я з тобою вечеряю,
наспівую Баха пісні,
а ти про космічну матерію
не переговориш мені.

Матерія рветься на клаптики,
породжує інші світи.
Незмінною серед галактики
довіку лишаєшся ти.

1964

ДИВО

Не було нашим клятвам упину:
що згубили — ніколи не вернем!
Із коханням своїм домовину
закопали й прикидали дерном.

Повертались, лишивши могилу,
поодинці, окрилені чудом,
крізь оранжі туману і пилу
вільно й легко всміхалися людям.

Найтемнішої ночі Купали
там розквітнула папороть біла,
пелюстки на безсмертник упали,
і на дерні трава зеленіла.

Щось покликало нас до могили.
Ми прийшли і почули шептання:
— І нащо ви себе обдурили? —
дивувалося наше кохання.

1964

ЩО ЗА ОЧІ?

Що за очі!
Справді, що за очі?
Голубіють повинню озер.
Серце, їх зустрівши, тріпоче.
Що я з ним робитиму тепер?

Аж дивлюся й раптом холодію,
утопивши в них свою надію:
в глибині — бездушність, а поверх —
синій лід байдужості зашерх.

1960

КОСМОНАВТ

На дороги, на поля,
на дібровну клечинь
сизокриллям журавля
опустився вечір.

Мати: — Люлі, спи, синок!
Виростеш великий ти.
Шлях синкові до зірок
ви, зозулі, викуйте.

Подивилася в поля:
з надвечір'я блиснуло
сизокрилля корабля —
те, що серце виснило.

Ще й просвічує зоря
хмари парусинові —
із колиски й букваря
визначена синові.

Стануть правдою із правд
помисли колись ці.
Засинає космонавт
на лету в колисці.

1960

* *
*

Запитуєш, чого я не сивію?
Дивуєшся, а дива то й нема.
За вікнами в журбі шумить зима
і гонить спогади з душі в завію.

Та стрепенувся чуб вихрястий,
коли почувлись голоси дівчат.
Береться інесм окопний чад.
О зимо, спогадам не застуй!

Ти кучугури намітай, вивершуй,
та не оспіжуй милих снів:
у тім чаду мій ворог посивів.
Йому був також двадцять перший.

А вдруге — ворог падав у бою,
забравши сивину й мою
на віки вічні у могилу,
мені лишивши молодості силу...

1964

СНІГ

У полях, де пшениця озима,
сніг — який же лапатий.
Благаю, немов побратима:
падай!

Сніг іде та й іде,
небо дзвоном гуде.

Як прокинеться провесна в ґрунті,
я вітрів заблагаю:
степ і стежку завруньте
зеленіше від гаю.

Сніг іде та й іде,
небо дзвоном гуде.

Ще прохатиму сонця-батька:
жар у цвіт упромінюй,
повивай найніжніші зернятка
в ореол, наче в іній.

Сніг іде та й іде,
небо давоном гуде.

Розтривожуся думкою в злеті
над чужими серцями:
чи скрізь на моїй планеті
зернини стають сонцями?

Сніг іде та й іде,
небо давоном гуде.

1963

ГАРМОНІЯ НОЧІ

Він з трактора ледве зійшов,
згадав: десь чекає любов.
І він посміхнувся Венері,
приліг та й заснув без вечері.

Охмелював душу покis
любистком розплетених кіс.
Ніч замість пухкої постелі
мостила туманні куделі.

А замість подушки — зорю
під голову богатирю.
У снах колихалися тіні
під звуки сонати Тартіні.

Десь чувся і регіт і плач.
Підошвами рипав деркач.
Сплеснувся і згас в очереті
уламок якоїсь комети.

І заць у нору заліз,
і пугач осліпнув од сліз.
Ущух і перегук, і галас:
гармонія ночі порвалась.

І тільки світився ліхтарик
під лісом, у хаті доярок.
Там з ревнощів плакала мила
і все ж дві подушки стелила.

Уламку далеких світів,
чого ти сюди залетів?
Порвав у земному спокої
гармонію ночі такої!

1964

ШЛЯХ

В пам'яті стрічку доріг перемотую.
Ось та дорога — під мотопіхотою.
Тисяча тисяч хоробрих солдатів
(ще й не один же у битві поліг).
Добре, що був я між ними і падав
серед окопів у з'юшений сніг.

Прорвана ніч європейського обрію
вила, шишла, звивалася коброю.
Мати з малям по дорозі на Одер
нам показала портрет Ілліча:
— Це моя доня, а це наш господар. —
Мати горнула до серця дівча.

Ніби силкуючись пісеньку вивести,
доня закашляла — глухо, надривисто,
аж випинаються крильця лопаток,
вся червоніє... І що б то збулось?
Мати сказала: звичайний випадок,
з димом вітається туберкульоз.

Низько та чемно вклонилася: дякую!
Благословила нас перед атакою.
В громі повз неї промчалися танки,
прогуркотіли важкі тягачі,
протанцювали на radoщах брапки,
кинувши в Одер жалі та плачі.

Став я, оглянувся: темрява заходу
кутала матір і дівчинку-ягоду.
В серці моєму зростала жалоба:
видалась надто пекельною тьма!
Серцю здалося: то встала Європа.
Так, то стояла Європа німа.

Шлях боротьби, він крутий і порожистий —
скелі та ями із кублами пошестей.
Кубляться там найрізніші мікроби
злочинів, злиднів, і тифу, й чуми.
Все ж найстрашніша ганебність Європи —
торжища кров'ю, кістками, людьми.

Тьма просиччала: усіх перевішаю!
Тільки дорога ставала світлішою.
Ще раз оглянувся — промінь перлини
блиснув у матері біля плеча.
Мати стояла, на грудях дитини
сонцем світився портрет Ілліча.

Промінь пронизував сутінки дебреві,
в хащах і нетрях погрожував темряві,
кубла висушував, нищив мікроби
злочинів, злиднів, і тифу, й чуми,
ту найстрашнішу ганебність Європи —
торжища кров'ю, кістками, людьми.

Згадую дівчинку. Де вона? Хто вона?
Що ж їй за доля тепер приготована?
Чорне смеркання? Бухикання? Сльози?
Біле світання? Хихикання? Спів?
Досі над світом гудуть бомбовози,
круки злітають з кривавих полів.

Душу наструнюю: словом видзвонюю
нашого заклик правду-симфонію.
Доки над світом густі бомбовози?
Доки палати полинням полям,
диму вітатися з туберкульозом,
матері марити марно малям?

Правдо-симфоніє, сонце у висях ти,
прапор у крові — горіти й не висохти.
Полум'ям вийся, випалюй, винищуй
пошесті пороху — попіл розвій.
Творимо подвиг — це подвиг найвищий:
рідну планету позбавити війн.

1963

СТОРИНКА

Однакова доля вготована
вікам і подіям: захмариться
і те, коли Троя зруйнована,
і те, як заселена Дарниця.
Але у світах не забудеться
Ленінська революція.

Вона, ніби сонце вимете,
з планети, на війни хворої,
випопелить і вимете
забруднений смітник історії.

Усе перед чистою ерою
геть вимете к бісовій матері:
культурників різну мізерію,
монархів, лакуз і диктаторів.

Ніхто за життя з них не житиме
у виблиску бронзи стодзвонної.
З поетів ніхто не строчитиме
про них героїчні симфонії.

Між поетами сварка притишиться
за першу медаль чи за премію.
На цій же сторінці полишиться
зітхання Оксани з Яремою.

Сторінко, ясніша від золота!
Скажи: на якому віддаленні
була ти пробита, проколота
і чому кравчки присмалені?

Не бійся ні тління, ні попелу!
Піднята на штик чи на палицю,
летіла ти прапором зопалу
над штурмом Зимового палацу.

Здригнулась «Аврора» від пострілу.
Земля засіяла зірницею.
Мій дядько, подібно апостолу,
ішов з «Їобзарем» і рушницею.

І раптом побіг
у попіл, у сніг,
топчучи клятту імперію
перед святою вечерею.

Апостол усівся на царському троні
в своїй робітничій короні
і кидав немарно у вітер
слова: «Їайдани порвіте!»

І сталося так-таки.
Та наша, земна, революція,
коли сягнемо до галактики,
на інших світах не забудеться.

Сторінкою найголовнішою
її вкарбували в історію.

Тебе між портретами вішаю,
зітхання Яреми повторюю.

1964

ПОДОРОЖ НА ОРСЬК

ЗНАЙОМСТВО

Чудова згадка ожила.
Але ніяк не чудно,
що в нашій хаті край села
було так велелюдно.

За вербами — пташиний гам,
дух вишень і черешень.
А вікна людям і вітрам
розчинено навстежінь.

Городом — стежечка на став,
долиною — до гаю.
А я читав чи то співав —
уже не пам'ятаю.

Усіх напівзабутих чар,
мабуть, не пригадати.
Із поводитарем кобзар
зайшов тоді до хати.

Зайшов із торбою казок,
історій, повних лиха.

На мій дитячий голосок
з'явилася Угриха.

Вівчар, покинувши овець,
вмостився на причілку.
Строчити перестав кравець
сорочечку-двопілку.

Прийшли із бондарем пічник
і Чорнойванша з дітьми.
І все вечір'я чередник
простояв під ворітьми.

Мов зачарований садок,
що потонув у співах,
затих: не чути ластівок,
ні горобців, ні іволг.

За лисом хлопці від озер
не гналися на конях.
В німому подиві завмер
перед порогом сонях.

Та що там сонях! Цілий світ,
безмежний та високий,
завмер у нас біля воріт.
Лише в серцях — неспокій.

Серця од віршів та поем
здригалися тихенько...
У нашу хату з «Кобзарем»
зайшов тоді Шевченко.

Тоді я звідав чад і жар.
Допитувався матір,
коли договорив кобзар:
— А де ж це поводитар?

Зітхали мовчки матері.
Даремно я прискіпавсь,
адже ж стояло в «Кобзарі»:
адреса —
Орська кріпость.

РОЗКУТА МЕЛОДІЯ

Де ж це та кріпость — незнана фортеця?
Може, край світу — за горами? в морі?
Довго до неї — сто років, здається,
їхав — на сутеч Уралу та Орі.

От і спивився на сутечі долей,
вперше вдихаючи спеку пустелі.
Степ неоглядний, безбарвний, безполий.
Хто там із марев мурус оселі?

Може, це ти на уламках імперій
встала, в неволі народжена пісне?
Шурхає крилами птах білоперий.
Чути, як іноді камінь десь трісне.

Хочеться стати високим-високим
хоч на хвилину, щоб зором сягнути
відстані часу, пустелю з пророком,
вітер минулого віку вдихнути.

Слухаю шум найрідніших мотивів.
Колеться камінь, тріщить осередком:
з тріщини вітер мелодію вивів —
зброю нащадків, захвану предком.

КРУЧА

І на гору високою
Виходжу, дивлюся,
І згадую Україну,—
І згадать боюся.

Т. Шевченко

І камінь, і пісок, хоч ви моєму зору
тепер не застуйте! Я ледве-ледве йду.
І дух мій з трепетом здіймається на гору,
а може, він летить по рідному сліду.

Я тільки-тільки що приїхав з України,
мій одяг вишнями та чебрецем пропах.
Я ще несу в очах тополі, й білі стіни,
і гілочку верби із Канева — в руках.

Уральський очерет внизу, подібно хутру,
лискучим лоском ліг, між хвилями промок.
Праворуч видно плац, де йшов поет на муштру.
І що там тупнуло? Чи не його це крок?

І камінь, і пісок, і далечі туману
постали дзеркалом духовних володінь.
Дозвольте зупинюсь, пильніше вас огляну
і, може, мимохідь побачу рідну тінь.

Над світом, що ставав далекозагадковим,
я чую подихи, що залишив співець.
Я бачу воїна, озброєного словом:
поставив храм пісень він із руїн фортець.

Нестиму радощі, осумпені стократо,
де б я не був — чи тут, чи в себе на Дніпрі,—
скрізь уявлятиму його, з чолом Сократа
і смолоскипом рук, живим, на цій горі.

* *
*

Стоїть над Азією велет,
плечима — до Європи.
Поперед ним пустелі стелять
верблюдам сірі тропи.

І я дивлюсь: чи не для нього
плетуть вінок студенти?
Біжить у степ моя дорога
за подихом легенди.

Над нею крила птах-могильник
то згорне, то підніме.
Аж страшно: як поет-невільник
міг вижити під ними?

Він — двох материків окраса
над остров'яним Орськом.
Степ віє вітром на Тараса
то нашим, то заморським.

Поперед ним пустелі стелять
верблюдам сірі тропи.
Стоїть над Азією велет,
плечима — до Європи.

1963

І з книжки
«ЖИВЕ НАМИСТО»

* *
*

Ніхто по часовому розгалуззю
не розпізнає вік і день,
який
обірвано затримався над Руссю,
коли на кручі зупинився Кий.

По людях визначаються епохи,
бо люди — віхи на шляхах епох.
Не владний час ні стерти їх з дороги,
ні звірити, немов руїнний мох.

У космосі час темний і всевладний:
чи світ, чи антисвіт у ньому згас,
а на Землі — уперто безпорадний:
людиною освітлюється час.

1969

ДЕМЕТРА

Заздалегідь байдужий часоплин
відводить нам години й кілометри.
Я бачив сам, як на горі з Деметри
опала врода порохом цеглин.

Народжена з бувальщини й казок,
порепалась в обіймах із морозом.

Стекли бальзамом груди на чорнозем,
а плечі перетерлися в пісок.

Бувало, жайвір з тих овальних пліч
злетить і сіє, сіє співодзвоння.
Так сіяла вона добро в осоння
із розсином нових тисячоріч.

Її вінок — пшеничний колосок —
роняв у ґрунт щовіку по зернині.
Звідкіль вона взялась на цій рівнині,
народжена з бувальщини й казок?

Мені розповідає Геродот,
коли і хто звелів її послати
до скіфа нареченою з Еллади:
зробити землю джерелом щедрот.

А може, це творилось уві сні,
та й голос був не голос Геродота?
Розвіялась і казка, і дрімота,
як тільки ти з'явилася мені.

Хіба з гори спускалася не ти?
Хіба не звідти віяло бальзамом,
отим солодким і гірким — тим самим,
покликаним безсмертя берегти?

Не вимагай, щоб я нестямно блід,
робився полохливішим від зайця.
З гори спускалась ти! Не відмагайся.
Чий ж то ноги залишили слід?

Таких нема ні в кого більше ніг,
що віддзеркалюють у росах вроду,
в слідах лишають млосну осолоду,
щоб я, співав, щоб я п'яніти міг.

Чи, може, скажеш, не твоя рука
позасівала багатющі ниви,
приводила до них дощі та зливи
щомісяця у ніч молодика?

Це сталося насправді й уві сні.
Я буду вдячний вік синам Еллади,
що надоумились тебе послати
через далеку Скіфію — мені.

1969

СВІТАНОК ОП'ЯНИВ АКАЦІЮ

Світанок оп'янив акацію,
обсипав іскрами комет.
Закоханий у стан, у грацію,
чаркує з нею білий мед.

В сусіда вікна вже розчинено,
дитячий крик повис на тин.
І з ним жіночий голос кинено:
— Одарко, син, їй-богу, син!..

І раптом — буря демонстрації:
хтось вітру літака підиріг.
Весілля п'яної акації
гнуло в вікна й за поріг.

Завісилось подвір'я піною.
Заграв на арфі цямрин дзвід.
Співай! Збагачено цей світ.
І ким збагачено — Людиною!

1967

КОВАЛІ

А. Шияну

Вже журавель у ґрунті грузне,
зерна і сонця прагне степ.
Берези бруняться, і в кузні
щоденно чути: клеп та клеп.

Щоденно вимагає поту
від коваля вогонь і сталь.
Розкине вечір позолоту,
іде спочинути коваль.

А ти, роздувши горно власне,
розкриєш душу для пожеж.
Твоє вікно всю ніч не гасне,
бо ти куєш, бо ти куєш.

Пружиниться і гнеться слово,
спадає з попелом іржа.
Але під ранок малиново
У тебе світиться душа.

Навстежінь розчинивши двері,
вітри остуджують папір.
Вібрує дзвоном на папері
в натхненні викуваний твір.

1966

ВАСИЛИНО ІВАНІВНО — МАМО!

Мир і сонце тобі, мій Іванкове!
Як давно я не тиснув руки
ні Турам, ні Уграм, ні Бараникові.
Хай пробачать мені земляки.

Не розірвеш пут з перешкод і скрут,
не розплутаєш сітей із «ніколи».
Невблаганний час, невблаганний труд
сьомий рік віддалили капікули.

Василино Іванівно — мамо,
ваш би голос притяг мене все-таки.
Та йому вже зачинено брами
до моєї фортеці-поетики.

Ви назвали її чудасією,
бо у ній від паперів аж порошно.
День у день так слова пересію,
як, бувало, ви сієте борошно.

Ваша правда була найсвятішою:
ув'язнила поезія — тісно.
Ніч у ніч так слова перемішую,
як, бувало, ви місите тісто.

Це — мій хліб, моя доля, мій присуд,
світ мого раювання і каторги.
От із попелу висіяв присок —
і на віях колишуться райдуги.

Перед словом стою, як на сповіді.
Серцю чується хлюпінт і шерех.
Вся кімната аж міниться в поводі,
але присок горить у паперах.

Так в дитинстві мінилася Альта
в смугах сукон і ваших полотен,
із яких і сорочечки, й пальта
знов доношувати я згоден.

Дух конопель із тями не вимію,
хай до рубчика одяг промокне.
Правда, зараз гонитва на хімію,
на пластмаси, на штучні волокна.

Я вже й сам третій плащ перепродую:
мода вгризлася в душі мікробами.
Мода — модою, а з природою
що ми робимо, що ж ми робимо?

Слово, стій! Не стривожити б матері...
Альта! Де вона, де?.. Переорана.
Не баркаси пливуть — культиватори,
не байдарки гойдаються — борони.

Наша хата — край шляху. Стежина
аж движить у гурчанні моторів.
Це по ній завітав і Тичина.
Щось, на жаль, він тепер прихворів.

А тоді — все подвір'я у дэвонах,
засміялося ваше внуча,
бо припав до Тичини сонях,
по-братерськи торкнувся плеча.

Уклонився: добридень, поете!
Переповнивши шепотом ритми,
ще торкнувся — чи вдруге, чи втретє,
замалим не ридаючи ридма.

Ви хотіли плече обтрусити.
— Василю Іванівно, що ви? —

Стали в гості поета просити
із-за тину солдажки-вдови.

Ви ж плеснули долонями: ніколи!
І вхопили за руку в нестямку,
повели на поріг, з лиском нікелю
опустили на дверях клямку.

Посадили поета на покуть,
а самі, як завжди, на ослоні.
Він вкарбовував думку глибоку
в материнські долоні.

Він уміє дивитися пильно
і, звичайно, помітити міг
мозолі від кісся та ціпильна,
від налигача та чепіг.

Мозолі ще з минулого віку,
як сліди завірюх або спек.
Ще тим віком полишено віху:
сорок років болів поперек.

Не долоні — планетний глобус
з океанами, з материками.
Їх поет прочитав, як літопис,
руки, руки моєї мами.

І ставало то сумно, то радісно,
бо вони замінили томи:
родовід з посивілої прадізни.
Гість по них узнавав — хто ми.

Він у захваті. Ви зітхнули:
— Мила й милом — уже не відмиються. —
Заховали під стіл і почули,
що з такими руками не криються.

— Ваші руки чимсь дивним пропахли,
їм знайомі і стерні, і трави,
од пожеж революцій засмагли,
через те й ваші діти смагляві.

Ця спадковість, утілена часом,
позначає нащадків здаля.—
Потім стиха за хлібом та квасом
говорилося про Василя.

Листям з вуст опадала скорбота:
як він душу запродав паперам,
як не вийшло із нього пілота,
більше того — не став інженером.

Все давала, що треба герою,
доглядала і вчила як треба.
З отакою, мовляв, головою
міг би зорі здіймати з неба.

— Зорі теж опануємо планово.
Треба пам голови! Голови!..
— Та я знаю.—

І тут, Василю Іванівно,
всім єством розбентежились ви.

— Я померла б спокійно чин-чином.
З того світу вернуся, їй-богу,
тільки правнук чи впук мого сина
проторує на зорі дорогу.

Так. Аби, Василю Іванівно,
вас не вкрило мовчання трави,
знали б — зорі відкрито нам заново.
Хай від жалю не плакали б ви.

Все ж здригнулися б губи калинові,
на обличчі змінилися б кольори:
перша зірочка суджена синові
не шевцевому, синові столяра.

Що ж той хлопець смоленський —
чи ременем
добре школений з першого кроку,
чи підкинутий столярші демоном,
чи дарований богом, нівроку?

В честь його навіть вулиці названо
і в Борисполі, і в Кучакові.
То — ім'я. Тут звучить раз у раз воно.
Так що хлопці зросли не однакові.

Всі ми, всі ми б'ємося — в польоті.
Не полишено збоку Іванків.
Б'ється армія вашої плоті —
тридцять трое онуків і правнуків.
Так хіба це не ваше безсмертя?

1967

* *
*

Сонце весла у захід заглибило.
Погасають пташині ключі.
Нам і зорям світитися випало.
І вночі?
І вночі.

Видно, зоряна ворса енергії
доторкається наших повік.

І якої енергії — зверхньої!
Вік у вік?
Вік у вік.

Так чого ж ми ніяк не впокоримо
затаємнене дике буття?
Горимо на землі метеорами.
Все життя?
Все життя.

То розпалюємо, то морозимо
розум, часто позбавлений сну.
Глибше, глибше завеслюйся, розуме!
В таїну?
В таїну.

1967

НЕПЕВНІСТЬ

Марині

Я вірю в диво перетворень:
розлучений з пагінням корінь
лежав, дрімаючи в землі,
і став би незабаром трухлим,
аби не ти з відром, та кухлем,
та чистим потом на чолі.

Все ожило. Вода і піт
зійшли з гіллям, і скоро з бруньок
за працю являть подарунок —
цвітіння й плід, цвітіння й плід.

Настане осінь плодоносна...
І тільки ми до неї хтозна,
чи доживем? Забудьмо жаль —
це я садив, це ти садила...
Тут інший милий, інша мила
пізнають радощі й печаль.

У ньому — впевнення твоє.
І журишся: невже цей корінь,
узнавши диво перетворень,
забутий ними, зогниє?

1959

І з книжки «ВІДНАЙДЕНИЙ ЗОШИТ»

Від автора

В цій книжці — два розділи. Другий з них, «За Борисполем», написано протягом останніх років, перший, «В Альпах», — набагато раніше, має, так би мовити, вже свою «історичну долю».

Якось осіннього вечора мені подзвонили з вокзалу й повідомили про передачу з Австрії. Голос був жіночий і, як видно, вже немолодий. Поїзд ще стоятиме 27 хвилин. Якщо я не встигну, то пакунок зберігатиметься в першій касі.

Треба б устигнути!

Жінка їхала лікуватися.

Коли поїзд рушив, я схилився на стовп надколійного ліхтаря, розмотав синю стрічку з пакунка й побачив свій давно загублений і давно вже забутий зошит. Порошив сніжок, а в уяві постали дуже далекі й дуже гарячі сніги 1945 року — війна в Альпах: то вибух, то голос визволеної людини чи полеглого друга. Їх сотні, їх тисячі...

Мені в цьому зошиті все дороге, проте чи не найглибше схвилювали сонети, бо зав'язь кожного з них появлялась або в сутінках останніх окопів, або під першим промінням жаданого миру. Зокрема зворушив такий факт. Ще там-таки, в Альпах, якось я похвалився Михайлові Стельмаху, що присвятив йому один із сонетів, обіцяв прочитати. На жаль, те обіцяння тривало донині, тому що в пам'яті збереглися тільки окремі рядки.

Цього літа людство відсвяткувало 30-річчя нашої Перемоги над світовим фашизмом. Кожен, хто визво-

ляв Європу, не забув, як нас там зустрічали. Нас пам'ятають і досі. Щиро дякую добрим людям за пам'ять і тішуся думкою, що мої віднайдені поезії в певній мірі — свідки: велич нашої Перемоги не мерхне, джерело не міліє, навпаки, оживає, поглиблюється, вливаючися в пам'ять нових поколінь.

Літо 1975, Конча-Озерна

В АЛЬПАХ

ЛИСТ ПЕРШИЙ

Що ж це твориться, панно Шале?
Перший сніг пророкує весну?
Щось неможливе. Щось небувале.
Серце тьохнуло — не засну.

Що ж це ляскає — грім чи залізо?
Де бринить колісковий мотив?
Знаю вас ще з коляски, Елізо:
в сон котив.

Ніч пов'є ваші вікна маком,
битимуть щебетом солов'ї,
почудуйтеся тим ознакам —
то подяки й привіти мої.

О, це теж неабиякий почуд,
із космічної далечі залп:
мій віднайдений вижовклий зошит —
вірші з Альп!

Ніч у ніч там кришились кристали.
День у день там кривавився шлях.

Ви достоту знайшли та й прислали
ту весну, що згубив у боях.

З неї бескид і кинув троянду
через озеро Трьох Сестер,
помолився мені, лейтенанту:
— Danke sehr! *

Не гадалось, що дівчина з Граца,
де ми боєм звільняли рабів,
раптом звільнить з якогось матраца,
мов з полону, мій згублений спів.

Тож і хлинуло щось небувале
з ваших бескидів з-над озер.
Данке зер, панно Шале...
Д а н к е з е р!

1973

ВІЗИТКА

Кулемет знов притих.
Заснемо, безпорадні,
не на день, не на два дні
з ним у скелях крутих:
в нього стрічку заїло,
в мене серце зомліло.

Серце, дух не зневоль!
Он штирієць валізку
серед шурхоту й тріску
підійняв, як пароль,

* — Дуже дякую! (Пім.)

ще й махнув капелюхом,
щоб не падав я духом.

Сподіванням порада
сам на сам не зігріюсь,
але крикнув штирієць:
— Schieße nicht, Kamerad! * —
Я дивуюся чуду:
ні, я шісе не буду.

Він підповз навпрошки,
розчиняє валізку
серед шурхоту й тріску,
в ній — ключі й терпужки,
на вустах «ремонтіре» —
слово зваги й довіри.

Зрихтував кулемет
і сказав на прощання:
— Бачимось не востаннє.—
Він — австрійський поет,
щось лишив у конверті —
чи не ліки від смерті?

Я з конверта достяг,
наче золото в злитку,
глянсувату візитку.
Побувати в гостях
та візитка прохала:
«Грац, слюсарня, пан Шале».

1945

* —Не стріляй, товаришу! (Нім.)

НАД МОРАВОЮ

Загорнувши квіти килима,
тайну видала килимниця —
так по той бік попід схилами
сю ніч папороть цвістиметься.

Ліс колише свічку-привістку,
знов засвічену дівчатами:
з того берега до присмерку
смерть на мене чатуватиме.

Невід кине — тут висітиме
золота картеча китиця,
там сплетуться кулі сітями:
як у смерті відпроситися?

Став писати над Моравою
їй послання — вдвох з березою.
Вибух... добре — серед гравію:
не поранив би поезію!

Дим затьмарив світло настрою.
Зачекаю, потім вимію.
Маю страх? Атож. Не хвастаю.
Смерте, юність не лови мою!

Німці положнянок таборять.
Буду жив — на ранок визволю.
Більше того, квітлу папороть
через них пошлю Борисполю.

Ніч. Заснулось над Моравою.
Ледь освітлений березою,
олівець — уламок гравію —
шліфував мою поезію.

1945

ГОРИ

У горах — ворог.
Мій шлях розвідань
ішов по горах
в неквітлий квітень.

Я в ніч укрався,
чекав обнови.
Перекопався,
що гори — вдови.

Щось жалюгідне,
щось дике сталось:
краса поблідне —
пророкувалосьь.

Гукнув — запнулись
у вічну мрію.
Тоді й збагнулось:
я теж старію.

Стелив шлях рейду
моїм підшвам
смолу чи крейду —
ставав пайдовшим.

Сліди як шитва:
з них кожен видасть.
Гунула битва —
несамовитість.

Чи знали гори,
де друг, де недруг,
коли мотори
стялись у нетрях?

Чи крейда з димом
не гаптувала
узором синім
їм покривала?

Та гори взнали
час перемоги:
як засіяли
у них відроги!

Від струсів гострих
не вкрилось лихо б:
ще брав їх острах —
чи ворог вигиб?

Я знову юним
ставав надміру:
вони безлунням
плекали віру.

Світанок славен
порве, перейде
над ними саван
із диму й крейди.

Чого ж мій сором,
як саван, звився?
Признаюсь горам:
я помилився.

То вас гнобила
неволя сумом.
Це наша сила
несе красу вам.

Ви — знов зелені.
Ви — знов ті самі ж.
Ви — наречені,
виходьте заміж.

1945

НОЧІВЛЯ

Весна ще не встигла плато розмірежити,
і я ще завидна прийшов навмання.
Черниця палала насіннячко в решеті,
вродлива, нівроку!.. Та що за вбрання —
кирея чи плащ! А в очах повно злості.
Збагнув: тут солдати — непрохані гості.

І келія в неї з діривою стелею,
і вкритися нічим — хоч вір, хоч застрель.
Зайшов і злиденність очима розстрелюю.
Тікати? Ба, в мене ж двопола шинель!
А кожна пола — то вже постіль окрема.
Такому ночівля, мовляв, не проблема.

Зрухнулась, хотіла мій комір покошлати,
але обернулось у крик: — *Weg du bist?* * —
Я нітився, доки зустрілися погляди,
кажу прямо в очі: — Та хто ж, — комуніст. —
Вона відступала й молилась віконцям:
я ворогом став, не якимсь оборонцем.

Тут смерть вона прийме від мене, від нехриста,
за що їй на небі вготовано мир.
А де ж її сестри? Розбіглися безвісти.

* — Хто ти? (Нім.)

Сама залишилась на весь монастир.
За церквою — білий вертеп ігумені.
Сміюся — отожд, він чекає на мене.

І знову зрухнулась, оглянула закути
з якимось небесно-пташиним жалем:
адже в неї захист єдиний — заплакати,
хоч сльози не змиють п'яких проблем.
Але запитала: чи хочу з дороги
помити, ще ліпше — попарити б ноги?

Я навіть не бачив, як ставила балію
вона за порогом, щоб гріти окріп.
А вийшов — то пахло сосною відталого.
Я в соснах для розпалу голок нагріб.
Палало багаття, палав її розум,
про щось вона радилась тихо з Христосом.

І тут я сказав:
— Той порад не даватиме,—
сказав, як хотів,— без кривлянь і химер,—
хоч той спілкувався найбільше з дівчатами,
проте неодруженим так і помер,
а в мене... — Замок, бо вона затулилася,
вже надто первово сіпнулася вилиця.

Була не сумною, була й не веселою,
коли відмикала той білий вертеп.
Я ліг і забув про черницю, про келію:
вві сні не існує проблем чи потреб.
На рапок згадав і приніс їй подяку.
В очах не було ні тривоги, ні ляку.

Ми довго стояли між стінами голими,
журливі,— на лінії літа й зими.
А потім повільно торкнулися чолами,

зітхнули й, здається, заплакали ми.
Я знав, що носитиму в серці своєму
ще довго одю таємничу проблему.

Та сталось негадане — щось під киреєю
немов стрепенулось, і спала вона.
Ми з келії вийшли. Під сонцем алеєю
йшла — птаха не птаха, весна не весна.
Йшла дівчина з вузликом — далі, по полю.
І в мене від щастя побільшало болю.

1945

ПІК ДИЯВОЛА

У бою немає правил:
хто як може, так і б'є.
Пік Диявола диявол,
хоч умри, не віддає.

Пік у хмарі — не розгледим.
Чешуть хмару вістря веж
над колючим переплетом —
не здерешся, не вгризеш.

Сам диявол — десь найвище.
З отуманених тенет
він солопить язичище —
броньбійний вогнемет.

Як звергне зміїні жала,
танки свічами горять.
— Ти тутешній, слюсар Шале,
що нам діяти, порадь.

Ніч гриміла без упину.
Слюсар плетива не гриз,
а спинав цепну драбину
від карниза на карниз.

Вились дротики та кільця —
де роздвой, а де потрой.
Тільки звив, сказав: — Дивіться,
тут потрібен ще й герой.

Був герой — крізь ніч і мряку
першим видерся на пік
і того дияволяку
він гранатою опік.

Я вже вранці, після бою,
до пекельника поліз,
оглядав кубло і зброю.
І який із нього біс!

Павучок у сплеті свастик —
ну, фашист не більш не менш:
затискав у роті хлястик,
роздирав руками френч.

Сонце, промені простерши,
усміхалось, як маля.
Перемогу нашу вперше
я побачив звідтіля.

1945

НІЧНИЙ ВОГОНЬ

Запнися, вікно! Геть протест,
бо попелом спнешся край траси,
коли фугонуться фугаси
на твій перекошений хрест.

Постукався. Через плече
оглянулись очі безмовні.
То — мати хлібину пече.
Малеча сидить круг жаровні.

Постукався ще раз. Вікно
примарною тінню запнулось
і прямо на мене зітхнулось:
вже краще згоріло б воно.

Я взнав животіння пісне:
хлібина, замішена з глини,
пектиметься, доки посне
малеча в чеканні хлібини.

Від чого ж я справді горів,
коли в приальпійську оселю,
запнувши віконце шинеллю,
приніс дітворі сухарів?

1945

БАГАТТЯ

У гори сніги зачастили,
і гори щоночі димлять,
рясніють ущелини й схили
жарінням солдатських багать.

Згасають одне по одному.
Здіймається димна стіна.
З-під неї дорога додому
всім хлопцям приснилась — одна.

Хоч дим поміж віями лише,
в губах заморожує сміх, —
уявлення хлопців несхибне:
цілують коханих своїх.

З тієї ж дороги щоночі
годин за чотири, за п'ять
роздмухують мрії дівочі
весь попіл солдатських багать.

1945

ПЕВНІСТЬ

Тепер ти певна, вірш мій не брехав:
той поцілунок ще не був останнім
у тамбурі під полиском заграв —
я віршем смерть примирював з коханням.

Та тільки вчора вірш досяг мети:
зберіг здобутки, втрати і надії.
Сьогодні кличе: їдь або лети!
Як перемозі, він тобі зрадіє.

1945

ГУСИ ПРОЛЕТІЛИ...

З голубого саява
гуси пролетіли.
Не була б ти зайва,
коли б тут присіла.

Сяйвом, наче буркою,
вкутуюся — тепло,
Сам себе розбуркую,
мріючи про греблю:
ти любила греблю...
Плескоталась хвиля:
гиля, гуся, гиля.

Вперше в тому плескоті
вчувся поклик бою.
Вперше сплю на бескиді,
знесений війною.

Пахне снігом виталим.
Талом сон прикрашу.
Ніч проходить видивом,
ти пройди по кряжу!
Раз пройди по кряжу,
як по нашій греблі,
будуть Альпи теплі.

Сяйво мліє, сіється,
ще не знає досі, —
вся Європа гріється
в нашій перемозі.

НЕДОПЛЕТЕНИЙ ВІНОК

СОНЕТ ПЕКЛА

Тим часом ми ввійшли в рови глибокі,
Що повивали землю безнадійну.

Данте. «Пекло»

Коли зустрівся Данте з Беатріче,
болотом чорт наповнював рови.
В таких ровах на димному заріччі
благаю чорта: каски не зірви!

Рожевиться передсвіт. Рідше й рідше
хурчить картеч. Повзу на мур: диви,
під муром чорт — у натовпі каліччя
стоїть есесівець без голови.

Затихне стогін — ти приходь на мур
не тінню Беатріче, а живою —
Мариною приходь! Очей не хмур,
коли побачиш пекло — поле бою.

Пригорнемося ми — болото втане.
Тоді й земля надійнішою стане.

1945

ДО МАТЕРІ

Альпійські луки. Пахне злегле сіно.
Під ожередом тирлиться вівця,
а я завмер, пізнавши горобця:
виспівує до мене... солов'їно.

Згоріла хата — втік він з України.
І от аж де спізналися серця!
Ви, мамо, швидше зводьте білі стіни,
довкола стріхи намоствіть сінця.

Він повертається: цвірінь-цвірінь!
У світі — провесна, в душі — теплінь.

Сяйнуть уста зволожено-солоні,
коли розкаже вам життя моє...
Наш горобець, усівся на долоні,
до мене живкає, сухар клює.

1945

СОНЕТ УКРАЇНІ

Поскуб, розкошлав голубу лілею
грабіжник град: красу пограбував.
Мовчить папір: не випишу, не склею
краси такої з ямбів чи з октав.

Але згасилась мрією моєю
та блискавка, що перетнула став:
коли б отак умить кінець настав
моїй розлуді з рідною землею!

Мій біль — мій гук, мій шепіт Україні:
«Вбрання твоє прозоро-голубе
затьмарили не вперше вражі тіні.

Залізний град кошлатить і скубе.
В якому б ти засяяла цвітінні,
щоб ворог не пограбував тебе!»

1945

СЛЬОЗА

Стинався поцілунками вагон,
ти ж вивела мене в замети ночі,
під ліхтарем облуплених колон
сяк-так поцілувала — неохоче.

Образою мої сліпились очі,
як раптом зір потрапив у полон —
сльоза твоя змерзається, тріпоче,
мете сніжок, відходить ешелон...

Відчувся жар. Я погляд не заглибив
ні в крапельку, ні в голос поблизу.
Нудьгу в окопи Австрії везу.

Нехай той жар жаги — відлуння схлипів —
там знемагає дурня, раз не випив
оту замерзлу на губах сльозу.

1945

СОНЕТ ПАМ'ЯТІ

В глухій землянці причаїлись двоє —
вона з аптечкою, а він — з нічим:
пошкодив автомат у вирі бою.
Земля і світ — як мачуха й вітчим.

Бій — ближче, ближче. І коли крізь дим
війнуло тлінням нічного спокою,
вона торкнулася щоки щокою,
прогнала тління видихом одним.

Він, ще не вірячи своєму сну,
почув, як раптом стихнули гармати,
в обіймах плив крізь далеч осяйну.

Знов світ як батько, знов земля як мати.
Велять обом ту мить запам'ятати,
коли любов приборкала війну.

1945

СОНЕТ РЕВНОЦІВ

Не всім дівчата шлють листи в окопи.
Тобі вже писано: мій друг з отих
ще юних, ще кохатися не встиг,
бо кинула війна в кагал Європи.

Ти зважилась — прислала лихо з лих:
в моїй адресі лист йому — для проби.
Не знати хлопцеві, з причин яких
я прагну смерті чи хоча б хвороби.

Верчу конверт, мовчать мої уста:
вже вкотре перечитано листа?

А ввечері, коли притих кагал,
коли відтряс мене проклятий опал,
я з тим листом спалив свій ідеал:
кохання згасло. Надсилаю попіл.

1945

УСВІДОМЛЕННЯ

Не вірю в жаль, коли волає хтось:
«Чого мене не вбито замість друга?»
Повинна всіх живих здолати б скруха.
Проте зі мною так не відбулось.

Летіла смерть з австрійських верболозь,
вогнем і цвітом пирснулась яруга,
наш капітан упав. У нього з вуха
на жовтий цвіт червоне пролилось.

Я нахилився й прошептав: — Миколо...—
Цвів барбарис, гули веселі бджоли.

Тут я від усвідомлення поблід:
на те війна, і ми на те солдати —
хтось має падати, хтось виживати.
Коли ж позбудеться безглуздя світ?

1945

ЖИНЕВРА

Тепер я знаю, перший соловей
тоді вітав Жиневру на балконі,
коли блакитні промені очей
мене торкнулись, обпаливши скроні.

Та через мить хропли й зривались коні,
збиваючи з копит ще мокрий глей:
Жиневра подала сигнал погоні —
червоний прапор винесла з дверей.

Коли ж пускала голубину зграю,
позаду був не Мур, не Рубікон:
ми перейшли ріку земного раю.

Сіяє сонце безліччю корон.
Я знов перед балконом завмираю:
Жиневро, вийди ще раз на балкон!

1945

СОНЕТ РОЗРАДИ

Я вперше вигострив об Альпи ніжик,
наспівуючи пісеньку твою
з надією — вінок тобі зів'ю,
якщо не з едельвейсів, то з волошок.

Піду в жита, наснитим у бою,
блакитноквіттям виповниться кошик —
голодну мрію щастям упою.
В житах волошки, над житами коршак.

Мабуть, западто гостро блиснув ніж.
Мабуть, я щастя все-таки прогледів:
рослинки розридалися: — Не риж!

А птах закаркав — з глуфом попередив:
— Поетом називаєшся?.. Певніш,
коли ти виплетеш вінок сонетів!

1945

СОНЕТ МИХАЙЛОВІ СТЕЛЬМАХУ

Пораненому тяжко без опори.
Коли ти з прірви дерся в дерезу,
подер шинель, десь хекали мотори,
а ти радів — смерть нидіє внизу.

Як тихо тут: вгамовано грозу,
героям стали пантеоном гори,
і я не в силі вгамувати горе.
Аби ж ти був, мій друже, поблизу!

Чи прийде голос твій з отих осель,
де ранками над сестриним подвір'ям
курликає криничний журавель!

Я вкриюся томливим надвечір'ям,
прославши ту пошарпану шинель:
і голос прийде. Прийде — сню повір'ям.

1945

СОНЕТ ЖАЛЮ

Війна відблискалась, але вікно
щовечора дбайливо запинаю:
ні зорям Альп, ні маякам Дунаю
твій усміх не явити все одно.

Його являє шторне полотно
в той час, коли електрику вмикаю:
миттєвий блиск п'янить, як хміль токаю,
як жаль, що усміх виснився давно.

Я тут своє минуле полюблю,
в якому ти завжди була тривожна.
Четверту ніч пишу сонет жалю.

Четверта ніч твоя — моя всеношна.
Я світло вимикаю — сплю не сплю.
Аби так серце вимикнути можна.

1945

СОНЕТ ЕЛІЗІ ШАЛЕ

Я стомлений ваганням, панно Шале:
чи вславлю день отой, і мить оту,
і те чуття, що вам не заважало
мене згадати й справдити мету.

Мої пісні в поході — на лету
плелись вінком, і в них позалишало
найглибший слід війни криваве жало,
слід бою, болю — не переплету.

Я сам не свій, коли з вінка вбираю
очима запах сліз чи дим заgrav —
румовища свого й чужого краю.

Тут сонце ваших Альп, тут сон, тут яв.
І вас і їх за те благословляю,
що мій вінок не зовсім перев'яв.

1974

ЛИСТ ТРЕТІЙ

«Warum im Frühling?» *

А якраз тоді-то
повиє в зелень терпеливо літо
земні щедроти нашого буття,
частіший дощ, являє перша зелень
ясніший привид фронтвих поселень,
де ждатиму чийогось вороття.

Над Муром стану, в дощик задивлюся,
і вибрєде Безсонова Маруся,
мов Афродіта, сніжним пасмом гір
зав'яже коси, витре смагле тіло.
І я б хотів, щоб серце затремтіло:
хай кинула б у мене свій докір!

Вона в цей світ приходитиме гостем:
я не прослався перед нею мостом —
з'єднати берег з берегом не міг.
Аптечка в темнопінний Мур скотилась
чи світлопінні коси розпустились
і так червоно потекли до ніг?

Та перепрошую: жорстокий роздум —
я, може, й сам ходжу по світу гостем,
а справжній мешканець той зошит мій,
де лється кров на мрії незотлілі
(ну, як, скажімо, зараз лється в Чілі!),
бо землю крутить неугавний бій.

Тоді ж від бою зміщувались гори,
граніт кришився, прагнучи підпори,

* «Чому напровесні?» (Нім.)

а люди прагли хліба і тепла.
То наша сила ваш граніт підперла,
поставивши свої гарматні жерла.
Тоді ж так само провесна була...

1975

ЗА БОРИСПОЛЕМ

* *
*

Поезіє — моя жорстока ноше,
час визначатиме твоє суття.
Час може стратити й помилувати може,
час неблаганний, бо на те й суддя.

Хто заблудив, а хто не вийшов з дому,
кого милують роси та шпорих.
А я торую шлях: дійти б до космодрому!
Якщо спізнюся — ти не полетиш.

Ти безкрилишся, впадеш — непотріб,
який повік не знає теплоти,
гостинності світил, отих світил,
на котрі б
могли й твої відлуння допливти.

Час вирію настав — довічний вирій:
тебе я скину й знову підійму —
шикуйся в пружний ключ
і в злеті не настирюй
ні шуму крил, ні співу будь-кому.

1974

СВІТЛІ ТІНІ ТРАВИ

Слід подивитися на дерева,
як приходите ви
з-за далекого Ржева —
світлі тіні трави,
очі сплющую — шепіт.

Снились в окопах вокзали —
тамбури, схлипи, сміх.
Жаль, ви так і не знали
ні поезій моїх,
ні моєї Марини.

Дехто приходить із Пруссії
в пущі Мазурських боліт,
це коли довго дивлюся я
в росяний живопліт —
краплі червоні-червоні.

Знаю, ви стали травною,
ростете навесні,
ціле літо зі мною,
доки випаде сніг, —
мрії, поради, розради.

Я завдячив дощам та ливнам —
кожен від них воскрес,
видав орден один вам —
сонце німецьких небес,
не загубиться, не зіржавіє.

Наче б себе сам принижую,
коли наступлю на траву,
потім, окутаний тишею,
вас поіменно зову,
хлопці мої — незабудки.

Сниться — ходжу серед маків
біля ваших могил.
Так чого ж я тоді не плавав?
То було вище сил —
їй-богу, я в смерть не вірив...

Вірити не перестану
в те, що світло від вас
навіть у ночі туману
зберігатиме час —
дзеркало поколінням.

1974

ЛОСЬ

Кажеш — сич? А я думав — сурма.
Ти покликала б лося, так ні...
Щось недобре дарма-недарма
він привиджується мені.

Він ще прийде з ранкових доріг,
сам чи в супроводі козла.
Вниз коситиметься правий ріг —
трошки важчий: там куля вросла.

Те видіння завжди чарівне:
ріг — униз, борода — в реп'яхах.
Він ще прийде. Він прийде й ревне!
Він розвіє мій смуток — твій страх.

Так що ліків мені не привось!
Так що лікаря більше не клич!
Хай стоїть перед віконню хтось.
Хай сичить на сучку ситий сич.

Смуток ліками краще не гой,
бо від них розростається він.
Чую голос — і той і не той,
якось хряско відбився від стін.

Я сміюсь над усім!.. Не квили
і здивовано плечі не щуль.
Був я чистим і дужим, коли
відбивався в окопах від куль.

Буде ранок — оглухне той сич.
Зійде сонце — геть зникне той хтось.
І в город — з реп'яхів на гич
прибереде наш поранений лось.

Він покаже мені правий ріг,
верхній пагін, де куля вросла.
Я давно б її витягти міг,
але кров — чи не піде з душла?

Де він, як відбивався від куль?
З ким цей красень бував не в ладу?
Розіславши солом'яний куль,
я посічену гич покладу.

М'яко в шерсті мені по руках
струмуватиме хвойна роса.
Витру, вишкребу кожен реп'ях,
на прощання посиплю вівса.

1974

ДЖЕРЕЛА

Богену Кирилюку

З підхмар'я висне спілих ягід китиця,
нагнула вудку, вчувся гамір гав.
Оглянувся: в Кирилюка вже світиться,
а може, він ще й досі не лягав.

Ці гави скрізь... Я прагнув інших бесід,
і снів, і сподівався хоч на те,
що ви ще прийдете у мій пересвіт
і лекцію з Шевченка почнете.

Як і тоді... (Мабуть, згадати варто,
що я не вивчив капосних октав).
Звабливо пахла чимсь майбутнім парта,
і я, хлопчисько, вірша вам читав.

Перо поета уподібно скальцелю:
не там черкнув — і слова не було.
Це збагнено ще в юності — над Альтою,
де нам відкрив Шевченко джерело.

Я спив там слово й розпізнав героїв,
чиї мечі стояли наче мур...
О мій професоре, я так і не засвоїв
з тієї лекції малих дезур.

Якісь розриви в ямбі та хорей...
Була не ваша й не моя вина:
в столочених житах на батареї
дочитувала лекції війна.

Бив камертон, виводились октави —
мінор, мажор: і серце — на розрив.

Знайоме вам, незнане тим, хто слави
для перемоги кров'ю не творив...

З підхмар'я висне спілих ягід китиця,
нагнула вудку, вчувся гамір гав.
Оглянувся: в Кирилюка вже світиться,
а може, він ще й досі не лягав.

Чи йде по Альті княжа каравела?
Чи то з В'єтнаму плинуть журавлі?
Чи то нові шевченківські джерела
розінілись у нього на столі?

Стою та слухаю — і не наслухаюсь.

1972

ВЕЧІРНІЙ ХМІЛЬ

Світло із будки — розплавлене золото.
Ягідний вечір стернею пропах.
Зараз у полі так хмільно і солодко
від поцілунків дівчат на токах.

Тут я не був ні торік, ні позаторік.
Хтозна, чи зараз під гамір качок
механізатори механізаторок
водять купатися в наш Синячок?

Берег — кінець і гаданню і думанню:
хмільно, як хмільно, достоту в саду!
Чому ж це я електричному струменю
досі подяки ніяк не складу?

Може, це він тут ще з ранньої провесни
смажив картоплю, варив кулеші,
хлопців голив — і голив добросовісно,
з ночі виводив дівчат по межі?

Світло із будки — розплавлене золото.
Ягідний вечір стернею пропах.
Зараз у полі так хмільно, так солодко
від поцілунків дівчат на токах.

1966

БЕРЕЗА

В чорний вир задивилась береза.
Не скидає убрання рясне
і тоді, коли брижуться плеса,
і тоді, коли сніг поросне.

Марить квітнем: любові не випив.
Уберігся базікань пустих.
Солов'ями Цейлону обсипав.
Розбудив. Одягнути не встиг.

Захистив опівночі від свердла,
від погроз язикатих сокир.
Їй схотілося ж мати ще й перла.
Він за ними спустився у вир.

Нерозважна! У тьмі не впізнала:
перелесник їй перла приніс.
А збагнула — як вигнанка стала
геть подалі від інших беріз.

В них давно вже оголені брості.
На Цейлоні давно солов'ї.
А вона все ще мліє у млості:
ось він прийде й роздягне її.

1967

А МІСЯЦЬ КОЛИШЕТЬСЯ

Петру Панчу

До вас у легенду чи в казку вигулькую
під гуркіт моторів, бряжчання залізцець.
У заході сонця ми вдвох над Рогулькою
стояли — а там плавав Місяць.

Він плавав не решетом, плавав не діжкою,
він плавав не лебедем, навіть не диском.
Він плавав, зігрітий людською усмішкою,
на радість чирятам і лискаам.

І я ще не знав, що у пам'яті лишається
навіки та мить, і секунда, й година,
коли ви сказали: «Он Місяць колишеться,
по Місяцю ходить людина».

Було дуже синьо і в небі, й на озері.
Коли б не злякати того космонавта,
на греблі раптово затихли бульдозери,
бо Місяць хитався — це правда.

Той цього не бачив, хто думкою кучою
у пекло чи в рай пробиває дорогу.
А ви — космонавт: крізь яку революцію
влетіли з епохи в епоху!

Не Місяць, не лебідь, не діжка, не решето,
життям розіллється на ваші папери,
якщо ви так певно зуміли простежити
народження нашої ери.

Сьогодні, чи завтра, чи потім опишеться
навіки та мить, і секунда, й година.
А Місяць колишеться, Місяць колишеться:
по Місяцю ходить людина.

1971

СТЕЖКА

Для підпасича потіхою
в полі зріс петрів батіг.
Жаль, що зараз там не бігаю,
не пустую для потіх.

Стебелиння синьо вилисне,
розважає не мене:
підстрибнеш у цьому — вилясне,
станеш бігти — спотикне.

Пнеться, гнеться попад стежкою.
Синя стежка — дивина:
де не їжджу, де не мешкаю,
в'ється в пам'яті вона.

Вперше я по ній до Києва
босоногим підійшов.
Під намулом часу вияви
слід малечих підошов.

У розцвіченому терміні
заворожено той слід:
вперше кошик плечі тер мені
сподіванням інших літ.

Серце марило наукою,
там вищемлювало гук:
сам не знав, що йду й спонукую
всіх підпасків до наук.

Мрілась осінь — мари в холоді:
рип чобіток, хутра пальт.
Ноги, стернями поколоті,
спотикнулись об асфальт.

Роздивився: озеленена
стежка синім батогом
стала вулицею Леніна
з вічним світлом і теплом.

Буде час, тією стежкою
смерть відгонитиму: бій.

Дивна стежка: де не мешкаю,
в'ється в пам'яті моїй.

1972

НИТКА

Що це трапилось?
Як це склалось?
Ти поквапилась.
Ніч осталась.
В дверях ніч
хустку зірвала з пліч.

Став над хусткою,
нитку витяг,
пальцем лускаю,
глибший видих —
нитка лусь:
вибухнув землетрус.

Видно, полюси
вмить змістились.
Гладіолуси
розпустились.
Час потік
геть у зворотний бік.

Шибка — в провесні,
сипле з бруньки
гладіолусні
візерунки.
Ні, то сніг
з провесни в осінь ліг.

Так і трапилось.
Так і сталося.
Все поквапилося
та й змішалося.
Тож мене
провесна обмине.

1974

РОМАШКИ

Притих, як вимер, Житній ринок:
мигнула блискавка з весла,
коли з красою красолінок
свій зір красуня пронесла.

Хтось крикнув: — Ой! —
Десь брязнув цвяшок.
Я все міг бачити, коли б
очей не крала: цвіт ромашок
їй плечі й груди геть облип.

З яких лісів, з яких потоків,
мов лань, спливла на тротуар?
Дідок-рибалка вслід поцмокав.
Тоді й пожвавився базар.

На синій блузці ворухились
ромашки з фарби та вапна.
Торговка медом забожилась —
колись була така й вона.

Повірив би в оте «їй-богу»,
аби не спостеріг, як лань
щодня здійсмається в епоху —
в ліси високих риптувань.

Чорнява, з квітками красолі...
Це вірш про неї та й про вас,
кого дух юності не тряс.
Ви побувайте на Подолі
десь о 12-й.
Хоч раз.

1974

ОЗОН ПОДОЛУ

Безсоння вогнів Подолу
стає і моїм безсонням.
Пройду по Манежному колу,
налитому вцерьт озonom,
а потім — по стику століть,
де князь Володимир стоїть.

Озон твій сьогодні, Подоле,
густючий на страх недугам,
повивши князівське поле,
сочиться доспілим духом
вишгородського кавуна.

То справді — невже це весна?

Ще якось не віриться — мерзну,
бентежуся поглядом князя:
пильнує зорю срібноперсну —
чого вона так надулася?
Невже її перстень таїть
поганство минулих століть?

З-за пагорів телевізійних
минулі століття примчали
озон, що звівався на війнах.
Дніпро нашорошив причали,
терпнув об крижину човна.

Так — наче весна й не весна.
Замислений князь, видавалось,
поправив накидку і черес.
Ліхтар потемнів. Там благалось:
— Вернись! Поцілуй мене ще раз.—
Був спалах навкруг ліхтаря —
то кинула перстень зоря.

Благалося надто вже сміло,
благалося голосом ярим.
Аж дивно — мені потепліло,
та де там, обсипало жаром.
Ну й нетерпляча, ну й голосна!

Вагання розтало: в е с н а.

1974

БІЛІ-БІЛІ ВІДМІЛИНИ

Сон, як сніг, цвів, не танув:
білі-білі відмілини,
кушпелою каштанів
з ночі Київ забілено.
Сон розтав, бо шибки
раптом хряснулись, вибиті,
перші хвилі-кружки
розійшлися по Либеді.
Я, накинувши плащ,
першим вийшов до склянок.
Роботяг і ледащ —
всіх розбуркав світанок.
Чули — перше маля
захлиналось у склипах.
Простогнала земля:
на Солом'янці — вибух.

Дивовижно сіяв
з гірки хрест Володимирів.
Я стояв і стояв,
доки шлях свій не виміряв:
українські лани,
потім — польські обніжки,

потім — берег війни,
і все пішки, все пішки.
Зброя, харч на плечах.
Плечі й ноги намуляю.
Я здригнувся — мій шлях
обривається кулею.
Не остання вона,
десь у Рурі відлита.

Раз війна, то війна:
треба ворога бити!

1974

КАВУН

Юрію Смоличу

Він був достойний пензля Гойї,
Ван-Гог із нього барви брав.
Не знав я ще краси такої —
поєднання проміння й трав.

Не десь, а в нашій Кончі-Заспі
він серед інших кавунів
не якось боязко чи наспіх,
а досить певно зеленів.

Бувало, мов дитина, бавлюсь,
як тільки веслокрилий джміль,
заплинувши в рожеву зав'язь,
вищепчує: а ти звідкіль?

Кажу: даремно квітку молиш —
не розумію все одно.

А де взялася? Юрій Смолич
в Болгарії добув зерно.

Джміль полетить, і я впокорюсь.
Але як сон: поміж висот
у безкозирці чорноморець
повзе розхристаний на дзот.

І давній біль (не від хвороби)
веде крізь далеч без оман:
цвітуть загравою Родопи,
димить розстріляний баштан...

Джміль прилетить і дійсність верне:
город — ні диму, ані хмар.

Єднайте ж вічно, вірші й зерна,
всіх — українців і болгар.

1973

НА ПАГОРІ СЛАВИ

Проникаймо в далеке: так само,
як і зараз (не мрії, не вигад),
над русанівськими корпусами
літу квітами дихати.

Крізь віки наша віра й надія
через луг, через міст, через колію
день у день звідси м'ятою віє,
ніч у ніч — матіолою.

Материнська земля — пагор Слави
з обеліском, вогнем і героями.

Хто тут шепчеться: люди чи трави?
Спогад віршем озброїмо.

Хай на пагорі стане, як свідок
того літа, коли над столицею
ми всівали картеччю зеніток
небо з чорним убивцею.

Стійте, вірші, на варті повсюди —
материнська земля не сивітиме.
Вік у вік з цього пагора буде
літо пахнути квітами.

1973

* *
*

По-весняному шибки курличуть:
сестри вікна миють.
І сміються —
як мені не личить
підстригати шию.

Звіялись пачоси волохаті
журавлиним пухом.
Сестри, сестри,
журавель у хаті
став би недолугим.

Я не вперше фантазую вирій,
мріями повитий,
і згортаю крила
в просьбі щирій:
— Братику, не кидай!

По-весняному шибки курличуть,
сповнені барвінку.
Сестри миють вікна
та й мугичуть
пісню про мандрівку.

Пісня не розірве зобов'язань,
не порве й надію:
десь на Марс
мандрує хлопець-красень.
Там побути мрію.

1974

ОСНОВА

Довірюся віщункам-римам,
тобі шукаючи рідню:
з блакитно-мармуровим Римом
тебе, мій Києве, зрівню.

Довірся й ти моему слову:
з рук зодчих пращурів моїх
на Перевісищі * в основу,
мабуть, магічний мармур ліг.

Наш пробний камінь — камінь русів —
як перший крок у перший храм.
Він притягав до себе друзів
і мулив очі ворогам.

* Так з IX до XIII віку
називався Хрещатик.

Ти попелів і сяяв знову.
Благословляю день, коли
нам пращури твою основу
нетлінною передали.

Благословляю віщій гомін —
ходу прийдешніх поколінь.
У спадок їм на добрий спомин
і ми передамо не тлінь.

В твоїй основі — скалля й нори
з мечами варварських племен.
Це ми на ній створили море,
під нею — метрополітен.

Отут ласкавим і суворим
отак і стій, незрушно стій!
Красуйся, Києве, над морем —
у вічній величі своїй.

1974

І з книжки
«СПОДІВАННЯ»

* *
*

Мій вірш не був громовідводом:
свої хати не встеріг,
коли гриміло біля стріх.
І люди говорили згодом,
що десь він безвісти поліг.

Мій вірш не був громовідводом:
на світових перекриттях
він першу ж блискавку притяг.
І люди говорили згодом,
що нею влучено рейхстаг.

Мій вірше, будь громовідводом
сьогодні, завтра й поготів,
де б жар грози не миготів.
І, може, люди скажуть згодом,
що ти нейтронний грім одвів.

1976

БЕНКЕТ ПОЕЗІЇ

Діждусь — не розминусь:
їй стежку промету
до списаних сторінок.
Щоб не зурочити мету,
спалю потому віник.

Розкласти вогнище
десь тут заздальгідь
зумовить осінь рання.
Або судить, або хвалить
моє самозгорання.

Бенкет поезії!
Пахнеться в кого страх,
а в кого ще й перестрах.
Не розчаруюся в братах,
а поготів у сестрах.

Я знатиму: ні зойк,
ні дикий шал вина
моїх тривог не спростять,
аж доки з'явиться вона —
туманносіяна постать.

Просвітить аркуші,
завдячені перу,
і звернеться без викань:
— Оце вже не твоє — беру.
А це спали чи викинь.

1980

* *
*

В твій припіл чи не з дозволу сторожа
місяць струшував білий налив?
Доки сукня не стала прозоріша,
доти сам себе геть спопелив.

Темнота переплутала здогади,
зав'язавши в приполі вузла,

не сказала, на гору для кого ти
світло з яблуками понесла.

Ще до того, як ми примостилися
на горі біля трухлого пня,
ти спіткнулась, плоди розкотилися.
Кожне яблуко — місячня.

Їхнім сяйвом з полинними квітами
я займався і в одурі чар
знав: мій голос тепер холоднітиме —
як і місяць, випалюю жар.

Так і сталось: ми вдвох пограбовані,
зникли з обрію — місяць і я.
Він позбувся промінної повені,
я — витьохкування солов'я.

Ледь-не-ледь позначає трухлятина
безголосі твої вечори.
Видно, кимось і ти обікрадена:
біла сукня не сяє з гори.

1975

* *
*

У зелених вербах за левадою
ти моєю піснею пройшла.
Я колись благав, тепер загадую
повернутися до джерела.

І певже збувається загадане:
дзеленчать цеберки хтозна-де.

Я по кручі вийшов на виглядини,
бачу юність — арфами гуде.

Хто це й де це на твоє коромисло
вже без мене арфи почепив?
Пришептало верби ледь знайоме зло —
голос твій, але чужий мотив.

Я на вербах арфи порозвішую,
щоб тобою повнилась імла,
щоб ти в літі стала ще дзвінкішою,
щоб твій голос далеч берегла.

Я твої цеберки сповню помислом:
ще не раз привидиться вночі —
місяць вигинається коромислом
на твоєму білому плечі.

Я колись благав, тепер загадую
повернутися до джерела
у зелених вербах за левадою,
поки літа ще не перейшла.

1979

* *
*

Безсмертник захищає материнку
від павуків, а може, й від недуг.
Колись тут праглось тиші й відпочинку,
а зараз тиша забиває дух.

Коли в захмар'ї вигас авіатор,
не кинули прокляття небесам

безсмертники, що захищали матір.
Було дванадцять, а тепер я сам.

Над білим берегом білів причілок.
Тепер там ще й пропелер забілів.
Приспала навіть коників та бджілок
снотворна тиша виспілих полів.

Тепер я певен: тут засну — прокинусь,
як певен був тоді: засну — згорю.
Дурманні гуки, видмокані кимось,
пробігли дзвонами по чагарю.

Чагар не скриє жодної чаклунки.
Зайшов, оглянув — ні слідів, ні пар.
Я застидався: думав — поцілунки,
аж то бджола висмоктує нектар.

Мій пізноцвіте, часу не задимнюй!
Бджола злетить — і вершник промайне.
В цій далечі, тепер такий інтимній,
хтось невидимий сторожить мене.

Я не хотів хилити з хрустом гілку,
хотів лише погляпути за тин.
Перехрестилась мати на причілку:
з дванадцяти з'явився хоч один.

Тепер коня той вершник не стриожить,
навіки цей пропелер оддзвенів.
Того й мовчить нескошена сіножать.
Сини полеглих, виростіть синів.

1975

ПО ДОРОЗІ
НА АТОМНУ СТАНЦІЮ

Ночую в закутку стодоли,
де кошлить паморозь кулі.
Струснувши кіпоть на гринджоли,
дихнули чадом «Жигулі».

В гринджолах перетрухне сіно:
ще вороному дід мостив.
Чи не за ними так осінньо
жалобить вірш і свій мотив?

Мій син з'яsnів, коли крізь двері
прокрався ворогом зими
промінчик атомної ери —
застиг, як привид, над саньми.

Ти бачила б, як тьму стодоли
він перекраєв пополам
і як, запрігши у гринджоли,
промів дорогу «Жигулям»!

Та ми не їдемо: дорога
ще кидає то сміх, то схлищ.
Згадав я діда й вороного:
вони давно вже довели б.

Чи сніг повис так чорностінно,
чи придорожній згар низин?
Все слабше й слабше пахне сіно.
Все дужче й дужче тхне бензин.

Той промінь-привид не розкріпить
мою зболілу віру в те,
що він бензину сморідь-кіпоть
з усього світу геть змете.

1975

* *
*

Вербовий дух твоєї шкіри
вдихатиму хіба що в снах.
Яке безглуздя: часоміри
зумовили й для нього крах.

Не маючи ні крил, ні весел,
не злинуть верби над обрив.
Ти в НТР вимолоюй пензель,
який би дух той відтворив.

Мій сумнів не сприйми за допит.
Правічний берег ще не згиб,
а прийде море — що затопить?
Загати й хащі — до садиб.

Твоє добро — моя розплата:
первісним духом чистоти
від березня до листопада
не обвіватимешся ти.

Пісок вергають земснаряди.
Міліє затишок садиб.
Не жаль ні хати, ні загати.
Вербовий берег зберегти б...

1976

* *
*

Літак упав між осокою —
пташиний ключ метнувся вбік.
Здрігаюся — не грім опік:

це гул чужого неспокою
в заряди пристрастей притік.

Далеко, ледь помітний зору,
той ключ заплутався в грозу.
Заплутано й шляхи внизу.
Де помацки, де вбрід на гору
збігаю, падаю, повзу.

Десь там оглянувся, постою
на розсіпі нового дня
без вибухів, без вороння,
щасливий тим, що за метою
не йшов ніколи навманя.

Ніколи не вподібню птахам
ключі залізних кораблів.
Космічний вирій — інший спів.
Мій шлях — Земля, і я цим шляхом
і душу, й віри на подвиг вів.

1976

* *
*

Не пущу тебе в ніч. Не пущу тебе в сніг.
Тільки тіні чекають автобуса.
Тіні предків. Ти хочеш поповнити їх?
Автострада не повинь — а втопишся.

Стирив горлицю крук у крутіж кучугур —
ти в кожух нарядила: чи виживе?
Никне ліс. Никне в сум голубине тур-тур.
Аж хрущить ожеледичне кришиво.

Не пуцу тебе в сніг. Не пуцу тебе в ніч.
Подарунків у кошик не тицяю.
Позмикались дроти. Ні свічок. Ні паліч.
Не напишеш до тіней петицію.

Дуже личить голубці твій білий кожух.
З вікон — свист. Натягаємо светрики.
Тіні зверху метнулись: каганчик прищух.
Як ті предки жили без електрики?

Попід вікнами — бачиш? — вовчисько пробіг
в темноті привітати аварію.
Не пуцу тебе в ніч. Не пуцу тебе в сніг.
Не для того чай круто заварюю.

1980

ДОЛОНІ

Поклавши на плечі долоні,
ти серця мого не знетям,
бо розум у їхньому лоні
відбою не дасть почуттям.

Я знаю: долоні не крила,
та з того моменту чомусь,
коли для обіймів розкрила,
гадаю — над світом здіймусь.

Гадаю по вигинах ліній,
аж смішно тобі — ворожбит.
А з вікон обтрушують іней
ритмічні відлуння копит.

На шибці прокльонувся дзьобик
із вихору тіней на тлі.
Я павіть не втямив, як обік
долоні злетіли на стіл.

Із крил обернулися в жорна:
змололи сухар горобцям.
По-літньому пісня мажорна
в шибках обіцяється нам.

1976

СНІГ ЮПІТЕРА

Вдень заліз у колодязь, поглибив колодязь —
втягав за відром відро.
Бачив зорі, між ними висинював лотос,
я збагнув — то відбився Дніпро.
Впала крапля, мабуть, із весла,
чи не ти білим човном пливла?

Світ кохання під сонцем не вміститься,
вимагає нових володінь.
Довго-довго не сходила з Місяця
орбітальної станції тінь.
Що за щастя — і в цій глибині
тінь твоя засвітилась мені.

А вночі так нічого й не сталося.
Тільки падав з Юпітера сніг
та з Чумацького Шляху дві тіні зірвалось:
хтось донизу пройшов, хтось нагору пробіг —
чи на лижах, чи на ковзанах?
Не розгледів: засніжився Шлях.

1977

То ви вже дома — лайнером?
А я все їду — возом.
Виспівую під жайвором,
йдучи край воза босим.

Я ледь минув аварію —
зламав дві шпиді камінь.
А там... А там, за хмарою, —
гарантія від зламаних...

З небесного мережива
я теж добув би дива,
коли б не застережила
мене Земля ревнива.

Я зовсім обезсилую,
втрачаючи підпору,
коли якоюсь хвилею
мене підкине вгору.

То ви вже дома — лайнером?
А я ще їду — возом!
Поспівую під жайвором,
йдучи край воза босим.

1974

В ПАМ'ЯТЬ ПРЕДКА

Далеч обрїю лякливо-дика:
двадцять перший вік ще уві сні.
Звідси в нього кам'яна мотика
позначала напрям борозні.

Не вдивляйся, вже не розокремиш
час і ґрунт, що пращур опосів:
там чи тут з пашницею впереміж
в розсипах ословлював посів?

Проростати б і зерну, і слову!
Будуть ще побоїща й сніги,
доки слово з предкового схову
набере постійної снаги.

Захищатися йому від зайди,
громом вибухатиме воно.
Не калічте слова, не терзайте:
всяке слово сплюскне, що й зерно.

Всі подяки, всі тривоги й болі
в пам'ять предка всіює весна.
Перше слово тішилося в полі.
Мати слова — перша борозна.

1976

БІЛИЙ КІНЬ

Висинаю Богемію —
темний ліс, білий кінь.
Очі повню поемою
весняних молодів.

Бучно будались олені —
лоб у лоб, ріг у ріг.
Їхні ревності зболені
кінь уважно стеріг.

Сум на душу навернеться:
хтось покинув коня...
Як то вершник чи вершниця
десь бреде навмання?

Чи не припутні пікали,
гнані гвалтом сорок?
Розпитатися ніколи:
треба ширити крок.

Поки пімець нестямиться,
власто-ластівко, ти
нам показуєш пряміце * —
врятувати б мости!

Чуєш, бачиш — не втрачено
ні мостів, ні надій:
піч повз тебе на Градчани **
перекинула бій.

Бій, нащадкам засвідчую,
то скипав, то холов,
брама голосом відчаю
Власту кликала в схов.

Щось під муром білілося —
і не цвіт, і не стяг.
Те ім'я зацімілося
на жіночих вустах.

І коли вже відцокала
там остання із куль,
Власта вийшла з-за цоколя:
— Одкуд кунь? Білі кунь!

* Пором.

** Район Праги.

Очі повню поемою
весняних молодінь.
Не покинув Богемію
білий кінь — віщий кінь.

1980

ПІАНО

Нотні лінії — вікна епохи —
імітують озвучену тінь.
Нотні лінії — вічні дороги
в сад нових поколінь.

Криком чайки поторгано клавiш —
б'ється в промені сто калатал.
Віща гамо, я чую — ти славиш
Інтернаціонал.

Чи не сонце зайшло в піаніно?
Засвітився пісепний клейнод.
Як ти, гамо, сквилилась чаїно,
збігла з таїнства нот.

Повернися! Мій вірш оповковий:
буде пісня — пошлюбтєся вдвох.
Не вернулась: пройшов Леонтович
до майбутніх епох.

Б'ється вірш мій у нотах — твій родич.
Віща гамо, шкодую, що ти
цього родича не омелодив.
Вік пам нарізно йти.

1979

Той демон, що застрелив Леонтовича,
з твого прокляття визволення просить.
Не вимагай ні страти, ні видовища
низьких покут: йому і того досить.

Я кинувся крик пострілу заціпити,
а мати — в плач, садовить на коліна:
цією кулею навіки нібито
геть виспівалась наша Україна.

В січневий сніг за Гайсином незаймані
поховано щедрівки та коляди.
Заграй мені про дудочку, заграй мені
про дудочку, приречену гуляти.

Приклич її, шляхетну: спромогалася
перетворити звуки в метеори.
Були апшлагги, кримінальні галаси,
наврочення танталової змори.

На протоптах віків ти вепра з ве프로
ощедрила в святвечір сухарями.
Я ж для свого святвечора вищедрую
мелодію з прохиленої рами.

Не заридаю, так зіллюся тугою,
коли по греблі на вікно ітиму,
ще в піаніссімо вогонь роздмухаю,
щоб мати крила з музики і диму.

Боюся ночі, ніч — моя злочинниця,
чаклункою на крила стане стійма:
фортіссімо спаде, вікно зачиниться,
тоді ніщо мене до зір не здійме.

Там вигорів Ікар. Там ще хтось вигорів
у вихорі кометного сувою.
Я не добудуся надсферних вихорів.
Я навіть мезосфери не освою.

Мені судилось бути зобов'язаним
твоє натхнення транслювати зорям,
щоб тільки над могилою за Гайсином
хоч раз промиготіти метеором.

1980

* *
*

Ми з Тичиною вікна завішуємо
і під рев — бомбування Солом'янки —
в кабінеті справляємо поминки
по вчорашньому вечору з віршами.

За столом не в свічках і не в ладані
мліють гості — красолі та півники:
не збагнули заперхлої міміки.
Слів не буде. Слова запечатані.

Я — на лутці. В поезії — пауза.
Він пручнувся до сонця за милістю,
вже ступив на драбину, щоб вилізти.
Заперечую жестом: сам справлюся.

Шворка тягнеться — повсть оперезую.
В шпарці сонце болить нам, оземненим:
саможертвенно самозатемненням
запечатую всю поезію.

Серцю тенькати — не перетенькати:
що ж я кину дівчатам у пелену —
зменю жартів, далем закушпелену,
чи сяк-так заримовані дзенькоти?

Гноття з клоччям обчикують ножиці.
— Перерізую, чуєте? Злазьте-но.—
Бомба — бах! — І кого там розпластано
в жертву смерті, сліпій переможниці?

Плечі здавлює морок чи реквієм
вікон, віршів, дівочих невинностей.
Вийшли, ткнулись у день димно-глинистий,
ще марудимося, ще покректуєм.

Проведе він мене по Хрещатику.
Буду пам'ять коренити й шпетити:
вбила бомба напугливі шепоти!
Змила ніч поцілункову патоку!

Буде шлях до війни міднолицьої.
Ніч із пам'яті перед солдатами
незакінчений вірш розпинатиме
на колючому дроті позиції:

«Ми з Тичиною вікна завішуємо
і під рев — бомбування Солом'янки —
в кабінеті справляємо поминки
по вчорашньому вечору з віршами».

В дроті болем заскрегають ножиці.
— Перерізую, хлопці, пролазьте-но.—
Вража сила жбурнеться розпластано
в жертву силі моїй, переможниці.

Переріжте оте перерізу ю
небо й поле, багнетами втикане:
з ночі Маршал Поезії викине
красних віршів десантну дивізію.

1980

ТРАКТОРИСТ ІЗ ГУСІВКИ

Двох дітей везе в кабіні
під переклики чайні
тракторист із Гусівки.
Просвітіся їм, історіє:
в цих полях незгаслі зорі є!
Хоч-не-хоч, а їх виорює
тракторист із Гусівки.

Вчора вивернув підкову,
хтозна, може, й Богунову
тракторист із Гусівки.
Звідки знахідка — пояснював:
кута-гнута в Переяславі.
Стукав, хукав та вияснював
тракторист із Гусівки.

Плуг одчепить десь в обіди,
гай над озером об'їде
тракторист із Гусівки.
Між дуплистими рокитами,
навскіс блискавкою збритими,
манку-затірку варитиме
тракторист із Гусівки.

Покладе хлоп'ят по їжі
спати в затінковій ніші
тракторист із Гусівки.
Як зумисне, чайка голосно
окигиче свіжі борозни.
Влучить сум у серце болісно
трактористу з Гусівки.

Ой ти, чаєчко-небого,
застережуєш від кого
тракториста з Гусівки?
Білий світ — людські гармидери,
вечні вдови, діти-митарі.
Ні, твоїх чаят не видере
тракторист із Гусівки.

Сплять хлоп'ята кучеряві.
Йде в уяві по заставі
тракторист із Гусівки.
Глянути б у вічі ворогу!
Траур квітів, тінь без поруху
втаємничує в сон пороху
тракториста з Гусівки.

Горбик свіжий. Дуб старечий.
Ясноти не заперечуй
трактористу з Гусівки.
Як той сон утихомирити?
Жаль, хлоп'ята — наївсироти.
Що спіткалось, має вірити
тракторист із Гусівки.

— Вже своїх би треба мати, —
дорікне під вечір мати
трактористу з Гусівки.
Заклопотаний сусідськими:

посадовить перед мисками
та й попоштує сосисками
тракторист із Гусівки.

Даруватиме підкову
срібно-рідну, Богунову
тракторист із Гусівки.
Буде докір — він мовчатиме.
З ворогами розпроклятими
битися хлоп'ят навчатиме
тракторист із Гусівки.

1980

МРІЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Про що ж ви мені споконвіку сигналите,
шляхетні світи галактичної гілки?
Нам треба планету свою вдосконалити?
Не вагаємося ніскільки.

Є в нашій природі завершення й вивихи,
є трута й нектар, є вельможа й плебей.
Дитинно кохаюся в посвисті вивільги.
Тваринно страхаюся крику людей.

Очима дитинства ще бачу — на Місяці
брат брата на вилах несе по ночах.
Кров бризкає в небо. Завдячую фізиці:
закони тяжіння спростили мій жах.

О небо, тобі ми нічим не завгоримо.
І нам ти ніколи нічим не завгор.
Ти нібито Землю страшиш метеорами.
Хіба ж Хіросіму спалив метеор?

Закони Землі потребують параграфа,
яким би її прикривати від ран.
Багнетами пише його Нікарагуа,
кривавим чорнилом виводить Іран.

Отож ви мені споконвіку й сигналіте,
шляхетні світи галактичної гілки,
що маємо Землю свою вдосконалити,
революціями — і тільки.

1979

ЗІРНИЦЯ

Та зірниця у рожевій трубочці
золотом обсіювала Любарці.
Відблиск розтрусився на покосі,
впав на мене, я поглянув прямо.
Раз поглянув, а в очах і досі
блисне та й стоїть чорнюща пляма.

Наче був осліплений царівною
(навіть із тобою не порівнюю!).
Я зарився глибше в тепле жниво,
так, щоб змили пляму росні трави,
зрозумів людей, які, можливо,
при житті осліпли в сяйві слави.

Думали — вже зроду не відступиться!
А вона, мов кобра, не попутниця,
лускалася, мерхла, відповзала,
доки стала вже й сама сліпою:
дивовижних іскор не кресала,
звилася під їхньою плитою.

Наче вжалений тією коброю,
я прозрів — по вижатому обрію
ти котила сонце чи хлібину.
Погляд мій не рвався, не химерів.
Пляма зникла. Тільки ще з хвилину
я не міг пізнати комбайнерів.

1974

* *
*

Чи не з ветхих законів авести,
мов чадру, ти сплела огорожу,
де вузлами заклякли протести?
Розв'язав би — хворобу стривожу.

Тим вузлам, як болячкам, нестерпні
всякі доторки, всякі обійми.
Ще тоді, ще в гарячому серпні,
ти здригнулась: тут хвиля — не стіймо.

Я не знав, як гординю розкути,
зняти з неї кайдани чи німби.
Біг би й біг би твій шлях у нікуди,
я по ньому пройшов нічийм би.

Нас якась перозгадана сила
відривала одне від одного.
Слава зюйду! Прийшов — заросила
ти крижинною розталлю ноги.

Над бурульками червонолоззя
розметнулась болонья — наопаш.
Я не вірив, а знав, що збулося:
раз прийшла, то гординю потопиш.

Берег репнувся крихко, і хряско
дерся крик безпорадного зюйда:
— Я привів Мельпомену без маски,
обігрійте її, перевзуйте!

На щоках не крижинки, не висип.
Чи не зюйд ластовиння розтикав?
Я навколішки став: заплестися б
тим вузлом у шнурках черевиків!

1977

ПІЖМУРКИ

Не тривожу, не випестую
погамованого зла
на твою сусідку-бестію,
що неславу нам звела.

Розбрелись на поглум істині
поговори між людьми,
як у піжмурки на відстані
досі граємося ми.

Кажуть — я тебе цураюся,
маю серце кам'яне.
Кажуть — як не заховаюся,
ти відшукуєш мене.

Я шукаю. Я розпитую.
Я гадаю паперед,
з ким за бродом під рокитою
пересмичеш ожеред?

І певже на справжні піжмурки
погукалося в броду?
А свіги які — попід руки,
без лопати не пройду.

Не проїхати машиною
там, де ожеред-хором.
Ти приходь за конюшиною,
як тоді, приходь з рядном.

Я тобі на лихо бестії
бродом стежку прогорну.
Знову з хустки білошерстої
вп'юся духом дурману.

Сходить місяць над рокитою.
І мовчать, мовчать скирти.
Жаль — я стежки не прокидую.
Жаль — нема кому прийти.

1977

ТАНЕЦЬ В ОРБІТІ ДЖМЕЛЯ

Вже й ти находився по суші.
Тепер небесами пройти б!
Десь в іншому світі, пастуше,
спіткається твій прототип.

Не вперше в його небосхилі
відлюстрилась наша Земля.
Він бачить — на Ворон-могилі
твій танець в орбіті джмеля.

Джміль збоку, джміль знизу,
джміль зверху.

Один чи цілісінький рій
скрутився вервечкою в чергу?
Зажалить — позбавишся мрій.

Та й другий момент не прогав ти —
є місто за синню куги.
Там черга й твоя: в астронавти
записуються пастухи.

1977

* *
*

Як ти з пристрасті промінь зростила?
Через роки — те саме вікно.
Визнаю — без такого світила
я з життя зісковзнувсь б давно.

Сніг чи темрява — шляху не зганю:
рано-пізно проясниться тло.
Чи не сонце твоєму кохання
в час народження промінь дало?

Я твій світ — зоресвіт-планетарій —
мушу виміняти за пісні:
променися — бажання вистарюй,
не злякаюся: є запасні.

Жоден компас і жоден транзистор
шлях крізь темряву так не протне.
Променися, та серця не вистар:
запасного не маю — одне.

1977

* *
*

Ще сню, ще крадуся, ще переслідую:
спіткати б десь без подруги — саму!
Не знав, що скоро стану вам сусідою —
перекочую з осені в зиму.

Вікно заставлю очеретним очертом,
щоб не забридлось вашому вікну.
Ні друзям, ані святам, ані почестям
до провесни дверей не відімкну.

Вмиратимуть листи, що вам писатиму.
Вогонь відповідатиме за всіх.
Я мав би жаль, коли б такому задуму
хоч непароком співчутнув Сізіф.

1977

ЛІРА

Бачу лірника в полиску призьби,
чую матір — прохає пограти.
Бозна-ким я стаю: перегриз би
в Цареградї ясирницькі грати.

Призьба в гору пливе, стріха сіра
розп'ялась на вікні сиротою:
безліч крил розпросторює ліра.
Світ — у крилах. То як же я встою.

З часом граюся навперегінок:
запорожців опівніч розбуркав,

за наругу з дівчат-українок
в Сиваші перетоплюю турків.

Обіцяли дівчата при морі
ніч у ніч присинатися двічі.
Полетіли дівчата на зорі.
Запорожці вернулись до Січі.

Я вдивляюся в ілюмінатор:
ніч, і в погляд мій Ту-104
вдруге внизує лірника й матір
біля призьби в сузір'ї Ліри.

Не сягнути ніякій ракеті
призьби нашої в тих зоресхилах.
Я ж із нею спіткаюся втретє —
примандрую на власних крилах.

* *
*

Полискують золотом вінця.
Невже б так світились одвійки?
Хтось кинув у кошіль червінця!
Нагнувся, а там — дві копійки.

В наш вік хаотичного вірша
з колючим його мовоблуддям
поезія — вража банкірша —
підкинула дріб'язку людям.

1981

МІЙ ТРИГЛАВ

Призбу непам'яттю вкрив чорнозем.
Пам'ять у бусла: ще згукує Гусівку
в поле моїх недоспілих поем,
де між горбами вікно з каганцем
скаче, подібно блакитному трусику.

Наше вікно — сльози сонця на склі.
Тими сльозами свій погляд унизую.
Збіглись горби в сиву казку землі:
терем дитинства напнули шпилі —
Ворон-могила з могилою Сизою.

Знайде мій брат сонцелезу траву:
буде всі виразки взимку загоєно,
з Ворон-могили служне тетерву,
зійде на Сизу — побачить Москву:
край Мавзолею стоятимуть воїни.

Казка чи правда? Від кого ж листи
бусел у терем носитиме з ірію?
Там усвідомлю — досяг висоти,
з неї наблизяться інші світи,
нею Триглав у Словенії зміряю.

Бусел погодиться пасти гусей,
доки з бриніння трави сонцелезої
жайвір не вип'є дитинству музей.
Гусівка, гуси, вікно, Мавзолей —
все дороге, все потрібне поезії.

1974

Рідний простір пропах материнкою —
розцвілася, де мати похована.
Я зірвав пиріїну та й бринькаю.
Тут зіграти б сонату Бетховена!

Всі городи цвітуть бараболею.
Наш колишній город збито сушею.
Половіє пирій — не прополюю.
Черешіють грудки — не розпушую.

Роки пам'яті — як не лічи-таки,
буде відстанню щось переплутано.
Десь я тут відривався від читанки
та й летів з ятерями в Долудини.

Мріють вежі блакитної пасіки.
Там Долудини — золото в ятері.
— Ти, Василечку, знов по карасики? —
Ласка й докір у голосі матері.

Як я золото часу розтринькую!
Проклинаю своє неприкаяще.
Мати стала давно материнкою.
Боже мій, вічний докір... Блукає ще.

1980

РАЙСЬКІ ПТАХИ ВІТРЯКА

Не замаять — одсвітили
райські птахи вітряка.
Там дарованої сили
набула моя рука.

Білопуху рукавицю
ти на неї натягла:
сподівалася — жар-птицю
досягну тобі з крила.

Те крило — живе сузір'я,
тільки б низу добрело,
я торкнувся дару пір'я.
Пригальмується крило.

Грюк! — і вирве рукавиця
подаровану снагу.
Рукавиця чи жар-птиця
прострибає по снігу.

Буде крик, тебе навколіш
тричі кидатиме тьма.
Ожеледдям пальці сколеш,
аж розплачешся: нема.

Так ми згубимо жар-птицю,
нас розлучить поговорі:
білопуху рукавицю
хтось тобі підкине в двір.

1979

Образ до ночі замулиться хвилиєю.
Визволю спогадом — сам себе вилаю.

Спогад відмовиться: пошуки згубні.
З кимось купалась, полишила ступні.

Ступні наповнено
пухом верби.
Начеб намовлено:
любиш — терпи.

Вітер — у вікна, тож матиму сон.
Матиму сон озеленених зон.

Матиму мальву, мигдаль, матіолу.
Глянув — аж ступні кружляють круг столу.

Душать сіножаті
млостью вербовою.
Стогін у зошиті:
ступні вкарбовую.

1982

САГА СІЧНЕВОЇ НОЧІ

Сьогодні 17-те: я — іменинник.
Ні квітки, ні чарки. Дим прикрості вичадів:
чийсь біль роздробився об опір сніжинок,
підвіконню дзенькіт філіппок та вичитів.

Наслання чи благовіст? Голосе, чий ти?
Присипане часом до серця наближене:

якщо ти з-під років наважився вийти,
ніщо з цього вірша тебе вже не вижене.

Під віями — щем, як від хлору цибулі,
а в серці теплить святобливість ілюзію:
Так дзенькати б тостам! Так дзенькали кулі.
Я з пам'яті літ зерна втрати вилузую.

З печери сапери в кошлатих бушлатах
над мінами стежку проводили провесні,
12 — сімейних, а 5 — нежонатих.
Жахаюся чисел: занадто вже совісні.

В обірваний саван блокнотних обгорток
поховано числа під струси Китай-гори.
Коли санітарка задернула горбик,
з жертовної стежки вже живкали жайвори.

До ночі молилися жайвори дотам.
Я в іншу молитвеність погляд ушпинюю:
покрівля лущитья, порипує, хто там
вичовгує шифер коліньми чи слиною?

Я начебто з гуркоту каменоломень
пручнувся до шибки парозхрист — подихати.
Це — ворон. Усівся на вигрітій комин,
шах-шах — та й закряче до мене вряди-годи.

Ми давні знайомі: б'ють іскри буржуйок,
всю ніч в димовому теплі над окопами
вичікує ворон, з ним грак або шуляк —
чи скоро «ура» на багнети підхопимо.

О голосе, чий ти? Твій крик нарочитий
спіралями Бруно зостався приоранім.

Зійшов кровоцвітом. Картай і вичитуй:
мій голос живе, ти ж був скльований вороном.

Він вийшов тоді рудоперим з калюжі.
Я вийду з ілюзії: краще пропасниця.
Невже в цьому голосі — випиті душі?
Невже їхній вік війновістом привласниться?

Чи кожен провину свою перехворів?
Хтось горбик обравив травою барвистою,
а з ним і сумління від шторму докорів.
Стою серед штормів. І хтозна, чи вистою.

Світанок од вірша полишив уламки.
Ще звечора рвалась гармонія строфіки.
Ах, ворон — попутник солдатської лямки, —
зметнувши сніги, полетів на субтропіки.

1982

Світ-зоря — там півень кукурікав.
Хтось горів там. Смерклося, коли
ми пішли за ліками і ліків
по сьогодні ще не принесли.

Зрадив ліс. Не повертаймо болю:
шал живих прощають неживі.
Трое слів твоїх змінили долю —
долю трьох: — Посидьмо на траві.

Місяць тужився: мигне — погасне,
аж мурмосилось небесне тло.

Ліс шелеснув. Ліс умовк. Та, власне,
лісу й місяця вже не було.

Світ летів не по своїй орбіті,
зорям переплутував шляхи,
паділивши двоє нас у світі
шалом вулканічної жаги.

Знати вікнам і нічним безодням —
саме там, звичайно, саме там
двоє збагатились одне одним,
третє обжалилося життям.

Світ-зоря — там півню не співати:
здичавівши, в глушину заліз.
Все б нічого, щоб не вікна хати:
ще з докором дивляться на ліс.

1980

ГРАВІТАЦІЯ

Та перша поема поем:
у ніч копотіти конем.
А там, за горбами покатими,
промови з пташиних трибун:
бугай деркача розпикатиме,
сполохає кінський табул.

Узори гримучих копит
озорять сліпий краєвид.
В киреї на Місяць чи безвісти
летітиме дядько Тиміш.
Вожак зноровить під овес вести.
— По храпу, триклятого, вріж!

Не вріжу: нагайка важка
закохана в шал вожака.
Я кину вперед на позицію
благання: — Кось-кось, Копотун! —
Окрайцем у ніздрі потицяю,
не тицьнеться в вівса табун.

Вгамує деркач бугая.
Сплохішає кіпська сім'я.
Розпалиться вже біля вогнища
зітхаша та зло павзаєм:
— Я думав — ти гетьман, аж — бозна-що:
взяв хлібом, а не пагаєм.

Насмішка чи правда? Нехай!
Нас лучить не тільки нагай.
На хлібі замішані — липнемо:
прапращури склеїли нас,
двоногих, з чотирькопитними.
А завтра тут гахне фугас.

Урозтіч — у світ первоти!
А де він? І як утекти?
Уламки юнацтва посклеюю
та й прорепетирую вірш.
І хтозна, чого під киреєю
заб'ється в риданні Тиміш.

Коли ж осідлас війна
і нашого Копотуна,
щось дуже потрібне розтратиться.
Чи вишукає слідопит,
чия заламалася ратиця
і чий розколовся копит?

За ким так протужить овес,
що димом спливе до небес?

Облишимо пошуки й досліди.
Нам душі той дим пропече.
Я встигну під ним подоросліти,
підставивши часу плече.

Вподібнепо Копотуну,
десь теж у війні потону.
Хіба так безслідно й потонемо?
Він зрине, він бігтиме в тил.
Я крикну, я зникну між дзвонами
стремен та порватих вудил.

Це він по чужому шосе
криваве сідло понесе.
Це там, за горбами покати,
приручена кінська душа
у травах довіку шукатиме
свого Тимоша.

1982

СКАРГА НА ТЕЛЕГРАФ

Не вийдеш, раз не вийшла:
дарма небесний Віз
не відвертав би дишла
від мене геть — навкіс.

Не змочував би віжки,
із місяця ріка:
без тебе йтиму пішки
на вікна Хмільника.

Гадав — крізь радіанти
цей Віз нестиме двох!
Невже ж до пекла Данте
заніс мене сам бог?

Горять бруньки вербові,
горить десь і воно,
вікно мети й любові.
То де ж твоє вікно?

Спізнилась телеграма?
Безлюдніє вокзал...
Як вийти — вбік чи прямо —
під радіант кресал?

В любов ітиму, себто
в осяяння химер.
Давно забуті шепти
оплачуються тепер.

1982

ПРИЙДЕТЕ — ЖИВІТЬ!

Сліпій душі зібратися б на пагор,
А там прозріє — там і гук, і запах:
там — підмурівки давньої фортеці.
О щастя, не тікаймо з долину,
наблизь очам

погаслу долину!

В цій гіркоті живої насолоди
все явне й зрима: сонце, вікна фабрик,
за мостом білий шлях — на Качанівку,

де здивився під Кривоносом кінь,
щоб устрибнути
в пам'ять поколінь.

А там — хіба не шабля Наливайка
погнула пруг чужого небосхилу,
де б я з дівчатами в «квача» погрався?
На краплі крові зіп'ялась повіть,
а нам гукнулось:
прийдете — живіть!

Моя душа поникла над словами,
над полином, над кров'ю першокраплі,
над моховим камінням: прагне пісні,
та слова не спіймає: слово — птах:
розпурхалось,
щебече на вустах.

Тут воїни-шабельники вкривались
твоїм святим іменням, Україно.
Я в них його навчався класти поруч,
як шаблю, підіймав, як смолоскип.
До них, о щастя,
привести не схиб.

Огляньмо шлях — від шаблі до урану.
Стріпнімося у сонячному світлі
над голосом, що спить на підмурівку,
та й гукнемо вповодж нових століть
земним істотам:
прийдете — живіть!

1982

КОЗАК І ВОВК

Сірі коні,
сірий дим,
крик погоні.
А за ким?

— Ой царице
розпроклята,
чи не ти це
вбила брата?

Переліг
од жаху жовк,
де пробіг
козак і вовк.

— Друже, вовче
степовий,
я помовчу,
ти повий!

Знай, царице
розпроклята,
відомститься
брат за брата.

Переліг
од жаху жовк,
де пробіг
козак і вовк.

1979

ЯВІР ЯНКИ КУПАЛИ

Тільки сонце розбризкало тучі,
тільки постріли перепалали,
як покликав мене в Беларучі
явір Янки Купали.

Тиша — в кроні сьйнисто-зеленій
Біля прикорня — блиски навскісні.
Я подумав — це тут виспів геній
білоруської пісні.

Я подумав — сам нею подишу.
Аж явилось двоє солдатів.
Кожен слухав і пісню, і тишу,
знав — навіки не втратив.

Не було в нас жалійки-сопілки.
Не було в нас і віршів Купали.
Та було в нас чотири гвинтівки,
з них ми й салютували.

І відтоді так певно, так стійко
по відлунню салютного грому
золота білоруська жалійка
грає в мені самому:

— Ад узгорку да узгорку —
Ці там сонейка, ці вейка,
Ці то соладка, ці горка —
Помніць явара жалейка.

1982

БРАТКИ

Попросився до паперу
погляд синьоцвіту з край городу,
з-під алеї, де блищать сліди розмоклі.
Після ремства на погоду
пригадалось — маю два біноклі.

Вперше дякую складувам:
скло явило зрошену пелюстку.
Братки, братки!
Сон — литво парчевих ниток,
вінчики п'яного згустку —
пахне потом ворсний оксамитик.

Зворушило — відкотилось.
До паперу не добрались братки.
Тільки-но біноклі заховав обидва,
проспівався контур складки
з викроєм на грудях — пружні литва.

Чи не ти в мені співаєш?
Давні вимиті сліди з алеї
без біноклів показали вроду —
погляд юності твоєї
сходить синьоцвітом край городу.

1980

* *
*

Зустріч ночі втратами позначена:
висьохкався рано соловей.
Папороть на камені побачення
притулила ніч нам до грудей.

Мрією оп'янені алхіміки,
ми відкрили золотий вогонь:
камінь тлів од шепотання й міміки.
Серце, не спалися — прохолонь!

Ніч-ворожку можна б отверезити,
можна б викрасти вогонь, аби
не спливли до каменя пересуди:
розлементувалися баби.

Химородне щось у світі коїться.
Розділила світ — веселий, наш —
в білій хаті голуба віконниця.
Відчини — пересуди зневаж.

Я вже не свічуся, не витьохкую,
спонуканий сповіддю води.
Жалко серця: папороттю вогкою
не прохолодилось назавжди.

1980

СВЯТІ ЗІРКИ

Ще крок — у біль, крок в істину. Ще крок...
Десь тут чи там? Ще крок! Трава, трава.
Пілотки перетліли: п'ять зірок.
Не їх шукали: нам знайти б слова.

В твоїх долонях — континенти: п'ять,
за те, що цілі, вдячні хлопцям тим.
На континентах люди мирно сплять.
Чи скрізь? Не скрізь: у Сальвадорі — дим.

Арабки в небо зиркають частіш.
Чому тобі не слати б їм листи?
Не матерів, так хоч дівчат утіш:
адже ж під обстрілом кохала ти.

Тепер ми вдвох. Тепер святі зірки
очистимо від патини й іржі.
Очистити б від зла материки!
Страшать мене ракетні віражі.

Ще крок — у біль: кривавиться трава.
Крок — в істину: так ось той куц трави!
Схилімося: не витіли слова:
«А ти й за мене поживи».

1982

І З Н О В У — Л А Т В І Я

СПОКУСА ПОКУТИ

Руки — в минуцину,
стукаю, шкрябаю,
мить розчиняє вікно:
чорна рілля
та за білою шкапою
плуг і Деметра: но-но!

Зоре-богине,
зійди, не цураймося,
давні гріхи відпусти:
совістять серце
під поглядом Райніса
знищені аванпости.

З безвісти весен
забутися боязко,
як на поталу вогню
сквітли десантники,
думалось — проліски.
Тільки свій острах виню.

Море від суші
вони відокремили,
камінь горів у порту,
геть сколінковано
пляжні переміли.
Змуленим слідом бреду.

Латвіє, здрастуй!
Покут не розвіюю:
в зустрічі — місто нове.
Те, що в походах
осилював мрією,
зараз віч-на-віч пливе.

1982

ОЗЕРО СВЕНТА

Ніч кигикне — поникне.
А в озері Свента
очі вічності — хияко-червоні.
Чую вперше, як плаче легенда:
потонули в електриці коні.

Вийшов з острова князь.
Поміж покруччю-в'яззю
трав, дротів та пожовклих історій
арматуру посінав. Ти, князю,
теж назгасно цікавістю хворий.

Це хвороба віків:
на моїй Україні
зацікавлені скіфські могили
випромінюють очі та тіні
в суть запитання: що ми зробили?

Предки-пращури —
місячні тіні з очима —
заглядають у нашу епоху,
неписьменні, та явне і зрима
все ще їй досі приписують богу.

Натиск росту життя,
предків не переконуй
і поганської віри не змінюй
в поле рідне та дике без коней.
Поле з фермами електроліній.

1982

* *
*

Вже переспіли строки виплату
за бульбу, за тютюн.
Я розплачуся: кошик виплету
з червонолоззя дюн.

Велінням істини запізнюю
ословлену сльозу:
покропить кошик — стане піснею,
до Марі понесу.

Спонтанно голос переструнюю:
хміль хмелем, як не свій,

сполонює димар за дюною,
Димар! Чи той? Постій!

Не той димар, не та віконниця.
Звис голос на лозі,
не полонить і не полониться
іржавим жалюзі.

Та крокви ж! Крокви — роги оленя:
знедолив їх ще фронт.
Чи не співатиме й знедолення,
коли почну ремонт?

Війною совість не скалічена,
цвіте з того числа,
коли мені під крокви дівчина
вечерю принесла.

О крокви, крокви, смерть охижену
хто міг спинити ще б!
Я тут посивію, а вижену
для вас новий оцеп.

Війновідводами пружистими
зіпнуться жалюзі.
Придався кошик: бульбу чистимо,
а пісня — ще в сльозі.

1982

* *
*

Я — зернятко з вікосховища,
з доантичності, й невинне ще,
боєм кицуте в жоржинище
під румовища.
Знав: не страчуся в чаду —
над жоржиною зійду.

Начадили — почадилися
на румовищах напасники.
Як упав останній навзнаки,
ми вщадилися;
де зійшло твоє ім'я,
заплодилась тінь моя.

Провістила ніч-безсоннича:
не мені стаєш дружиною.
Літо в літо над жоржиною
хилить соняха.
Як не хилить, як не гне,
сонях квітки не сягне.

1982

ПРОЩАЛЬНИЙ ПОРТРЕТ

Лоскотнула — вжалила
шептанням травин гостроперих;
навіть не обійняв: попливу ж у війну.
Ось тоді й понаврочував берег:
скоро в Латвію не примайну.

Споловіють жита
ще в невиспійній нашій любові,
на весіллі жаги море вкраде берет,
в косах вив'ють вітри полинові
образ долі — прощальний портрет.

Дюна втисне портрет
в раму пам'яті — в плетиво трапа.
Дюну зрадить безпутний туман: утече,
щоб для бомби прожекторна лапа
з ночі вирвала голе плече.

Там розмичуться коси —
то буде прощання з війною.
Тут побачу — ворожий прожектор згорів.
Хто б сказав, що кончина двобою
позриває любов з якорів?

Розсторонені геть,
вже не зближаться два силуети.
Озирнуся на Захід: ще невідь, що там,
за літами, по той бік планети,
хтось війну споряджатиме нам.

Аж тепер ви, тумани,
безпутні, але не безглузді,
підняли з моря долю — прощальний портрет,
снуєте в зеленючій капусті
блудний шлях — чи назад, чи вперед?

Повертаюся втретє.
Хилюся над ямкою втретє:
обірвався мій шлях — ні назад, ні вперед.
Під ногами — зелені берети.
А над морем — рожевий берет.

Пломеній, колишися
живим смолоскипом для юних!
Я вже був тут щасливим: з піщинок і трав
у розбомблених косах — у дюнах
те шептання по краплі зібрав.

1982

АЛГОРИТМ

Піду в суцвіття — в картопляне поле.
Рожево-біла тиша там така,
що сам стаєш незримим, невагомим
у виспіві самотньої сапи.

Та я стою в дворі над алгоритмом:
до ганочка прихилено сапу,
до баняків схилилися латишки,
перуть мою білизну, вдвох перуть.

Я знаю — вже не розв'яжу задачі:
піти в суцвіття, чи вдихати млість
жалкої пари зматернілих плотей,
чи натягати повен жбан води?

Це все так легко й просто: маю силу,
а слів не маю — щойно розгубив,
тому так важко й складно запитати:
в чийх руках співатиме сапа?

1982

ЖАН ГРІВА

Попелом, цеглою, каліччю брухту
в очі посипалось місто без вулиць.
Сполохи, спалахи сиплються в бухту.
Чоботи зсохлися, ледве назулись.

Криво ступаю: то справа, то зліва
дим наче путо: вистрибує чи повзай.
Хто це там вибіг? Йй-богу, Жан Грива!
Дивний матрос: у бушлаті, а босий.

Ніч прогасали з вогнем людолови,
кинули попіл приморському літу.
Звуглене слово латиської мови
Жан відпечатав із їхнього сліду.

Буде судити воно людолова.
Зважмо: нікому в заміну чи в найми
слова свого — материнського слова —
не віддаваймо, не віддаваймо!

Слово тріпоче — зотліти не хоче.
Феніксе, що той вогонь проти тебе?
Муляють чоботи, муляться очі:
десь тут мій друг загубився, ну де-бо?

Як не шпигають колючки запитань,
чоботи скинувши й очі протерши,
бачу — те слово шепнулось: добридень.
Чую — зітхнулося Латвії легше.

1982

ЛЮСТРО ЧАСУ

Той острівець-кристалик
з очей не змайорів:
там персами русалок
блищить янтар морів.

Коли тебе на шхуні
пригнали вітерці,
стояло дві красуні
на тому острівці.

Спокус не перевершуй!
Адже ж до нього втік
не тільки сорок перший,
а й сорок п'ятий рік.

Салютом Перемоги
позначено той час.
Він з янтаря отого
спроміниться не раз.

Тож не питайся броду,
пливи, пливи, пливи
по віщу нагороду
від Латвії й Литви.

Довірйся красуням ---
десь надвечір зоря
тебе покаже юним
у люстрі янтаря.

1982

ПІРС ІНАРИ

Сумління катує, бабусенько Мірдзо,
відбою не буде: прорвало межу.
Якщо ми потрапили в свідчення пірса,
я вирок таємностям оголошу.

Накину чи скину тягар вашій зморі,
свій траурний сумнів у море стурну.
Тож ваша дочка й досі плаває в морі.
Ось тут ми робили їй з цинку труну.

Есмінець кренився, розпінені труби
життя відревли голосами стома.
Криваво покрапана крицею Крупа,
Інара на катер зійшла не сама.

Під реквієм чайок дванадцять матросів
очима та зойком торкнулися нош.
А їй перед очі з'явився філософ,
був голос: — Офір континенту не мнуж!

У штилі, коли корабель обезлюднів,
благалось притулку в стихій та століть:
не треба могили, не треба салютів,
у морі, як Енгельса, похороніть.

В солоній воді цинк — не айсберг — не тале,
солоня вода не розмиє легенд —
есмінець прикликав свого капітана,
сигналом чекання мигтить континент.

1982

КУРЗЕМЕ — КОЛОРАДО

Дорого, похваляю твою заслугу:
ліворуч — льон, праворуч — картоплі,
а тут вистава Курземського лугу —
танцюють птахи в ранньому теплі.

А ще тут жінка, сонячно, волого,
і над крильми — наш український глек,
як світиться, годує жінка з нього
жуками колорадськими лелек.

Дивуюся — не сумно і не радо:
жуки, жуки — заокеанська слизь.
Тут Курземе, а де ж те Колорадо?..
На цілий день думки переплелись.

1982

ОБІД КОЛО СПІЛОГО ЖИТА

Шановний супутник мозолі —
наш хліб не розчужено межами.
Обоє за дрібками солі,
за краплями соняха стежимо.

Наш хліб — це початок орбіти
ясного вселюдського настрою.
Були й планетарні обіди —
за Бірмою згадано Австрію.

Не чудо — столи тортопашні.
Ось чудо — цілушку заламимо,
в ній дух матіоли, дух вишні:
насячено землю бальзамами.

Обід коло спілого жита:
намажемо скибку та й солимо.

На Марі сорочка розшита,
низ — вишнями, верх — матіолами.

1982

З БЕРЕГА ВЕНТИ

Троянди для Марі —
три вінчики-волосожари.
Я думав — не викаже Захід
пташиного переполоху,
бо мати з рукавчиком ягід
взяла й запальничку в дорогу.

Шукаймо дороги,
де першим вогнем перемоги
до строку сини-Прометеї
з історією поділились,
ще й з рідною матір'ю: в неї
свята запальничка лишилась.

Дорогу прикрило
на обрії моря вітрило.
Під мостом клопочеться Вента:
оздоблює присмерком лози.
Ми входимо в сон монумента.
— Матроси. Тут, синку, матроси.

Щось думку черкнуло:
десь гримнуло, тут спалахнуло
розсипчасте полум'я свічки
в граніті з могилками ягід:

малини, черешні, порічки.
Грімотно дратується Захід.

Там — гамір ватаги.
Тут, в захисту полум'я, птахи
виплакують вовчі погрози,
клюють літодар з п'єдесталу.
Я Марі сказав, що матроси
для матері птахами стали.

Від цього не легше
в дорогах старій Прометейші —
напружений озирк і визирк,
живе, як між колами Данте.
А Мара зраділа, що присмерк
я з Венти привів без троянди.

1982

ПІСНІ

ТИ НЕ ЗАДИВЛЯЙСЯ

Ти не задивляйся
на моє намисто.
Ти до кого стежку
топчеш, трактористе?

Я тебе з другою
вчора зустрічала.
Дарував їй серце,
а вона мовчала.

А сьогодні серце
ти мені вручаєш.
Є воно у тебе?
Сам того не знаєш.

Будеш двох любити —
ні одній не вгодиш.
Ти уже і зараз
безсердечним ходиш.

1948

ПІСНЯ НЕЖОНАТОГО

Що ж це робити, що ж це робити?
Прсять відразу на вісім весіль.
В кожного їсти, в кожного пити.
Кожний скликає музик звідусіль.

Кожний знайомий, кожний добряга.
Кожний образиться, лиш не піди.
Де ж та розсудливість, де ж та відвага?
Ну, виручайте сьогодні з біди.

Той комбайнер: з ним косили пшеницю.
Той тракторист: з ним орали на зяб.
З тим на узліссі підстрелив куницю.
З тим родичався через прабаб.

Той говорун — неабияка якість.
З тим на кордоні у війську зійшлись.
З тим за дівчат посварилися якомсь.
З тим випивали по чарці колись.

Як же відмовити в хлібі та солі?
Як же у вічі дивитись комусь?
Щастя — не щастя, вагатись доволі:
сам я сьогодні візьму й оженюсь.

1950

ЯК ВИВЕЛА ЛАНКУ

Як вивела ланку
я раннього ранку
на широку ниву —
на свою ділянку.

На широкій ниві —
два голуби сиві.
Голуби воркують,
голуби щасливі.

Я думку гадаю,
голубів питаю,
чи не мій коханий
косить біля гаю?

Ви під гай злітайте,
просьбу передайте.
Хай до мосту вийде,
коли сонце заїде.

І голуби в парі
піднялись до хмари,
як дівочі мрії,
як надії-чари.

1948

ВИШИВАЮ МИЛОГО ПОРТРЕТ

Вишиваю милого портрет.
Не порвися, нитко!
Сіло сонце за гірський хребет,
милий прийде швидко.

Над горою в'ється орленя,
сонце проводжає.
За горою милий мій щодня
нафту добуває.

За Карпати у широкий світ
йде про нього слава.
І його шанує весь мій рід,
вся моя держава.

Я у серці радощі таю:
нитка не порветься.
Він побачить вишивку мою,
щиро посміхнеться.

Візьме в руки полотно ляне,
полотно узорне.
Хай не хвалить за портрет мене,
хай лише пригорне.

1952

ЩО Ж ТИ ХОДИШ В НЕПОКОЇ?

Поміж полем, поміж лугом
стелеться межа.
Там з моїм гуляє другом
дівчина-душа.

Квітку дівчина зірвала,
квітку білу, наче сніг,
і йому подарувала
чи на згадку, чи на сміх.

Сам не знаю, чи радіти,
чи тужити знов.
Хай дарує хлопцям квіти,
а мені — любов.

Добрим хлопцям-трактористам,
добрим хлопцям-орачам
я віддам луги барвисті,
а любові не віддам.

Ой піду я полем, лугом
та на ту межу,
як зійдуся з вірним другом,
так йому скажу:

— Що ж ти ходиш в непокої?
Що ж ти завдаєш тривоги?
Серце дівчини такої
не дарується на двох.

1955

ДАЛЕКА ЗОРЕ...

Далека зоре, вечірня зоре,
моє ти щастя, моє ти горе.

Ти світиш ясно, ти світиш всюди,
тебе шукають ночами люди.

Тебе шукає і мій коханий.
Гори ясніше, його приманюй.

Нехай дістане тебе, яскрава,
його ти слава, моя ти слава.

Виходь щоночі посеред неба,
очей не буду зводити з тебе.

Мене із милим не розпаровуй,
щоб він вернувся живий-здоровий.

Якщо полине та й не прилине —
мене і землю навек покине,

тоді зарання, зіронько ясна,
впади на землю, впади і згасни.

Далеко зоре, вечірня зоре,
моє ти щастя, моє ти горе.

1960

ДАРУЙ НА ПРОЩАННЯ

Ніяке прохання
не верне кохання!
Воно за весною
сплигло в далечінь.
Даруй на прощання
нове хвилювання:
у полі зі мною
світанок зустрінь.

Дорога снується,
і стежечка в'ється.
Дорога — в роздоли,
а стежечка — в гай.
Одне попрохаю:
в роздоли й до гаю
ніколи-ніколи
не клич, не гукай.

Ніяке прохання
не верне кохання!
Забудеться слово
веселе й сумне.

Даруй на прощання
хвилину зітхання,
якщо випадково
зустріла мене.

1962

ТРОЯНДА

Ой ти вітре, ти мій квітолюбє,
не зламай ні берізки, ні дуба.
Зеленіє нехай
наше місто, як гай.
Гай-гай.

І троянди не треба ламати,
бо затужить природа, як мати.
Я троянду поллю,
як дитину присплю.
Лю-лю.

Соловейко сюди прилітає,
до троянди всю ніч припадає.
Вищебечує вдвох
з нею пісню тривоги.
Тьох-тьох.

Ні, троянди не треба ламати,
бо затужить природа, як мати.
Зеленіє нехай
наше місто, як гай.
Гай-гай.

1963

ТОПОЛІ МОЇ...

Прощайте, тополі,
в широкому полі,
де мати востаннє
мене провела,
мене провела.

На вашому листі
краплини сріблисті —
це матері сльози
дрижать, як роса,
дрижать, як роса.

За роки розлуки
і сльози, і руки,
і вас не забуду,
тополі мої,
тополі мої.

Ночами з туману
я кликав кохану.
Під вами, тополі,
її пригортав,
її пригортав.

На ваших вершинах
у співах пташиних
зозулею тужить
кохана моя,
кохана моя.

За роки походу
коханої вроду
і вас не забуду,
тополі мої,
тополі мої.

1963

ДАЛЕКО ТИ, ДАЛЕКО ТИ...

Місток, мов шия лебедя,
біліє через річеньку.
Ітиму не до тебе я
по ньому в темну ніченьку.

Мені вже переказано,
що ти з другим заручена.
Виходила до ясена
то рада, то засмучена.

І я порою пізньою
прийшов сюди постояти,
тебе своєю піснею
востаннє непокоїти.

І щось мені все чується,
і щось мені ввижається —
чи голос твій хвилюється,
чи поїзд наближається.

І посвисти, і клекоти
важкі, як муки совісті.
Далеко ти, далеко ти
поїдеш в цьому поїзді.

Вогні, з вагона кинуті,
розбіглися по-заячи,
де ти ходила іноді,
розмай-траву шукаючи.

Чого ж листочки ясена
шепочуться, мов сироти?
Чи в те, що переказано,
не хочеться їм вірити?

Місток, мов шия лебедя,
біліє через річеньку.
Ходив колись до тебе я
по ньому в темну ніченьку.

1954

БАЛАДИ

КОЗАЦЬКА БАЛАДА

П. Тичині

Що це по Дону за гук?
Чи не козак Таманчук,
чи не козак Таманчук
випустив шаблю із рук?

Кінь не добіг до води:
плутаються поводи.
Плутаються поводи:
сам козака веди.

Смерть розлучатиме їх.
Кінь до води не добіг.
Кінь до води не добіг.
Вершник упав біля ніг.

Тисне гранату в руці,
сонце горить на лиці.
Сонце горить на лиці —
тіло козаче в кільці.

Скаче чужий ескадрон
зграєю чорних ворон,
зграєю чорних ворон
візьме без крові Дон.

Тільки ворожих вояк
раптом струснув переляк.
Раптом струснув переляк:
он біля Дону — козак!

Що він — заснув чи помер?
Тут підійшов офіцер.
Тут підійшов офіцер,
скельця спітнілі протер.

— Ось які ви, козаки! —
Вибив гранату з руки.
Вибив гранату з руки —
вибух, і сам — на шматки...

Кінь же пустився навскік,
Таманчука поволік,
Таманчука поволік
Доном на правий бік.

Постріл на березі ліг,
Смерть не розлучить їх.
Смерть не розлучить їх
навіть в лабетах своїх.

Ні козака, ні коня.
Що їм оця метушня?
Що їм оця метушня
ворога й вороння?

Буде і спокій, і сон.
Взяв їх в обійми Дон.
Взяв їх в обійми Дон,
а не чужий полон.

1942

НАЙКОРОТША БАЛАДА

Серед яру вкачана трава,
може, й досі береже слова:
— Як потрапиш, милий, у біду,
погукай — світ за очі піду!

І біда спіткнулася мені
в далечі від тебе — на війні.
Я упав на схилі висоти,
погукав, але мовчала ти.

Я гукав і радив з далини
берегтися, дівчино, війни.
Я від поту власного промок.
Недалеко ж воркотав струмок.

Місяць був зі мною сам на сам,
тільки не світив людським очам,
щоб ніхто не знав, чия рука
повернула течію струмка.

Та рука зволожила мій чуб
і, здається, доторкнулась губ.
Я прочнувся біля висоти,
і лежала поруч мертва ти.

1967

МАТИ

Ніч мене зустріла в горах
гуркотанням невідомим.
На пісок, сухий, мов порох,
буйний дощ полився громом.

Дощ і стогін вітровію.
Де б я міг заночувати?
Зігрівав мою надію
вогник станції чи хати.

Він то блимав крізь тумани,
то зникав переді мною.
Я негадано-неждано
опинився над водою.

Блискавки, подібні рибі,
грали, гаснули в озерах.
Дід-грузин мене, спасибі,
перевіз на другий берег.

Він, кремезний, міцнорукий,
стежку показав до хати.
— Тричі у вікно постукай,
і тобі відчинить мати...

Я в вікно постукав тричі
і сказав ласкаво: — Мамо... —
В жінки подив на обличчі,
жінка сплеснула руками.

І розгублена, в тривозі,
двері навстіж відчинила
і завмерла на порозі,
перелякана, безсила.

— Я не злодій, не розбійник... —
А вона мені: — Прохожий...
Був у мене син, покійник,
ти на нього дуже схожий.

Схожий голосом і станом.
Ось його останнє фото.

Чи із ним, із капітаном,
не ходив ти у походи?

Я дивлюся, червонію,
дим і жар перед очима.
Що я бачу — давню мрію
чи насправді побратима?

Я сказав тривожно: — Шота!..
— Шота... — вимовила мама.
— Ми в одній служили роті.
Нас прозвали близнюками...

Серце, що ж ти б'єшся глухо,
б'єшся важко, без упину?
Що ж це ти, глибока туга,
ожила в одну хвилину?

Що ж тепер мені сказати?
Не зумію, не посмію.
Мати, сказано, є мати,
все відчує, зрозуміє.

І вопа мене спитала,
де юнацьке тіло влучив
той чужий шматок метала
і чи довго хлопця мучив.

Я поклав на груди руку.
— Прямо в серце? — і зітхнула
мати важко. І ні звуку.
Не забулося минуле.

З вірних друзів і понині
не забутий мною жоден.
Є у нас на Україні
за Дніпром посьолок Шотин.

То посьолок робітничий.
Там ми Шоту схоронили...
Є в грузинів добрий звичай —
гостя називати милим.

Розчиняти ширше двері,
килим кинути під ноги,
не забути в час вечері
дати хліба й на дорогу.

І ласкавістю, і медом,
і вином почастувати.
Слати постіль під наметом,
синів шовком укривати.

Ще й водою дощовою
гостю голову помити.
Все було це і зі мною.
Чим я можу відплатити?

Цілу ніч біля каміна
при вогні сиділа мати.
Я розказував про сина
все, що тільки міг згадати.

Цілий день стара грузинка
біля мене воркотала.
То усмішка, то сльозинка
на вустах її сіяла.

І від рідного порога
до Кури, до переправи,
провела мене в дорогу,
попрощалася ласкаво.

Трепетливою рукою
віддала свої сльозини

з вузликом землі сирії.
— Покладеш на груди сина...

Ще раз глянула на мене:
— Хай тобі щастить усюди...—
Небо Грузії зелене,
я не смів тебе забути.

Як те ліжко для спочинку
під наметом синім-синім,
як ту матір, ту грузинку,
що назвала другим сином.

Я у неї взяв з собою
і бажання, і надію.
Землю, взяту над Курою,
над своїм Дніпром посію.

І Дніпро, й Кура — всі ріки —
хай зіллються воедино.
Серцю ти близька навіки,
рідна земле — Батьківщино.

1952

МОРАВСЬКА БАЛАДА

Коли пишу того листа,
що не пошлю нікому,
буває, затремтять уста,
не там поставлю кому.

Той лист глухіший від жалю,
непевніший від слави.

А що, коли візьму й пошлю
його в сади Морави?

Лише просунулась рука
по вицвілих паперах,
як думка тепла і легка
спускається на берег.

Окоп із дюни постає
серед нічного блиску,
і дівчина передає
полковнику записку.

Ліхтарик блимає в руці.
Готові до атаки
на тому березі бійці.
— А хто вони?
— Словаки!

Заплішить німець у кільце,
то не один потоне.
Полковник розуміє це:
перервано понтони.

Полковник дівчину обняв,
їй показати варто
усі шістнадцять переправ,
позначених на карті.

Ти, ноче, бурєю не вий!
Ріку даремно в'юниш.
Полковник надто молодий,
розвідниця ще юна ж.

До човника із нею сів.
— Почнемо переправу! —

І всю дивізію повів,
повів через Мораву...

Пливе до мене висота,
пливе з Морави човник,
і берег, і могила та,
в якій лежить полковник.

Вгорі не хмара і не дим,
а сонце, як знамено.
І вітер України з ним
шепочеться щоденно.

Нехай не виліплять віки
з могили мавзолею,
та вічно гори, як вінки,
висітимуть над нею.

Біліє до могили слід:
вже встигла посивіти
та дівчина, що двадцять літ
на ній кохає квіти.

1967

КОРЕЙСЬКА БАЛАДА

Крутиться маленький глобус...
І ввижається мені:
Чан Чен Ай — корейський хлопець —
мчить у горах на коні:
батьківщина у вогні.

За плечима в нього ранець,
буйна курява встає.

Третю ніч американець
людям спати не дає,
по селу з гармати б'є.

У селі і в полі горе:
рис чорніє, жовкне чай.
Чан Чен Ай летить у гори
і гукає Чан Чен Ай:
— Хто живий — на бій ставай!

Під знамена Кім Ір Сена
він збирає юнаків.
Рідна стороно зелена,
громом падає твій гнів
на проклятих ворогів!

Позавчора рано-вранці,
тільки розтавала ніч,
стрілися американці
з Чан Чен Аєм віч-на-віч.
То була кривава січ.

Він притиснув їх до моря,
навіжених та лихих.
Обвалились вічні гори
градом-каменем на них.
Стогін досі не затих...

Крутиться маленький глобус.
І ввижається мені:
Чан Чен Ай — корейський хлопець —
на ворожому судні
марить боєм уві сні.

Тож сьогодні Чан Чен Ая
полонили вороги.

Закували Чан Чен Ая
у залізні ланцюги,
зникли рідні береги.

Хвастають американці,
що вино криваве п'ють,
що живим з Кореї бранця
відправляють в дальню путь —
до Америки везуть...

Крутиться маленький глобус.
І ввижається мені:
Чан Чен Ай — корейський хлопець —
на ворожому судні
марить боєм уві сні.

Перед Труменом він стане,
скаже: — Не уб'єш мене! —
Трумену в обличчя гляне,
вірних друзів спом'яне,
їм з Америки гукне:

— Йдіть у бій і силу множите,
щоб вас ворог не зборов!
Трумен не шкодує коштів,
Трумен жадібний на кров,
шле солдатів знов і знов...

Крутиться маленький глобус...
І ввижається мені:
Чан Чен Ай — корейський хлопець —
на ворожому судні
марить боєм уві сні.

Мовчки глобус обертаю
і на ньому шлях судна
прапорцями позначаю.

Океанська далина
і бурхлива і сумна.

Нею всюди шле гармати —
смерть народам Уолл-стріт.
Та народів не скувати,
піднялися у похід,
запалав огнями Схід.

Не стихають батареї,
і кипить металу шквал.
Друже мій, в твоїй Кореї
убиває той метал
окупантів наповал.

Я душею відчуваю:
ворог не розлучить нас!
Ми з тобою, Чан Чен Аю,
ще зустрінемось не раз
після бою в добрий час.

1950

СРІБНА КАТЕРИНКА

Де котила Альта води сині
світлим ранком, вечором імлістим,
килим саду грає при долині,
яблука рясніють поміж листям.

Як подивишся — звичайні з виду,
а на сонці світяться зернинки.
— Як зовуться? Чи не чули, діду?
— Як не чув? Це срібна катеринка!

А кому ця назва невідома?
Я про неї вже не вперше чую,
тільки вперше тут, неначе вдома,
яблука зриваю і куштую.

Дід нахмурих посивілі брови,
і тому я запитав ласкаво:
— Де живе дочка садівникова,
Катерина, дівчинка русява?

Дід зітхнув, у відповідь — ні звуку.
Та коли кінчилося мовчання,
садом ведучи мене під руку,
так почав своє оповідання:

— Катерина... Ось ходи зі мною...
Чи пізнав би ти її в обличчя?
Катерина ще перед війною
Смиренка бачила аж тричі.

І, було, від нього як приїде,
зразу в сад, і закипає діло.
В неї тільки й мови про гібриди,
що для нас було незрозуміло.

То ж сама, бувало, відбирає,
і сама дає пораду щепам.
От, як бачиш, і в твоєму краї
сад росте між річкою і степом.

В пам'ятне воєнне лихоліття
сад уперше на своєму віці
дуже буйне викинув суцвіття,
жаль, дерева ледь не вмерли всі ці.

Не від спеки, від пожежі листя
перев'яло. Почало горіти.
Катерина від руки фашиста
похилилась... От які гібриди.

Все, що тут росте, сама придбала,
кожен листик наче перемила.
Тут вона з гвинтівкою лежала...
Станьмо на коліна: це могила.

Хоронили з ризиком і страхом
тут, край шляху, в сліпоту й негоду:
вдень жилось тут вільно тільки птахам.
Чуєш, як заотутукав одуд?

От отут-отут — срібло на плоді.
От отут-отут — в сріблі зернини.
Так і сталось: нарекли відтоді
яблука іменням Катерини.

Дід замовк... Я пригадав заставу.
Чаювали з яблуками взимку.
Лейтенант нас пригощав і славив
більше всього срібну катеринку.

І не треба говорити діду.
Спогадом, як запахом, уп'юся.
Спіють Симиренкові гібриди
мріями русявої Катрусі.

Будь, мій краю, славним і багатим!
Знаменитим буде твій ужинок,
як напоять ніжним ароматом
світ мільйони срібних катеринок.

1950

ГІРСЬКА БАЛАДА

Де хребти кам'яні,
де за парками парки,
там спіткався мені
танк англійської марки.

Ген за шестеро гін
його видно край шляху.
Схожий здалека він
на морську черепаху.

Він, загрузши у рів,
у замшілу траншею,
від солоних вітрів
геть покрився іржею.

І щоночі Кавказ
його кутає млою.
Наче ветхий баркас,
він дрижить від прибою.

Років тридцять назад
море, гнівне по вінця,
викидало десант
із чужого есмінця.

Пам'ятають орли
(їм було що ключати),
як на берег брели
чужоземні солдати.

Кров'ю змили пісок,
напоїли дерева,
та не вкрали шматок
для імперського лева...

Море, кривди не змий!
Хто привів тих солдатів?
Черчілль, досі живий,
кривди віку не згладив.

Ще він згадує бій,
де він танками хлинув,
і могилу, в якій
він солдатів покинув...

Свіжий вітер подув
з голубого світанку.
Чорний ворон заснув
на англійському танку.

1952

СВЯТОСЛАВ

Ч а ш а

Чого ти, княже, голову схилив?
Чи знову прагнеш далечей і злив?
Чи, може, князя ворог похвалив?
Чи ти почув ячання лебедине,
що за віками понад Руссю плине?

То я кричу. Ти чуєш мій політ
за берегом — за тисячею літ.
Я висланий дозором у похід,
щоб розділяти сумніви й надії
з тобою на дорогах Візантії.

Хіба не ти мене прикрив плащем,
коли від завойовників-нікчем

на Волзі десь відстоював мечем,
щоб дикою ордою каганата
не сполонилась наша пісня й хата?

Недавно й тут відклекотався бій.
Грек-імператор — супротивник твій —
відкрив перед тобою терем свій.
За перемогу, за науку бою
тебе частує щедро похвалою.

Він хвалиться, що в нього череп с
сірійського царя. Він з нього п'є
і другові напитися дає.
А ти спокійно оглядаєш терем,
ніскільки не дивуєшся химерам.

Ти з імператором сидиш давно,
спостерігаєш море у вікно.
І ось в людському черепі вино
підносить він. О чашо віроломства,
що пініться в тобі — добро чи помста?

І ти сказав: — Розділим пополам.
Допоки ще ворогувати нам?
Надпий, господарю, спочатку сам.—
В господаря затіпались коліна,
із черепа розбризкала пiна.

А ти здригнувся: — Не люблю базік! —
І вірний меч ту чашу пересік.
І кров'ю хлюпнувся отруйний сік.
Об стіл витарабанює не злива —
дрижить душа лукаво-полохлива.

Чого ж по ній не рубонув з плеча?
На стіл поважно опустив меча,
і над череп'ям згаснула свіча.

Долинуло ячання лебедине,
що за віками понад Руссю плине.

Ти честь її зумів оберести,
тобі й за себе відповідь нести.
За мене теж відповідаєш ти:
як мати Русь у домовину зляже,
то я на світ не появлюся, княже.

К р о в

Вертатися до Києва пора.
Куриться шлях при березі Дніпра.
Ти не знайшов ні дружби, ні добра
за сивим пасмом гір — у візантійця.
Знайти і в печеніга не надійся.

Несуть твої дружинники-бійці
із Візантії рани та рубці.
І слабне повід у твоїй руді,
в очах задума, на душі не свято,
бо розгубив ти воїнів багато.

Дніпро гримить — з порога на поріг.
В ярузі причаївся печеніг.
Це він тебе, мій княже, підстеріг.
Від того й тирса пробриніла слізною.
Ти голову підняв — невже запізною?

Орда копитами колише діл,
шлях перетнула полисками стріл,
і шлях, і нас оточує здовкіл.
Спіткнувся кінь, і лопнуло копито...
Ах, княже мій, невже тебе забито?

Я тільки руку до грудей притис,
але не встиг перехопити спис,

і ти схитнувся, на сідлі повис.
Махнув мечем, буланого пришпорив
і зник у переливах косогорів.

Упав з коня під лебединий спів
у найглухішій затиші дубів,
щоб ворог твій не бачив, не радів,
що серце князя для списа доступне,
що кінь під ним ніколи вже не тупне.

В трагічній пісні бою печеніг
на перехресті чотирьох доріг
кільцем стискає воїнів твоїх.
Червоне сонце обростає шерстю
і котиться по тому перехрестю.

І славу, й меч ти передай комусь.
Не ти помер — в очах померла Русь.
Я в ній з твоєї крові заплodжусь,
бо маю стати плоттю і душею
за десятисторічною межею...

При сході сонця не було яси.
Блищали в краплях крові та роси
мечі, шоломи, стріли і списи.
І хто побожно їх зібрав до купи,
і вороння прогнав, що крило трупи.

Гримлять пороги. І куриться пил.
А кров цвіте. І в головах могил —
те саме сонце, той же небосхил.
І в далечі — від обрію до плаву
колише тирса посивілу славу.

1964

КИЇВСЬКА БАЛАДА

Туриха живе на Батиївці.
Туриха на древній горі
над Києвом стане і дивиться,
як дивляться всі матері,
коли щось показують,
коли щось розказують.

Покаже дуби серед луки,
де стелиться хмара кудлата,
і скаже Туриха: — То руки. —
А що ж то за руки?
А може, то руки
найменшого сина —
солдата.

Блищать окуляри, муруються
туманом чи парою з вуст.
Вона протирає, і чується
у пальцях легесенький хруст.
— Пішов шлях розвідати.
Не встиг і поснідати.

А шлях той біжить по висотах.
З долини запахнула м'ята.
І каже Туриха: — То подих. —
А що ж то за подих?
А може, то подих
найменшого сина —
солдата.

І хтозна, вечір'я чи досвітки,
умиті блакиттю росин,
повернуть з глибокої розвідки
їй сина. А де ж її син?

Дніпром одмежований,
живий чи похований?

Іздалеку видно щопочі:
десь блимає вікнами хата.
І каже Туриха: — То очі.—
А що ж то за очі?
А може, то очі
найменшого сина —
солдата.

Туриха стоїть під березою,
спіткалося лихо нове.
І що їй робити з адресою:
в новому будинку живе.
Син прийде — заблудиться:
не та зовсім вулиця.

Гуде в Задніпров'ї діброва,
цвітінням і співом багата.
І каже Туриха: — То мова.—
А що ж то за мова?
А може, то мова
найменшого сина —
солдата.

Порадою смуток не вигою:
крім слова, і ліків пема.
Прощаюся довго з Турихою.
Березу обкутує тьма.
Промінчики місяця
із глиною місяться.

Промінчики стежечку мостять.
— А де це Туришина хата? —
у мене запитус постать.

А що це за постать?
А може, це постать
найменшого сина —
солдата.

Ця ніч має бути прекрасною.
Адресу Турихи комусь
то словом, то жестом пояснюю.
«А хто ти?» — спитати боюсь,
бо можуть же спогади
надію сполохати.

Вертайтеся, радощі-роки,
в забуті Турихою свята!
Дзвенять на Батиївці кроки.
А що то за кроки?
А може, то кроки
найменшого сина —
солдата.

1964

БАЛАДА ПРО ГУСЕЙ

Видно берег із вікна —
річка не замерзла:
завірюха до млина
гнала білі весла.

І раптово звідкілясь
Галя промайнула.
Ні в кожух не зодяглась,
ні чобіт не взула.

Зодяглася, мов на сміх:
пальтечко наопаш,
ні калош, ані панчіх...
Ну і що поробиш?

Двадцять років — це пора
найкрутіших злетів.
Я прожогом із двора
вибіг — не угледів.

Жаль, не бачила вона,
як у завірюсі
понад низом до млина
пролетіли гуси.

Біле поле, білий шлях,
біле надвечір'я.
Білі гуси на ставах
розгубили пір'я.

Хтось гукає від сіней:
— Гуси розлетілись!..
Галю, зажени гусей!
Галю, де ти ділась?..

По-дівочому кричу:
— Зажену, матусе! —
Я вас, капосні, провчу.
А між іншим, гуси...

Поблукайте по низу,
доки завірюха,
доки Галі віднесу
чоботи й кожуха.

Де летіла, де пливла —
грузли черевики.

На весіллі край села
виграють музики.

Гуси, гуси...
Я не знав,
що по завірюсі
буде ранок...

Буде став.
І замерзлі гуси.

1968

ВАРТОВИЙ РЕВОЛЮЦІ

Тінь гусей

Над яром — сяйво білих стін.
А що там край вікна —
троянди тінь чи, може, він?
Скрадає далина.

Для нього луг, тини кошар,
дорога — все дива.
По-вуличному він — Гончар,
насправді ж — Хохітва.

Ще з юності (горшки ліпив)
прозвали гончарем.
О, юність ери! Лейтмотив
У тебе знов берем.

Всю ніч веде моє перо
переповідь піму
про вартового, про добро,
дароване йому.

Той подарунок — при вікні.
Його не раз, не два
тоді показував мені
товариш Хохітва.

Коли він стиха відхилив
пацьорки рушника,
тремтіла в полиску халяв
освітлена рука.

Коли він гладив переди,
вражав збілінням уст.
Немов збирався перейти
у мармуровий бюст.

Коли він мітив пальцем рант,
що витерся давно,
з-за призьби китиці троянд
хилились у вікно.

Тоді й спурхнула з висоти
на вікна тінь гусей,
і він сказав: — Як щось... то ти
віддай оце в музей.

Спливло зітхання мимо вух —
чогось я не встеріг.
А він сполонює мій слух
баладами доріг.

В одній баладі сніг рипів,
у другій вітру шквал
жбурляє в юрмища рабів
«Інтернаціонал».

Отой мотив, оті слова
повстанських завірюх

напам'ять вивчив Хохітва,
як свій гончарний круг.

Десь там уперше й зрозумів
під шелестом знамен,
що наймудрішим з гончарів,
звичайно, був Євген *.

Той пісню (та яку!) припас
для хлопців барикад.
— Повстаньте, гнані...— вивів бас.—
Євген — мій рідний брат.

Як дивовижа дивовиж,—
не сходить із думок —
устигли б одвезти в Париж
трояндовий вінок.

І я відчув — ця мрія мрій
нам спільною стає.
Париж, Париж, в землі твоїй
лежить Ежен Потьє.

— А що, коли того вінка
ми вдвох повеземо? —
Злетіло в мене з язика
запитання само.

У сляві стін моїм очам
проміниться душа.
Запульсував на скроні шрам —
слід шаблі чи ножа.

* Автор «Інтернаціоналу» Ежен Потьє,—
по-нашому, Євген Гончар. (В. Ш.)

Дух вірив — житиме до ста,
проте здалася плоть.
Вінка не вивито. Вуста
не вигукнуть: — Заходь!

Своє сторіччя мій герой
зустрів уже в труні.
Лишився подарунок той —
сіяє при вікні.

Коли я вже згорнув рушник
і мав іти в музей,
мій зір у таїну проник —
збагнулась тінь гусей.

Вінок у мрію не ввів'ю.
Шукаю інший лад —
баладу виповню свою
вінком отих балад.

П о д а р у н о к

На перекази барикад
ворожий корабель
звергнув смертельний переказ —
розплавлену шрапнель.

Хурделиця, пожежа, дим —
крутилося й гуло.
Мене у Смольний вартовим
призначено було.

Звичайна служба фронтова —
моя щоденна яв.
Але в під'їзді номер два
я досі не стояв.

Пантофель на одній нозі,
на другій —

черевик.

Отак ходили майже всі,
і я до цього звик.

Де й що розгориш, невтямки.
Тріщить старе життя.
Мороз підшкварює думки
не тільки про взуття.

Видніло. Я сніжок обмів
на сходах, потім з пліч.
Аж гляну —
й серцем обомлів.
До мене йде Ілліч.

Він мовить щось. А я мовчу.
Мій рот як пересох.
Лише на сходах Іллічу
я вистогнав: — Ох-ох-х.

Він раптом озирнув мене
від ніг до голови.
— Ну й холод, — каже, — ну й страшне!
Мабуть, намерзлих ви?

А сам у літньому пальті.
Я випростався враз:
— Та швидше вимерзли б оті,
що встали проти нас!

Я революцію робив,
як мерзнути — забув. —
Ілліч не те що похвалив,
е, навіть підморгнув.

— Як прізвище? — Його слова
роздмухали мій жар:
сказати маю — Хохітва,
випалюю ж — Гончар!

І тут він руку подає,
питає: — Вам не брат
Євген Гончар — Ежен Потьє
з паризьких барикад?

Я схаменувся та й обмер:
сказав не в акурат.
Він сам доказує тепер,
що то мій рідний брат.

Ніяк очей не підніму,
зітхаю ледь-не-ледь:
назвався Гончарем — кому?
Себе самого шпеть!

І звідки тут спекота жнив?
І що тут відбулось?
А він дверей не причинив,
чекав, мабуть, чогось.

Коли зайшов, я вже не блід.
Почулося мені —
під черевиком тана лід,
пантофель — у вогні.

Догнати бл.. Малось на меті.
Не кинути ж поста.
Найболючішою в житті
була хвилинка та.

Ми розважалися в лото.
Був поклик хтозна-де:

— Гончар, на вихід! — Анікто
і вухом не веде.

«Гончар, на вихід!» — там і тут
відлуння розбрелось.
Набаламутив, баламут,
іди перепросись!

При виході чиясь рука
погойдує ліхтар.
Жевріють очі моряка:
— Мерщій, мерщій, Гончар!

Жили ми в баржі, на Неві
смеркалося, коли
матроси чоботи нові
мені передали.

Передали, і двоє слів
я з їхніх уст почув:
— Ілліч велів...
— Ілліч велів...—
Я чоботи озув.

Озув, і рипами чобіт
пролунилася піч.
Не чоботи, а цілий світ
мені придбав Ілліч.

Над цілим світом постає
легенда барикад:
Євген Гончар — Ежен Потье,
француз — мій рідний брат.

Пора літозбору. *Володимир Базилевський* 3

ІЗ РАННІХ ПОЕЗІЙ

- «Знову ми зустрілися на кручі» 19
 «Над Альтою в вечірній час...» 20
 Лист до моєї вчительки 20
 «Як давно це було!» 22
 «Всю леваду, всю отаву...» 23
 В рідній стороні 23
 «Річка котиться між нами...» 25
 «Не подумай, що так легко й просто...» 26

ІЗ КНИЖКИ «ДОБРИЙ РАНОК, УКРАЇНО!»

- «Прощай, мій Дніпре!» 27
 Бий у спину, бий у лоб! 27
 Іду 28
 «Я про тебе вдень не передумую...» 29
 Біла станція 29
 «Росіянку, моя росіянку...» 30
 «Васильки цвітуть на Васильківщині» 31
 «Лежу серед луку в зеленій траві...» 32
 «Хто розкаже, як живе Шевчиха?» 33
 Жниця 34
 «Києве мій! Ти не вимер» 34
 «Три ночі брали висоту» 35
 Вітер 36

Москвичка	37
«Край дороги упала в нескошене жито»	38
Волга й Дніпро	39
«Серед глухої темноти...»	40
На руїнах	41
«Що я тобі напишу...»	42
«В білій-білій тишині палат...»	43
«Бозгоміння і смуток шпиталю»	43
Пам'яті Василя Рєззова	44
Посивілий вітер	45
«Я не молився перед бовм...»	46
«Я завтра залишу твою кімнату»	47
«Марино, я люблю тебе, Марино!»	47
«Треба вірити, треба ж знати...»	49
«Снилося — в траншею ти прийшла»	50
«На сонці виграє прибій»	50
«На війні може статися все»	51
Коли твого Янка зустріну	52
Сестра	53
Литва	53
«Я з Комсомольської вулиці...»	54
Під небом Франції	55
«Він, похитнувшись в воронці...»	56
ІЗ КНИЖКИ «ЛІРИКА»	
«Я не чекаю смерті з темноти...»	57
Дорога на Корсунь	58
Над Варшавою	59
Під зорями Польщі	59
Негадане	60

- «Кожен день мій шлях стає крутішим» 61
Гора 62
«Україно моя! (А на серці тривога)» 63
Маазурські болота 64
І що за чудо — руки? 64
Дзеркальні зали 65
«Я прийшов, як додому, в цей двір» 66

П р у с с і я

- «Ген за білою далеччю...» 68
«За пагорбами — болота...» 68
Сніжинки 69
Гольдап 71
«Спочивайте, хлопці, покурить, помарте» 72
Галаган 73
«Балтійське море сіре...» 73
«І треба ж так: поет поста...» 74
«Можливо, смерть не пересилю...» 75
Шлях на Кенігсберг 76
З полону — додому 77
Гут-Геллінген 77
«Зелений Гай, тут Гайнріх Гайне...» 79
«У горах Чехії твоєї...» 80
«Судети, Судети...» 81
9 Травня 82

А в с т р і я

- «Гранітний стовп — очам пересторога...» 83
«Не вперше в Альпах очі плющу...» 84
На могилі Бетховена 85
Замок у Штирії 86

В задунайському лісі	87
«Я снівся тобі дуже часто забитим...»	88
Альпи	89
Ельза	90
Прощання	95
Попіл	95
Листи	96
Вулиця Кохання	98
«Колос виспів»	99
Ешелон іде на Ленінград	101
Тиша	102

ІЗ КНИЖКИ «СХІД СОНЦЯ»

«Йдучи своєю Україною...»	104
«І чого не спиться?»	105
«Закрутився вітрець...»	106
Шепіт	106
«Серцем вірив: куля не зачепить...»	107
Шосе	108

ІЗ КНИЖКИ «ПОВІНЬ»

Яблунька	109
«Ще довго-довго по війні...»	110
Дівчинка скликає голубів	111
Шевченко	111
Повінь	112
Полотно	113
Пісня над хвилями	114
Перший гість	115

Леся Українка

Пісні і Квіти 116

Чинара 118

Бажання 118

Джерело 119

ІЗ КНИЖКИ «ГІРСЬКІ ПОТОКИ»

«Сьогодні тут відбудеться вистава...» 121

Вирій 121

Три могили 123

Земля 124

«Вибіг олень із-за бескиду» 125

Роздум 125

Гармонія 127

«Чого це розмлюстилось тіло?» 128

Дівчата 129

Дитина йде до школи перший раз 130

ІЗ КНИЖКИ «НЕСПОКІЙНЕ ЛІТО»

Слово 132

Приліт солов'я 133

Віра 134

Терен 134

Останнє побачення 135

Романна 137

Оксамитівка 138

Чим живе ночами степ? 140

Моїм землякам 144

Рідний берег 146

Андрію Головку 147

Немовля	150
Читаючи Катулла	151
«Мій предок не сідлав коня Батю...»	151
Прохання	153
Сонце	154
Журавлі	155
Поцілунок	155
Передчуття	157
Етюд	158
Сівалка	158
Жайворонок	159
«Минав високосний рік...»	161

ІЗ КНИЖКИ «ЗЕЛЕНА РУТА»

Пісня про чаплю	162
Заповіт Матері	163
Переконання	164
«Жив колись великий геній...»	164
Гусівка	166
Трубайло	167
Корній Косогон	168
«Рано-рано з Максимом Рильським...»	169
Зелена рута	171
«Ти соромишся руки свої показати...»	173
Ворон-могила	174
Хата	175

ІЗ КНИЖКИ «БАГНЕТ — У ЗЕМЛЮ!»

Кузня	176
Електричка	177
Весільна пісня	178

Поклик 179

Праця 180

Настрій 183

ІЗ КНИЖКИ «ДВОВІЙ»

«На добраніч, люди!.. Впала зірка...» 184

Спадок 185

Єдина 185

Сліди 187

«Ти заридала від моєї пісні...» 188

Признання 188

Венера 189

Диво 191

Що за очі? 191

Космонавт 192

«Запитуєш, чого я не сивію?» 193

Сніг 193

Гармонія ночі 194

Шлях 196

Сторінка 198

Подорож на Орськ

Знайомство 200

Розкута мелодія 202

Круча 203

«Стоїть над Азією велет...» 204

ІЗ КНИЖКИ «ЖИВЕ НАМИСТО»

«Ніхто по часовому розгалуззю...» 205

Деметра 205

Світанок оп'янив акацію 207

Ковалі 208

Василино Іванівно — мамо!	209
«Сонце весла у захід заглибило»	213
Непевність	214

ІЗ КНИЖКИ «ВІДНАЙДЕНИЙ ЗОШИТ»

Від автора	216
В А л ь п а х	
Лист перший	217
Візитка	218
Над Моравою	220
Гори	221
Ночівля	223
Пік Диявола	225
Нічний вогонь	227
Багаття	227
Певність	228
Гуси пролетіли...	229
Недоспіваний вінок	
Сонет пскла	230
До матері	230
Сонет Україні	231
Сльоза	232
Сонет пам'яті	232
Сонет ревнощів	233
Усвідомлення	234
Жиневра	234
Сонет розради	235
Сонет Михайлові Стельмаху	236
Сонет жалю	236

Сонет Елізі Шале 237

Лист третій 238

За Борисполем

«Поезіє — моя жорстока поше...» 239

Світлі тіні трави 240

Лось 241

Джерела 243

Вечірній хміль 244

Береза 245

А Місяць колишеться 246

Стежка 247

Нитка 248

Ромашки 249

Озон Подолу 251

Білі-білі відмілини 252

Кавун 253

На пагорі Слави 254

«По-весняному шибки курличуть...» 255

Основа 256

ІЗ КНИЖКИ «СПОДІВАННЯ»

«Мій вірш не був громовідводом...» 258

Бенкет поезії 258

«В твій припіл чи не з дозволу сторожа...» 259

«У зелених вербах за левадою...» 260

«Безсмертник захищає материнку...» 261

По дорозі на атомну станцію 263

«Вербовий дух твоєї шкіри...» 264

«Літак упав між осокою...» 264

«Не пуцу тебе в ніч. Не пуцу тебе в сніг»	265
Долоні	266
Сніг Юпітера	267
«То ви вже дома — лайнером?»	268
В пам'ять предка	268
Білий кінь	269
Піаніно	271
«Той демон, що застрелив Леонтовича...»	272
«Ми з Тичиною вікна завішуємо...»	273
Тракторист із Гусівки	275
Мрія вдосконалення	277
Зірниця	278
«Чи не з ветхих законів авести...»	279
Піжмурки	280
Танець в орбіті джмеля	281
«Як ти з пристрасті промінь зростила?»	282
«Ще сню, ще крадуся, ще переслідую...»	283
Ліра	283
«Полискують золотом вінця»	284
Мій Триглав	285
«Рідний простір пропах материнкою...»	286
Райські птахи вітряка	287
«Образ до ночі замулиться хвилиєю»	288
Сага січневої ночі	288
«Світ-зоря — там півень кукурікав»	290
Гравітація	291
Скарга на телеграф	293
Прийдете — живіть!	294
Козак і вовк	296
Явір Янки Купали	297

Братки 298
«Зустріч ночі втратами позначена...» 298
Святі зірки 299

І з н о в у — Л а т в і я

Спокуса покути 300
Озеро Свента 301
«Вже переспіли строки виплату...» 302
«Я — зернятко з вікосховища...» 304
Прощальний портрет 304
Алгоритм 306
Жан Грива 307
Люстро часу 308
Пірс Інари 309
Курземе — Колорадо 310
Обід коло спілого жита 310
З берега Венти 311

ПІСНІ

Ти не задивляйся 313
Пісня нежонатого 313
Як вивела ланку 314
Вишиваю милого портрет 315
Що ж ти ходиш в непокої? 316
Далека зоре... 317
Даруй на прощання 318
Троянда 319
Тополі мої... 320
Далеко ти, далеко ти... 321

БАЛАДИ

- Козацька балада 323
Найкоротша балада 325
Мати 325
Моравська балада 329
Корейська балада 331
Срібна катеринка 334
Гірська балада 337
Святослав 338
Київська балада 342
Балада про гусей 344
Вартовий революції 346

ВАСИЛИЙ СТЕПАНОВИЧ ШВЕЦ

Избранные произведения

Том первый

Стихотворения

Киев, издательство художественной
литературы «Дніпро», 1987

(На украинском языке)

Редактори *С. К. Жолоб, П. Ф. Іванов*
Художник *Я. М. Яковенко*
Художній редактор *В. С. Войтович*
Технічний редактор *Л. М. Смолянюк*
Коректор *В. П. Іванченко*

Інформ. бланк № 4107.

Здано на виробництво 04.05.87.

Підписано до друку 14.07.87.

Формат 70×100^{1/32}.

Папір друкарський № 1.

Гарнітура звичайна нова.

Друк високий.

Умовн. друк. арк. 14,95+1 вкл.

Умовн. фарбовідб. 15,030.

Обл.-вид. арк. 13,602.

Тираж 1700 пр. Зам. 7—136.

Ціна 1 крб. 80 к.

Видавництво
художньої літератури «Дніпро».
252601, Київ-МСП,
вул. Володимирська, 42.

Книжкова фабрика «Жовтень».
252053, Київ, вул. Артема, 25.

Швець В. С.

Ш35 Вибрані твори. Том перший: Поезії. / Передм.
В. Базилевського. — К.: Дніпро, 1987, 364 с.

До першого тому двотомного видання творів відомого українського радянського поета ввійшли кращі ліричні вірші, пісні та балади, написані ним протягом кількох десятиліть творчої діяльності.

Ш $\frac{4702590200-118}{M205(04)-87}$ 118.87

84Ук7-5

**ВИДАВНИЦТВО
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ «ДНІПРО»**

*Вийшли у світ
та готуються до друку*

1987 рік

П О Е З І Я

**Базилевський В. О.
ВИБРАНЕ**

**Бичко В. В.
ЛІРИКА**

**Гончарук З. В.
ДОМІНАНТА**

**Грабовський В. Б.
ПОЕЗІЯ**

**Гудима А. Д.
РОДИЗЕМЛЯ**

**Діденко В. І.
ЛІРИКА**

**Забашта Л. В.
ВИБРАНЕ**

**Каневський Д. І.
ВІТЧИЗНА ВОЇНІВ**

**Кашук Н. О.
ЯРІНЬ**

**Малишко В. А.
ДОТОРК**

**Мордань В. Г.
НА РУШНИКУ ЗОРІ**

**Патрус-Карпатський А. М.
СПІВУЧІ СМЕРЕКИ**

**Плоткін Г. Д.
ВИБРАНІ ТВОРИ В 2-х ТОМАХ**

Поліщук В. Л.
ВИБРАНЕ

Скирда Л. М.
ДНІ І НОЧІ

Ющенко О. Я.
ВИБРАНЕ